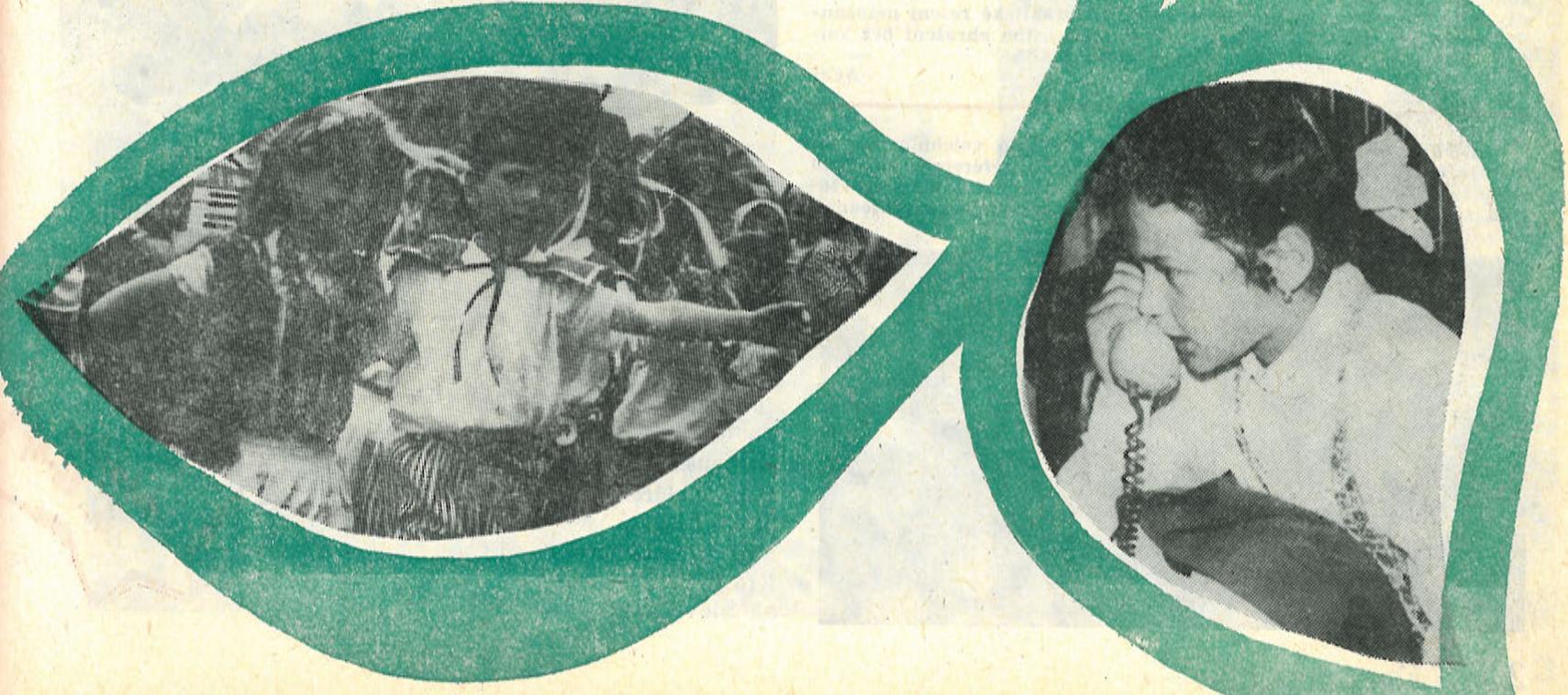

ŽIVOT

KULTURNĚ SPOLEČENSKÝ ČASOPIS • ČERVEN • JÚN • CZERWIEC 1987
(ČÍSLO 349) CENA 10 ZŁ

Každé pierko je jak lístok malý,
čo bez pošty diaľky preletí.
Dneska sme ich všetci dostávali
s označením: Radosť pre deti

Wojciech Jaruzelski medzi delegátmi

Snímka: J. Wróbel

POLSKÁ ODZBROJOVACÍ INICIATIVA

Je to komplexní plán redukce zbrojení a upevnění důvěry ve střední Evropě, který předložil Wojciech Jaruzelski na kongresu PRON. Má klíčový význam pro bezpečnost, jáderné odzbrojení a mír v Evropě. V určitém mří navazuje na dřívější polské odzbrojovací iniciativy, známé jako Rapackého a Gomulkův plán. Iniciativa předsedy státní rady PLR se stala středem pozornosti světového veřejného míření. Je spolu se sovětskou mírovou ofenzívou, zahájenou Michailom Gorbačovem a dalšími socialistickými státy, významným příspěvkem k obraně míru a bezpečnosti na našem kontinentu i na celém světě.

Wojciech Jaruzelski v předloženém plánu konstatoval mj.: „To, co se děje v této části Evropy, rozhoduje nejen o polské bezpečnosti, ale o bezpečnosti celého kontinentu. Tudy totiž probíhá linie dělící dvě politickovojenská sekupení, v této oblasti je nahromaděno nejvíce vojenských prostředků níčení.“

Nás návrh sloužící snižování úrovně militární konfrontace zahrnuje území devíti států: Německé demokratické republiky, Československa, Maďarska a Polska a Německé spolkové republiky, Belgie, Holandska, Lucemburska a Dánska. V další perspektivě by bylo možné zahrnout jinou celou Evropu od Atlantiku až po Ural.

Projekt plánu předpokládá:

- za první: postupné odstranění a redukce společně dohodnutých operačních a taktických druhů jáderných zbraní. Předpokládáme, že příslušným jednáním musí být zahrnuty všechny druhy těchto zbraní;
- za druhé: postupné odstranění a redukce společně dohodnutých druhů konvenčních zbraní, především těch s největší silou a přesností úderu, které mohou sloužit k náhlému přepadení;
- za třetí: vývoj charakteru vojenských doktrin tak, aby mohly být vzájemně uznány za přísně obranné;
- za čtvrté: neustálé hledání a domluvání nových prostředků k posílení důvěry a bezpečnosti a mechanismů přísné kontroly plnění přijatých závazků. (...)

Tento plán považujeme za nedílnou část celoevropského procesu zahájeného v Helsinkách jako podporu jiných odzbrojovacích iniciativ členských států Varšavské smlouvy. Jsme přesvědčeni, že tato koncepce vychází vstříc očekávání těch četných vlád a politických sil, které v konstruktivním dialogu hledají praktické řešení umožňující zvýšit důvěru a odstraňovat zdroje stávajícího ohrožení bez snížení pocitu bezpečnosti kteréhokoliv státu KEBS.“

ACH

VARŠAVA. Na devatenáctém zasedání v tomto volebním období Sejm schválil zákon o veřejných konzultacích a referendu, což bylo rovněž příslušně zapsáno v ústavě. Poslanci zhodnotili také dodržování zákonů týkajících se bezpečnosti a hygieny práce a projednali situaci invalidů a tělesně postižených osob.

II. KONGRES PRON

Významnou spoločensko-politickou udalostou májových dní boli rokovania II. kongresu Vlasteneckého hnutia národnej obrody (PRON), ktorý sa konal vo Varšave za účasti 1493 delegátov a početných delegácií zo zahraničia.

Účastníci kongresu vysoko zhodnotili činnosť hnutia v uplynulom období, jeho mnohé iniciatívy, ktoré poslúžili rozšíreniu rovin spoločenského dialógu a dorozumenia. Patrilo k nim o.i. utvorenie Cezajského diskusného klubu, Fórum mladého pokolenia, nové riešenia vo volebnom poriadku do Sejmu a národných výborov, Národný čin pomoci škole a ďalšie. Nečudo, že v schválenej programovej deklarácii kongres potvrdil správnosť doterajšej linie činnosti a uznal, že v nej treba pokračovať, ibaže účinnejšie a lepšie.

Problematika rokovania bola veľmi široká a zahrňovala otázky rozvoja spoločenského a politického systému krajiny, sociálnekonomickejho rozvoja, medzinárodnej spolupráce, obrany mieru, posilnenia postavenia PER vo svete a ochrany životného prostredia. Zvlášt vela pozornosti venoval kongres hospodárskej reforme. Nie náhodou. Vedľa stavu a perspektív hospodárenia životne zaujímajú celú spoločnosť. Aby sa tento problém dalo vyriešiť, treba hľadať možnosti v cestopáde dorozumení, ktorého rovinou je efektívna práca. S tým teda súvisí jedna z hlavných úloh PRON-u — organizovanie spoločenskej podpory pre hospodársku reformu, ktorej druhú etapu sme začali realizovať.

Čím je PRON po kongrese? Ostat nadálej hnutím otvoreným pre všetkých ľudí dobré vôle, budí odvážnych a novátorov, ktorí si stanovili cieľ podporovať procesy národného dorozumenia a socialistickej obnovy. Úspech hnutia bude teda závisieť aj od toho, či dokáže pritiahnúť k sebe všetkých takýchto ľudí, či bude atraktívny pre mladých.

Kongres schválil viaceré dokumenty. Okrem programovej deklarácie je to stanovisko hnutia voči problémom rozvoja Poľska, vyhlásenie podporujúce iniciatívu Wojciecha Jaruzelského o odzbrojení a rezolúciu vo veci bytovej výstavby. Zvolil tiež 400-člennú krajinskú radu PRON, ktorej predsedom sa stal opäťovne Jan Dobraczyński. V rade 43 osoby reprezentujú priemyselné prostredie, 23 — inžiniersko-technické kádre, 25 — rolníkov, 53 — vedeckých pracovníkov, 28 — kultúrnych pracovníkov, 19 — zdravotníctvo, 23 — učiteľov, 12 — novinárov, 7 — obchod, služby a remeslo, 15 — družstevníctvo, 7 — kňazov, 4 — vojakov.

Záber zo zasadacej sály

V ČÍSLE:

10 rokov KSSČaS	6
Samo Chalupka	8
Krajanské rodiny	10–11
O hospodárení v Malej Lipnici	12
Muž a žena	13
Kto bude pracovať na Slovensku?	20

**Žiť dôstojne,
mysliť tvorivo,
pracovať svedomite**

(Z prejavu Wojciecha Jaruzelského
na prvomájovej manifestácii vo Varšave)

1. MÁJ U NÁS A U NAŠICH SUSEDOV

V slávnostnom a radosnom ovzduší prebiehali v Poľsku prvomájové oslavys. V stovkách miest, obcí a sídlisk manifestovalo svoju podporu programu socialistickej obnovy vyše 10 miliónov občanov. Ústredných osláv vo Varšave — na Grzybowskom námestí sa zúčastnili najvyšší stranickí a štátni predstovitelia na čele s Wojciechom Jaruzelským, ktorý vo svojom prejave o.i. zdôraznil, že PER vstúpila do prelomového obdobia, ktoré na celé desaťročia rozhodne o budúcnosti krajinys.

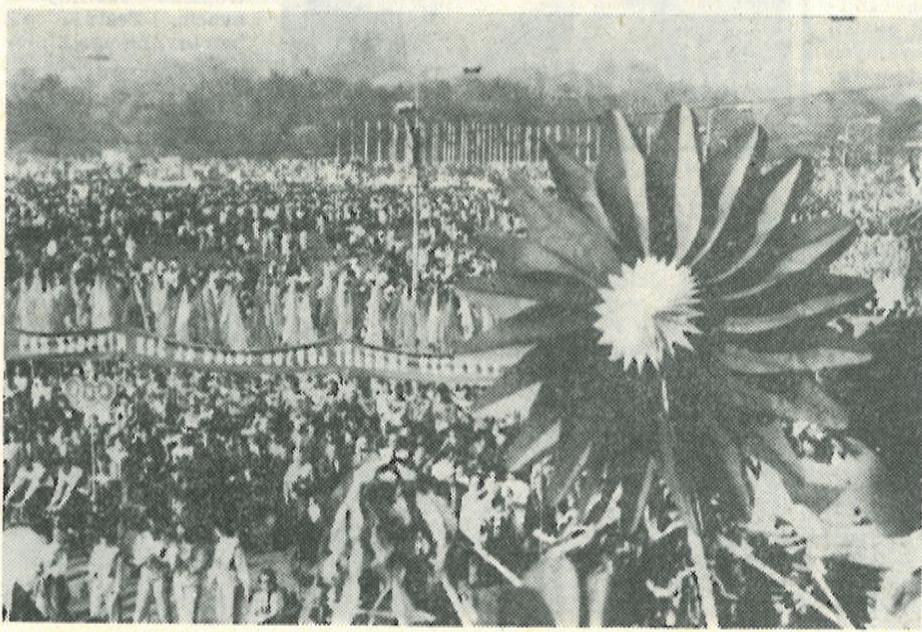

VARŠAVA

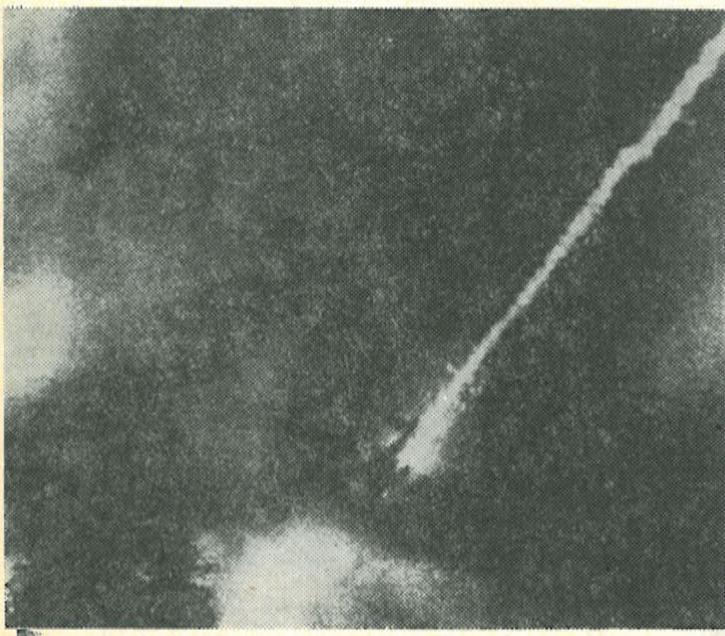
MOSKVA

PRAHA

BERLÍN

LEKCE Z HISTORIE

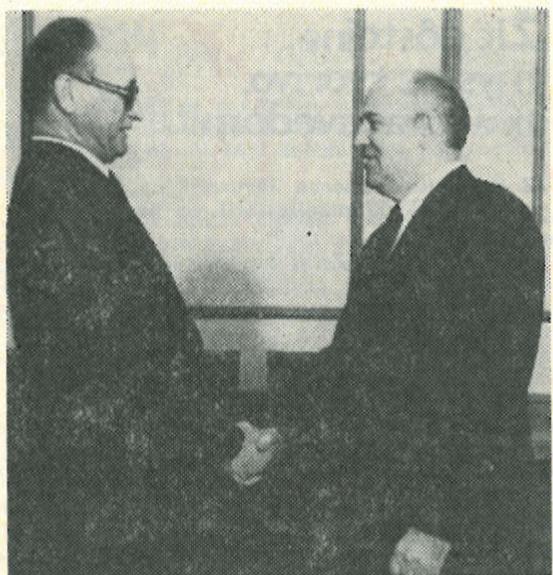
22. června 1941 fašistické Německo zaútočilo na Sovětský svaz. Začala válka na Východě, která trvala pět let a od počátku měla totální charakter. Němci při útoku na Sovětský svaz už měli za sebou válečné úspěchy v Evropě; na obsazených územích vytvořili rozsáhlá strategická předmostí pro útok na SSSR. K agresi využili rovněž lidské a materiální zásoby spojeneckých států a okupované Evropy. Německá vojska využila překvapení a velkou převahu v lidech i bojové výzbroji, prolomila sovětskou obranu a vnikla daleko na území SSSR. Počáteční úspěchy však nebyly snadné a nepřinesly Německu vítězství. Na výzvu strany a sovětské vlády k boji s uchvatiteli odpověděl celý sovětský lid.

Utláčená Evropa s nadějí hleděla na Východ. Budily ji porážky wehrmachtu na předpolí Moskvy, v bitvě u Stalingradu, která otřásla základy III. říše, hrdinská obrana Leningradu, bitva na Kurském oblouku a další osvobozenec operace Sovětské armády. Na Uralu, Sibiři a ve Střední Asii pracovaly továrny evakuované z ohrožených území. V zázemí německé fronty se rozvinulo sovětské partyzánské hnutí. Sovětská fronta došla až do Berlína a k Labi; stala se nejdůležitější frontou II. světové války. Sovětská osvobozenec ofenzíva, zahájená v létě 1943, do července 1944 přinesla svobodu sovětským národům a v příštím roce národům střední a jižní Evropy. Německá III. říše, rozdrcená státy protihitlerovské koalice, podepsala 9. května 1945 bezpodmínečnou kapitulaci. Počátkem jejího konce se stal den 22. června 1941. (ACH)

PRETORIA. O rasizme a politike apartheidu v Juhoafrické republice sme písali mnohokrát. Popieranie práv černošského obyvatelstva a nelidské zaobchádzanie s ním sa prejavuje v každej oblasti života. Kruté vykoristovanie, zákaz vstupu do rôznych verejných objektov — to je bežný obraz života v tomto štáte. Príkladom rasistickej politiky je aj doprava — každý vlak má na väčšine vozňov tabuľky s nápismi „Len pre bielych“. Na snímke: príprava takýchto tabuľiek.

V MOSKVE bol na krátkej priateľskej návštive prvý tajomník ÚV PZRS a predseda Státnej rady Wojciech Jaruzelski. Strelol sa na Kreml s generálnym tajomníkom ÚV KSSZ Michailom Gorbačovom, s ktorým po skončení rozhovorov, podpísali Dekláračiu o polsko-sovietskej spolupráci v oblasti ideológie, vedy a kultúry. Tento významný dokument predpokladá nie len nové formy spolupráce, ale je súčasne prikladom nového politického myšlenia a nového prístupu k vzájomným vzťahom medzi našimi krajinami. Na snímke: Michail Gorbačov víta Wojciecha Jaruzelského na Kremlu.

KÁHIRA. Počas predvolebnej kampane sa prezident Egypta Hosni Mubarak stretol s voličmi v niekoľkých mestách. Na snímke: prezidentská ochrana znemožňuje jednému z divákov odovzdať peticiu prezentovi Mubarakovovi počas jeho predvolebnej cesty po krajinie.

CESKOSLOVENSKO. Ing. Emil Kur z Vracova na Morave pracoval 8 rokov na Kube, kde ho veľmi očarila tamoxia príroda. Keď sa vrátil domov, začal pestovať tropické rastliny a ovocie. Pestuje o.i. banány, mango a niekoľko exotických druhov paliem.

ZENEVA. Predseda delegácie Spojených štátov Kampelman (sprava, vedľa vedúci delegácie ZSSR Voroncov) predložil návrh na redukciu o 50 percent stratégických zbraní oboch strán, súhlasne s dohodou z Reykjavíku. USA sa však nadálej nechcú vzdáť programu hviezdných vojen.

Snímky: CAF, TASS, AP, Reuter

„ATLAS-1“ — tak se jmenuje nový japonský automatický počítačový systém, překládající z angličtiny do japonštiny s pomocí osobního počítače „Facom 3540-II“. Byl již vyvinut rovněž „Atlas-2“, překládající z japonštiny do angličtiny. Tyto programy budí na japonském trhu stále větší zájem.

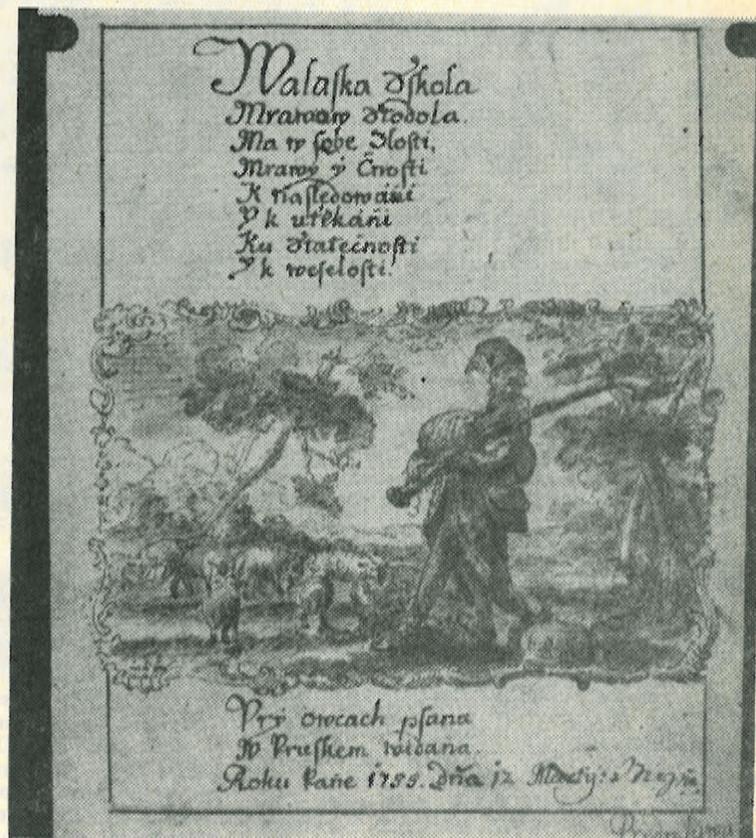
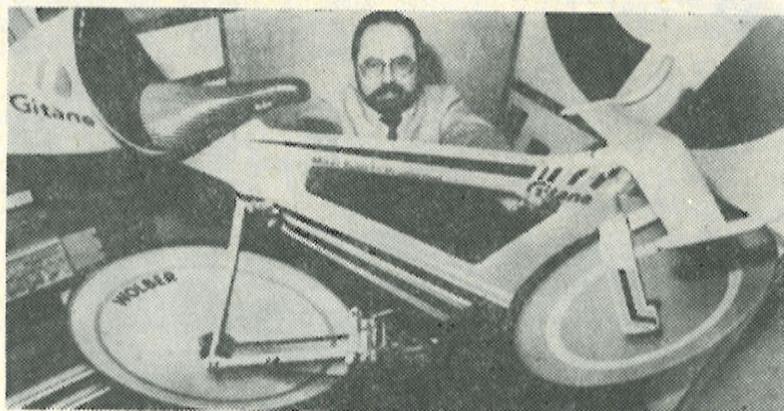

OCHRANA PROTI AIDS. V laboratoři chemického koncernu Asai v Tokiu získali nový materiál z celulózové blány, který při filtrování krve zachycuje a zadržuje viry působící vznik nemoci AIDS. Lékařský svět pojí s tímto objevem velké naděje.

VARŠAVSKÉ VELKÉ DIVADLO uviedlo prednedaňom zaujímavú baletnú premiéru pod názvom Baletný večer. Predstavenie tvorili štyri balety od vynikajúcich svetoznámych choreografov. Boli to jednoaktové diela od Mauricea Béjarta z Francúzska, Hansa van Menena z Holandska, Johna Butlera zo Spojených štátov a László Seregiho z Maďarska. Na snímke: záber z predstavenia — tančujú Beata Więchová a Arkadiusz Stępień — členovia baletnej skupiny Veľkého divadla.

PARÍŽ. Nie je vylúčené, že na takomto bicykli budú v budúcnosti startovať aj naši cyklisti. Tento bicykel navrhol Roger Meallier (na snímke) pre francúzskeho profesionálneho cyklistu Laurenta Fignona zo skupiny Gitane, ktorý ho má vyskúšať v časovej jazde. Pozornosť si zasluhuje predovšetkým aerodynamické riadiadlo a sedlo. Tento model však ešte neschválila Medzinárodná cyklistická federácia.

Titulný list rukopisnej knihy Hugolina Gavloviča Valaská škola — mrvavov stodola z roku 1755

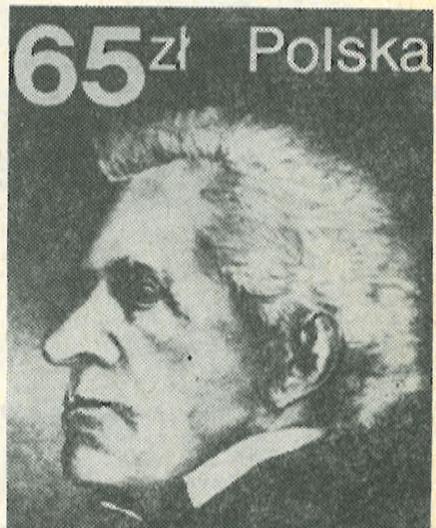
HUGOLÍN GAVLOVIČ(1717-1787)-výročie UNESCO

Bol vynikajúcim slovenským barokovým básnikom a spisovateľom; najvýznamnejším autorom didakticko-reflexnej lyriky na Slovensku. Narodil sa v Poľsku, v Czarnom Dunajci, ale už od detského veku žil na Slovensku. Po včasnej smrti rodičov vychodil v Trstenej základnú školu a stredoškolské štúdia dokončil v Žiline. Šestnásťročný vstúpil do františkánskej rehole v Hlohovci. Noviciát v kláštore absolvoval v Pruskom, obci ležiacej na pravej strane Váhu oproti Ilave. Po vysviacke v Žiline r. 1738 zmenil pôvodné meno Martin na Hugolín. Je autorom spisov moralizátorovo-didaktických, teologicko-ascetických a kázateľských; písaných zároveň po latinsky ako aj miešaninou reči slovenskej, v ktorej sa spája ľudové nárečie (západoslovenské) z prvkami českého jazyka.

Gavlovičovo vrcholné veršované dielo Valaská škola mrvavov stodola (1755) obsahuje bohatstvo životnej múdrosti, mrvavných ponaučení a praktických rád: spája autorove vlastné skúsenosti a pozorovania spoločenských javov s barokovou knižnou vedou. Jeho básne napokon charakterizuje úprimný obdiv a láska k chudobnému poddanému ľudu a kritika voči panstvu a nezrovnalostiam spoločenských pomerov. V jeho tvorbe je v popredí vždy oslava dobra a kladných hodnôt života v najširšom zmysle slova a odsudzovanie zla.

H. Gavlovič zomrel 4. júna 1787 v Horovciach, ale je pochovaný v pruskom kláštore, kde prežil väčšiu časť svojho života. 200 výročie jeho úmrtia je výročím UNESCO.

MINISTERSTVO SPOJOV uviedlo do obehu poštovú známku s nominálnou hodnotou 65 zl, predstavujúcu podobizeň polského vedca a cestovateľa Pavla Edmunda Strzeleckého (1797—1873), ktorý sa trvale zapísal do dejín Austrálie. Objavil zlato na tomto svetadle a ako prvý vystúpil na najvyšší tamozší vrchol, ktorý nazval Štitom Kościuszku. Strzelecki robil tiež geologický prieskum v USA, Kanade, Brazílii a na Tasmanii, objavil viaceré nerastné ložiská. Známku navrhol výtvarný umelec Michal Pickarski a vytlačili ho hĺbkotlačovou technikou na kriedovom papieri v náklade 2 mil. kusov. Formát 31,25 × 39,50 mm.

Z mojich spomienok

40-ročné jubileum našej Spoločnosti poskytuje príležitosť vrátiť sa v myšlienkach do minulosti a zamyslieť sa nad cestou, ktorú sme za toto obdobie prešli. Aj ja som si priopomenul obdobie vzniku našej krajanskej organizácie, ba zablúdil som v spomienkach i do rokov môjho detstva po prvej svetovej vojne a vtedajších pomerov na Orave. Chcel by som sa podeliť s čitateľmi týmito úvahami.

SLOVENČINA MOJA...

Ako malý chlapec pásaval som kravy v našom chotári. Chodieval som s nimi do hôr a nezriedka som za zatúlal až na poľanu v Černici, odkiaľ sa za pekného počasia rozprestieral prekrásny výhľad na široké okolie, ba až na Tatry.

Môj otec bol horárom a dozeral na obecné lesy. Neraz, keď sa vybral na obchôdzku, zastavil sa pri mne a ukazoval mi slovenské obce Liesek, Čimhovu, mestečko Trstenú, vysoký vrch Choč nedaleko Kubína a iné. Rozprával mi tiež o svojich zážitkoch z vojeníčky a rôznych mestach, ktoré vo svojom živote navštívil. Spomenul Trenčín a jeho slávny hrad. Hovoril o hlbokej hradnej studni, ktorú vraj podľa povesti vysekal v skale turčík vojak, aby oslobodil svoju snúbenicu zo zajatia. Hovoril o Komárne, tamojších kasárnach a silných opevneniach tzv. festungoch, o veľkom, bystrom Váhu, spomínal Srbsko, Dalmáciu, Bosnu a Hercegovinu, kde bol ako vojak. Ukázal mi aj dávne hranice oddeľujúce našu Oravu od Poľska a zdôrazňoval našu historickú spolupatričnosť k Slovensku. Počúval som to všetko priam s otvorenými ústami a v duchu som si slúboval, že raz to všetko musím vidieť na vlastné oči.

Prešlo viac rokov, na otcovo rozprávanie by som už skoro zabudol, no osud, ten najlepší režisér, mi to nedovolil. Zaviedol ma k Choču, i do Trenčína, Komárn a iné. Videl som Váh, spominané festungy, len most, zničený cez vojnu, ležal vo vode. Pravda, do Juhoslávie som sa ešte nedostal, ale kto vie, či mi nie je súlené navštíviť i túto krajinu.

Písem o tom preto, lebo podľa mňa je veľmi dôležité, aby rodičia od malíčka rozprávali svojim deťom o takých závažných otázkach, ako je rodny kraj, dejiny, národnosť a rodny jazyk. Potvrdí to i ďalšia príhoda.

Dnes sa naša mládež na Orave a Spiši môže učiť slovenčinu v škole. No my, starší, sme v časoch sanačného Poľska takúto možnosť nemali. Ja som mal to štásie, že mamec učil doma a niekedy aj mamka, ak mala čas. Trochu som čítal a keď som niečomu nerozumel, vždy mi ochotne vysvetlili.

Raz sme sa s bratrancom rozhodli ísť na hody do nedalekého Bobrova. Dostali sme jednorazové prieplustky (mám ju na pamiatku podnes) na Slovensko, aby sme nešli s prázdnymi rukami, kúvili sme si u Žida Aladára Schikela z Jablonky 20 korún za vtedajších 5 zlôtých. Bolo to v roku 1937. Vyrazili sme zavčas rána. Na hranici nám financoval polský a slovenský, ovečiatkovali prieplustky a bez väčších prekážok sme sa dostali do Bobrova. Prišli sme prískoro, hodne vysmádnutí, a tak sme vošli do hostince občerstviť sa. Bratranec, ktorý nevedel slovensky, sa veľmi trápil, ako si objednáme niečo na pitie, či nám budú rozumieť. Ja reku, len to nechaj na mňa. Dnu bolo plno lúdi, na stoloch rôzne nápoje, medzi nimi i čierne pivo, ktoré sme videli prvýkrát. Pivo vôbec bolo zriedkavostou, stalo 40 grošov, príjem robotník zarobil u nás, ak mal kde, 1,20 až 1,80 zł za deň. Objednal som teda

čierne pivo, potom ešte raz, za čo sme zaplatili len 2 koruny. Moja slovenčina bola asi dobrá, lebo hostinský si nič nevšimol.

Pri kostole, kde sme o chvíli prišli, plno národa: ženy, chlapci v súkenných nohaviciach ako my, deti a plno rôznych stánkov nielen so sladkosťami a hračkami, ale aj inými tovarmi — kosami, rohovými „kuskami“ na osly, obuvou, plátnom a pod. Všetko bolo lacné, no my sme šetrili a nakoniec sme si kúpili ústne harmoniky. Všade hurrá, krik a hrmot motocyklov, na ktorých jazdili mládenci oblečení podobne ako my. Nevedeli sme sa na ne vynadívať. U nás v Zubrici len richtár, ktorý bol bohatým gázdom, mal bicykel. Len on a dva najstarší synovia naňom chodili. Pekne vyčistený stál v prednej izbe. Ani nečudo, veď zaň zaplatil vyše 200 zlôtých a predsa dobrá krava stála vtedy asi 100 zł.

Plní dojmov sme sa vrátili z hodov domov. Zvyšné koruny sme vrátili árendátorovi a keď sme sa lúčili, bratranec mi hovorí: Odteraz sa aj ja začнем učiť slovenčinu. Ty si sa s Ľudmí pozhováral, aj v kostole si si pospieval, a ja som za celý deň nemohol prehovoriť ani slovo". Aj sa naučil, hoci bol starší. Dobré je ovládať každý jazyk, tým viac rodny.

KEĎ VZNIKALA NAŠA SPOLOČNOSŤ

Druhý veľký zážitok sa spája s prvými rokmi po druhej svetovej vojne, keď krajania na Orave pomysliali na to, ako sa zorganizovať. Nevedeli sme ako, a tak sme raz u kr. Jána Kovalíka zasadli k stolu a začali pišť list na československý konzulát v Katoviciach, aby nám poradili, ako sa do toho pustiť. Trápili sme sa s tým celú noc, lebo sme chceli opísť všetko, pritom pomerne stručne a štýlisticky správne, teda aby konzul neodhodil list do koša. Mali sme predsa nedobré skúsenosti z predvojnového, nefalkhového obdobia. Totiž ak jednoduchý človek napísal nejakú žiadosť do úradu — mu mohol byť stručná a bez chýb, lebo ináč ju odmietli.

Prvá budova jablonského lýcea, dnes internát

Po istom čase, hoci sme mali len malú nádej, prišla odpoveď, v ktorej nám konzul Matej András napísal o menšinových právach v Poľsku a informoval nás, na koho sa máme obrátiť, pričom zdôrazňoval, že predovšetkým na stranu. Táto správa nás veľmi potešila. Nielen nás, ale postupne všetkých krajanov na Orave, lebo za nami začali chodiť chlapci — nezriedka potajomky — najprv zo Zubrice a potom aj z ostatných obcí a my sme ich oboznamovali s obsahom listu.

Neskôr na jednej schôdzi oravskí krajania spinomocnili Jána Kovalíka, mňa a Andreja Cisárika z Veľkej Lipnice, potom aj Alojza Šperláka z Jablonky, aby sme vystupovali v úradoch so žiadostami o založenie našej organizácie. Medzi námi mali sme sa starať i o stanovy. Nachodili sme sa za tým dosť. Vec nebola jednoduchá, lebo i na Orave i na Spiši sa našli odporcovia, ktorí chodili po úradoch, aby nám nedovolili zorganizovať sa. Preto sme museli cestovať do vojvodstva, ba aj do Varšavy na ústredné orgány. Tie cesty stáli hodne času a peňazi. Preto krajania robili zbierky, aby sme len mohli cestovať a vybaviť vec do konca.

Naša námaha nevyšla nazmar. Dobre sa pamätám, aká radosť sa nás zmocnila, keď sme obdržali stanovy. V každej obci, ako na zavolanie, začali vznikať miestne skupiny, väčšina v roku 1947. V každej, na prvých valných zhromaždeniach, krajania zvolili výbory MS a prvých predsedov. Neskôr sa s našou pomocou konali v jednotlivých obciach voľby richtárov, za ktorých boli volení zväčša krajania. Keď potom došlo k prvým voľbám do národných výborov, ich členmi sa stali mnohí Slováci, medzi námi mňa zvolili za predsedu nášho obecného národného výboru.

Prvou úlohou, s ktorou sme vystupovali po úradoch, bolo slovenské školstvo. Čoskoro sme dostali príslub založenia jednej základnej školy. Boli sme radi aj tomu, ale keď krajania v jednotlivých obciach urobili zoznamy detí, ktoré sa mali učiť slovensky, vysvitlo, že tých škol treba oveľa viac. A tak z rozhodnutia strany museli školské orgány otvoriť slovenské školy skoro v každej obci, ktoré navštěvovalo tisíce krajaníckych detí. Spôsobu sice bol s týmto školami problém, lebo chýbali učitelia. Pre nás to znamenalo nové cesty — na UV strany, ministerstvo školstva a československé zastupiteľské úrady v Poľsku. Nakoniec sme predsa len dosiahli to, že Československo delegovalo na Oravu a Spiš slovenských učiteľov. Boli to Ľudia veľmi vyspelí, vzdelaní a angažovaní, ktorí popri vyučovaní v škôlach nám veľa pomáhali v krajankej orga-

Snímka. J.S.

nizačnej a kultúrnej práci. Zúčastňovali sa na našich schôdzach, pomáhali organizovať a nacvičovať divadelné krúžky a folklórne súbory. S ich pomocou sme organizovali rôzne súťaže, ktorých sa zúčastnil aj sám konzul CSR z Katovic. Naše súbory dostali odmeny, o.l. Zubrici sa dostala harmonika a Jablonke zbierka kníh, medzi ktorými boli, nakoľko sa pamäťam, aj knihy s lekárskou tematikou. V tom čase sme z Československa dostali väčšiu zásielku kníh, čo nám umožnilo zriaďať knižnice v jednotlivých obciach, masovo navštievované krajanmi.

Veľkú pomoc zo slovenských učiteľov na Orave nám poskytol Alexander Kniežacký, ktorý učil v Jablonke. Na stretnutiach nám veľa hovoril o robotníckom hnutí a o strane, o jej boji za práva pracujúcich. A tak nie div, že na rozhrani 1949/1950 krajanský aktív založil na Orave stranickú organizáciu. K tým, čo sa prví zapísali, patrili o.l. z Jablonky Ignáč Kašprák, Alojz Šperlák a ďalší, ktorých mená si už nepamäťam. Zo Zubrike to boli: ja, Ján Kovalík, Eugen Kulaviak, Vendelin Kulaviak (Martynulin), Ignáč Kulaviak (Fajkos), Ján Svetlák (Vavržkov), Ján Halla, Jozef Solava a ďalší. Medzitým nastali zmeny v systéme národných výborov, po ktorých ma zvolili za podpredsedu PGRN.

Slovenské základné školstvo sa nám už pekne rozvíjalo, a tak sme sa začali starať o strednú školu na Orave. Nebolo to ľahké, mali sme rôznych odporcov, aj zo strany cirkvi a iných, ktorí nechápali, že aj na vidieku je potrebné stredoškolské vzdelanie. Opäť sa začali cesty po úradoch o povolenie na výstavbu školy. Starosti bolo neúrek. Bol potrebný pozemok, pripadne vhodná budova. Preto sme sa obrátili na urbára v Jablonke, v ktorého výbere boli aj naši krajania. Rozhovory s výborom urbára, ktorého predsedom bol vtedy dnes už zosnulý Filipik z Hustých domov, trvali dlho, ale nakoniec sme sa predsa dohodli. Boli ochotni dať na školu budovu stojacu v centre pri ceste a súčasne aj pozemok na mieste vtedajšieho trhoviska, na ktorom sa mala v budúcnosti budovať nová väčšia stredná škola. To všetko však museli odhlasovať členovia urbára. Na schôdzku prišli vari všetci. Časť ľudu bola za, časť proti. Aj ja som za zúčastnil tejto schody ako predstaviteľ národného výboru (PGRN) a prehovoril som k prítomným. Dôvodil som, že Jablonka má šance stať sa v budúcnosti mestom a to by predsa malo mať strednú školu, najlepšie v centre. Netrvalo dlho a obrovskou väčšinou hlasov zhromaždení rozhodli odovzdať pozemok pre budúcu školu a trhovisko preniesť na iné miesto. A tak v roku 1951 sa otvorili brány jablonského slovenského licea pre žiakov z Oravy a Spiša.

Pri liceu bolo treba, samozrejme, zriaďať internát. Aj na to sa našla rada. Členovia výboru MS v Jablonke I. Kašprák a A. Šperlák nahovorili kr. Jána Paniaka, ktorý práve začal budovať dom, aby stavbu rozšíril. Ten si požičal tehly a dom postavil veľmi rýchlo. Pre jeho urýchlenie krajania po dedinách zbierali peniaze, dosky a iný materiál, zase nás obvodný spolok dal na zavedenie do elektriny vyše 7000 zl. Do tohto domu, ktorý kr. J. Paniak prenajal na internát, sa od septembra 1952 nastaňovali prví žiaci. Aby sa uľahčilo start internátu a zmenšilo udržovacie náklady, krajania, najmä rodia žiakov, pomáhali aj potravinami — dodávali zemiaky, kapustu, zeleninu a pod.

Všeobecnevzdelávacie liceum so slovenským vyučovacím jazykom v Jablonke sa rýchlo rozvíjalo. Každý rok pribúdalo žiakov a stará budova začínala byť tesná. A tak sa začali prípravy k výstavbe novej, väčšej školskej budovy. Prví absolventi licea, ktorých podobne ako v základných školách, učili profesori zo Slovenska, išli — aj keď nie všetci — učiť do základných škôl na Spiši a Orave, pripadne pokračovali v štúdiach na vysokých školách. Ďalšie dejiny licea to je už téma na osobitný článok.

EUGEN KOTT

Záber z pražskej výstavy Bizmayerovej tvorby. Foto: TA Orbis

KERAMIKA IGNÁCA BIZMAYERA

Z prameňov slovenskej ľudovej tradície čerpá svoju silu pozoruhodné dielo Ignáca Bizmayera (nar. 20. IV. 1922), ktoré ziskáva stále viac obdivovateľov, nielen v Česko-slovensku, ale aj ďaleko za jeho hranicami. Prirovnávajú ho k ľudovej piesni. Pastieri, priadky, vinári, muzikanti v krojoch, výjavky z vidieckej svadby, ovzdušie trhov, ľudové zvyky... Tažiskom Bizmayerovej tvorby je drobná figurálna plastika. Námety knej umelec nachádza v živote okolo seba a v spomienkach na svoje detstvo. Má vynikajúcu vizuálnu pamäť a zmysel pre realistický detail.

S keramikou sa Bizmayer dôverne zoznámil už v detstve. Narodil sa v Košolnej pri Trnave na habánskom dvore (Habáni boli príslušníkmi sekty novokrstencov, ktorí sa v

16. storočí príťahovali zo Švajčiarska a Nemecka na Moravu a Slovensko a preslávili sa svojimi znamenitými hrnčiarskymi výrobkami). Ignáč Bizmayer vyštudoval keramickú školu v Modre, meste so svetoznámou výrobou slovenskej ľudovej majoliky. Do modrancích keramických dielni aj nastúpil ako keramik a maliar. Tu ho však začalo viač lákať medelenie a maľovanie figúr ako tradičné modranské džbánkarske remeslo. A tak Bizmayer postupne prešiel od užívanej keramiky k vlastnej figurálnej tvorbe. Z jeho diela vyznieva bezprostrednosť, lyrická nôta, pravdivosť umeleckého výrazu. Jeho plastické figurálne kompozície sú prostou oslavou života a práce slovenského ľudu a súčasne dôkazom, že folklór aj dnes zostáva podnetnou súčasťou modernej kultúry.

VÁCLAV HOLLAR

(13.7.1607 — 25.3.1677)

Narodil se v Praze před 380 lety. Jako kreslíř a grafik dosáhl světové proslulosti a stal se jednou z největších osobností mezi tvůrci grafik v minulosti.

Dobrá kočka, která nemlsá

Foto: TA Orbis

Samo Chalupka

V roku 1987 si Slováci pripomenuli 175. výročie narodenia Sama Chalupku — známeho štúrovského básnika, buditeľa a priekopníka národnej osvetky a vzdelanosti. Do klenotnice umeleckých a duchovných hodnôt Slovákov sa Chalupka zapísal predovšetkým básnickou tvorbou, ktorá dodnes nestratila svoje umelecké čaro a myšlienkovú priebojnosť. Patrí k tým osobnostiam slovenskej literatúry, ktoré pod blahodárnym vedením Ludovíta Štúra vložili všetky svoje sily a um do boja za národné oslobodenie Slovákov, za upevnenie ich sociálneho a politického postavenia, za slobodný rozvoj ich jazyka, kultúry, školstva a osvety.

Samo Chalupka sa narodil 27. februára 1812 v Hornej Lehote. Kde sa v chlapcovi spod Nízkych Tatier vzalo toľko básnického nadania? V stredoveku sa v Hornej Lehote dovalo zlato. Pravda, ľud z neho nemal nijaky osoh a preto si ho už v dávnej minulosťi nahradzal iným bohatstvom — bohatstvom ľudových piesni, povestí, rozprávok, citov a chuti do tvorivej práce. Časť z tohto národného bohatstva prešla aj na Sama Chalupku a on ho celý život usilovne zveľaďoval pre potechu a povzbudenie všetkých.

Jeho otec bol učiteľom a tak prvé školské vedomosti získaval v rodičovskom dome. Pod prísnym dohľadom ináč mierneho a láskavého otca už po troch rokoch nadobudol také vedomosti, že sa mohol uchádzať o štúdium na gymnáziu. Rok študuje na nižšom gymnáziu v Šajavskom Gemeru a už roku 1822 ako desaťročný odchádza na lýceum do Kežmarku. Tu sa prvý raz dostal do priameho styku s myšlienkami a dielami Jána Kollára, Pavla Jozefa Šafárika a iných slovenských buditeľov. V družnom prostredí mladých členov kežmarského študentského spolku Chalupka veľmi skoro prejavil svoje literárne nadanie a chut do osvetovo-výchovnej práce. A keď roku 1827 odchádza na lýceum do Bratislavu, má plnú hlavu tvorivých plánov, predsa vznikajúcich a romantického nadšenia, ktoré postupne nadobúda vyhranenú ideovú a politickú náplň. Počas štúdia v Bratislave Samo Chalupka reprezentuje progresívne kriďlo slovenského študentstva, ktoré si v polovici tridsiatych rokov založilo tajný spolok Vzájomnosť, zameraný na aktivizáciu a koordináciu kultúrnej a politickej práce mladých.

Literárne začiatky Sama Chalupku spadajú do čias bratislavského štúdia. Prvé básne mal uverejnené roku 1836 v študentskom almanachu *Plody*. A hoci boli jeho rovesníkmi i samým Štúrom prijaté veľmi pozitívne, Chalupka neboli s nimi spokojný. Videl, že obsahujú veľa cudzích vzorov, najmä antických. Povahovo a citovo ho to ľahko inde, k iným zdrojom umeleckej inšpirácie — k čírym prameňom slovenskej ľudovej slovesnosti. Opúšťa preto klasicistickú techniku antickej poézie a celým srdcom sa primkýňa k tvorbe národného charakteru. Najmä po roku 1843, po uzákonení spisovnej slovenčiny, sa jeho básnická lutna rozospievala novými tónmi, v ktorých zneli akordy ľudového optimizmu, hrdinstva i viery v konečné víťazstvo. Jeho básne, naplnené myšlienkami demokracie a sociálnej spravodlivosti, sa stali skutočným dedičstvom ľudu. Pripomeňme si ich názvy: *Valibuk*, *Junák*, *Starý väzeň*, *Boj pri Jelšave*, *Turčín Poničan*, *Branko*, *Bombura*, *Muráň*, *Kráľohol'ská*, *Sen*, *Križiak*, *Odboj Kupov atď.* Vyvrcholenie jeho tvorby predstavuje báseň *Mor ho!*, hrdá pieseň o slovenských junánoch, ktorí zomierajú v boji proti rímskemu uzurpátorovi.

Svoje národné a revolučné zmýšľanie Samo Chalupka prejavil aj konkrétnym revolučným činom: roku 1831 sa zúčastnil Novembrového povstania v Poľsku. Znie to priam neuveriteľne. Musíme si však uvedomiť, že

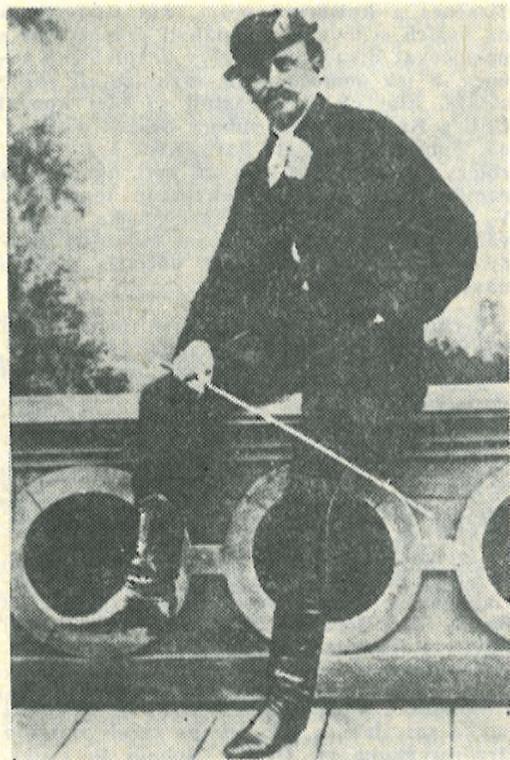
slovenskí romantici spolu s Ludovítom Štúrom prechovávali voči Poľsku veľmi hlboké sympatie. Na svojich schôdzkach si recitovali Mickiewiczove verše, niektoré aj prekladali a napodobňovali. Organizovali si súkromné hodiny poľského jazyka a literatúry, čírali poľské časopisy, knihy, s hlbokým vzrušením prijímali všetko, čo súviselo s tvorbou a hnutím Poliakov. Chalupkove rozhodnutie zúčastniť sa Novembrového povstania bolo organickým prejavom jeho zmýšľania a vzťahu k poľskej literatúre.

Literárna história sa o tejto nevšednej skutočnosti zmieňuje veľmi lakovicky a neurčito. Pravdu povediac, o samotnej ceste Sama Chalupku veda nevieme. Máme k dispozícii iba kusé zmienky v jednom Chalupkovom liste a vo výpovediach jeho rovesníkov. Počúme sa o malú súvahu.

Z korešpondečných prameňov vieme, že do Poľska odišiel v lete, v období letných prázdnin. Povstanie vypuklo 29. novembra 1830. Bratislavskí študenti sa o tom dozvedeli už niekedy v decembri pravdepodobne prostredníctvom Alexandra Vrchovského, zakladateľa spomenutého spolku *Vzájomnosť*, ktorý bol v styku s viedenskými republikánmi (v tom čase sa Vrchovský pripravoval na štúdium do Viedne). Celý zvyšok školského roku (tzn. od januára do júna 1831) sa niesol v znamení búrlivých debát, dohadov a otázok, na ktoré im nikto nevedel dať odpoveď. Nemali konkrétnu predstavu o priebehu Povstania. Napokon prichádza koniec školského roku, študenti sa rozchádzajú na prázdniny. Samo Chalupka prichádza k rodičom do Hornej Lehote. Vo voľných chvíľach si číta Mickiewiczove básne, túla sa po horách a neučastne myslí na bojujúcich Poliakov. Napokon sa rozhodne. Rodičom zrejme povie, že ide na dlhšiu návštevu k priateľom (ináč by neboli súhlasili s jeho odchodom); vezme si do tanistry kus chleba, slaniny a... Čo asi nasledovalo? Cesta cez Javorinu, trochu peší, trochu náhodným povožom a potom cez lesy do Poľska.

Prechádza poľskými dedinami, všade to vrie, ľudia hromžia na cárskych vojakov. Pravdepodobne až tu sa dozvedá, že Povstanie dohára. Varšava je už v rukách ruského feldmaršala Ivana Paskiewicza. Boje sa presúvajú do vzdialenejších časťí Poľska a nedobúdajú charakter lokálnych bitiek. Do niektorých sa zapojil aj Samo Chalupka. Nevieme sice kde, kedy, ako, vieme len, že kde si na juhu Poľska v takejto bojovej potýčke utržil zranenie. Nebolo to zaiste príliš vázne zranenie; vyžiadalo si iba jednoduché ošetroenie, ktoré mu poskytol nejaký dedinský mastičkár. Po ošetroení trochu posilňujúceho odpočinku a — išlo sa domov. Do začiatku školského roku sa stačil zo zranenia ako-tak vystrábiť a pokračovať v štúdiu akoby nič. Chalupka tajil svoju „poľskú prihodu“, lebo sa obával zákroku rakúskych úradov. Keď sa to nakoniec medzi študentmi lýcea predsa len roznieslo, razom sa stal v očiach svojich rovesníkov obdivovaným romantickým hrđinom, ktorý — ako napísal poľský slavista Władysław Bobek — romantické myšlienky slovenských štúrovcov premenil na revolučný čin.

JOZEF HVÍSC

Snímka: archív red.

Kráľohol'ská

Na Kráľovej holi
jasná vatra svieti;
okolo tej vatry
dvanaásť hôrnych detí.

Hoj, šváRNA to junač,
ako jeden, všetci:
valaška im v pästi,
karabín na pleci;

v opasku širokom
pekných párr pištoli,
také deti rastú
na Kráľovej holi. —

Nad Kráľovou hoľou
čierne mraky stali,
ten náš milý národ
v fažkom nám je žiali.

V tom našom národe
zle to tam, nedobre:
krievda za stôl sadla,
pravda u dvier žobre. —

Do Kráľovej holi
bijú hromy z neba;
hoj, ktože zastane,
národ náš, za teba?

A ktože by zastal?
Nik, iba boh a my;
boh do krievdy hromom,
a junák guľami. —

Pod Kráľovou hoľou
jasné šíky stoja,
kráľ volá: Do zbroje! —
ty rodinka moja!

Do zbroje! kto si syn
svojho rodu hodný;
abože mi zahyň,
abo bud' slobodný

Krajinka — maľba Zenona Pacigu (VIII. tr.) z Krempach — 6. mesto v staršej skupine

MARKÉTA PROCHÁZKOVÁ

Náš dopis bílý

Náš dopis bílý
bez cizích razitek
dojde k nám po letech
možná až v soumraku
smířlivou vzpomínkou
že snad jsme byli
v čaravném lese
ze zlatých kapradin
tak blízko zázraku
nanebevzetí
nejprostších věcí
jakým je láska...

MARTA PODHRADSKÁ

POPIS

Tento dvor sa volá Dvor
a záhrada za ním je Záhrada.
Napravo od nej sa začína ulica Ulica,
potom už pokračuje mesto Mesto.

Na dvore Dvore sa hrajú deti,
ktoré volajú Deti
a dom,
celkom na začiatku všetkého —
teda na začiatku mesta Mesta a ulice Ulice,
dom s dvorom Dvoram, záhradou Záhradou
a s Defmi,
ten dom sa volá Domov.

SLOVNÍK ŽIVOTA (148)

POUŽÍVANIE SAMOHLÁSOK Ě, Ö

Samohláska ē sa píše a vyslovuje v týchto prípadoch:
a) v slove dcéra (dcérka, dcéruška, dcérenka, dcérin, dcérsky);
b) v tvaroch prídavných mien vzoru pekný, a to v 1. a 4. p. jedn. č. stred. rodu dobré (dieťa), v 2. p. jedn. č. muž. a stred. rodu dobrému (človekovi, dieťaťu), v 1. a 4. p. mn. č. muž. neživ., žen. a stred. rodu dobré (činy, ženy, deti);
c) v tvaroch jedného, jednému; samého, samému; oného, onému; ktoré sú utvorené podľa tvarov prídavných mien;
d) v mnohých slovách cudzieho pôvodu, napr.: réva, aféra, séria, séf, problém a ī.

Samohláska ö sa vyskytuje: a) v slovách cudzieho pôvodu, napr.: bróm, jód, avión, citrón, absolutórium, história a ī.
b) v citošlovcach ó, óvi.

POESKY

mazurek (hud.)
Mazurka
maž
mäcić
mäci mi się
w głowie
mäciwoda
mäczarz
mäczka
mäcznik
mäczny
potrawy mäczne

SLOVENSKY

mazúrka
Mazúrka (žena)
kolomaž
mútīť
krúti sa mi
hlava
pletkár
obchodník s múkou
múčka, škrob
múčny červ
múčny
jedlá z múky

ČESKY

mazurek
Mazurka
kolomaz
kalit
motá se mi
hlava
pletichář
obchodník s moukou
moučka, škrob
moučný červ
moučný
jídla z mouky

mäczyć
mäczysty
mädrala
mädrość
mädry
mädry Polak
po szkodzie
mädrzej głowie
dość dwie słowie
mäka
mätew
mätwa
mąż
mąż stanu
mdleć
mdlawy
mdlo
mebel
meblować
meblowy
mecenas
mech
mechaniczny
mechanik
mechanika precyzyjna
mechanizacja
mechanizm zegarowy

múčiť
múčny, múčnatý
mudrlant
múdrost
múdry
človek zmúďrie
po škode
múdreemu
napovedz
múka
habarka
chobotnica
muž
štátnik
omdlievať
mdlý, bez chuti
mdló, nevoľno
kus nábytku
zariaďovať nábytkom
nábytkový
mecenáš; advokát
mach
mechanický
mechanik
mechanika precyzyjna
mechanizácia
mechanizm zegarowy

moučit
moučný
mudrlant
moudrost
moudrý
člověk zmoudří, až
když je pozdě
moudrému
napověz
mouka
kvedlačka
sepie
muž
štátník
omdlévat
mdlý, bez chuti
mdló, nevolno
kus nábytku
zařizovat nábytkem
nábytkový
mecenáš; advokát
mach
mechanický
mechanik
přesná mechanika
mechanizácia
mechanizace
hodinový stroj

Nájsť si svoje miesto

Nie som v stave v týchto niekoľkých riadkoch podať pravdu o rodine, ktorej život vyplnila práca vyznačovaná rytmom ročných období a po sebe idúcich rokov. Avšak nie len práca na gázdrovstve bola obsahom života rodiny Michala a Rozália NEUPAUEROVCOV z Nedeca. Najmä kraján Michal venoval veľa času spoločenskej činnosti a krajanskej práci v našej Spoločnosti. Rozália, jej manželka, matka siedmich detí, sa preto musela s dvojnásobnou energiou venovať práci na gázdrovstve a výchove ratolesti. Je to predovšetkým jej zásluha, že kraján Michal Neupauer sa mohol nerušene venovať spoločenskej práci. A aké je dôležité mať pre túto prácu podporu vo vlastnom dome, vedia všetci, ktorí zahŕňali do tohto chlebika.

Narodil sa v r. 1919 v Nedeci v rodine slovenských rolníkov ako piaty z 10 detí. Dnes sú 3 bratia na Slovensku a 1 sestra v USA. Skončil šesťročnú polskú základnú školu (1932). Spolu obzérám školské vysvedčenie, na ktorom vidím iba samé pătorky a štvorky. Slovenské povedomie mu vštepovali rodičia, ktorí pri každej príležitosti prízvukovali, že sú Slováci. A hoci mladý Michal dospieval na území polského štátu, nikdy o svojom slovenskom pôvode nepochyboval. Na vojenskú službu narukoval do Ružomberka, kde „pochytíl“ trochu spisovnej slovenčiny. Bol aj na východnom fronte, ale po zranení ho vrátili na Slovensko do Bratislavu, kde osemnásť mesiacov slúžil v strážnom oddiele.

Domov sa vrátil v r. 1944 na žiadosť rodičov, avšak iba mesiac skôr ako ostatní rovesníci.

Odtedy sa začal preňho tvrdý gázdrovský život. Najprv „gázdroval“ spolu s otcom. Gázdrovstvo však nevynášalo, ledva stačilo na živobytie početnej rodiny. Často bolo treba dorábať zvážaním dreva z lesa a dopravou dosák do Nového Targu. V roku 1945 sa oženil s Rozálou Majerčákovou, polosirototou. Michal sa oženil sice do rodičovského domu, ale žena dostala dom, tak sa tam presťahovali. Boli to rušné povojnové roky, kedy sa rozhodovalo o osude Spiša a Spišiakov. Ľudia sa zmietali v neistote a predbiehali sa v dochadoch. Nakoniec sa všetko vyjasnilo. Bol rok 1947. Nedeca a celý severný Spiš patrili Poľsku. Slováci po skúsenostach spred vojnového obdobia sa činili. Vyvinuli úsilie pre získanie práv prislúchajúcich národnostnej menšine. Keď v roku 1947 začali na Spiši a Orave zakladat Spolky Čechov a Slovákov mladý Michal nestál bokom. Aktívne pomáhal pri zrade našej organizácie. Keď v roku 1948 v Nedeci založili Spolok, zvolili ho do výboru za tajomníka. A takto sa začala písat jeho krajanská karta. Schôdze, stretnutia, cesty. Zastával viaceré funkcie. Bol členom ústredného výboru Spoločnosti, členom a podpredsedom obvodného výboru, členom výboru miestnej skupiny a dnes je jej podpredsedom.

Kraján Michal Neupauer sa aktívne zúčastňoval krajanského života. Na schôdzech hájal

záujmy predovšetkým miestnej skupiny v Nedeci, ale nielen jej. Zdôrazňoval potrebu vyučovania slovenčiny, zabezpečenia krojov pre súbory, otvárania a vybavenia klubovní a pod. Na treťom zjazde Spoločnosti ako delegát miestnej skupiny predniesol otázku výchovy krajanskej mládeže, ktorá sa potom stala našim podnes na všetky spôsoby obmienaným heslom — „mládež naša budúcnosť.“

Dnes po štyridsaťročnej činnosti Spoločnosti hovorí, že sa teší z rozvoja našej organizácie, ktorá sa nadálej rozvíja a získava trvalé miesto v živote našich spišských obcí a jej obyvateľov.

S postupom času práce na gázdrovstve pribúdalo. Deti rástli, pribúdalo aj povinností. Verný odkazu svojich rodičov aj krajan Neupauer poslal svoje deti do slovenskej školy, lebo v tom čase boli v Nedeci dve školy. Slovenskí žiaci sa však učili po domoch. A tak Nedečania a medzi nimi aj kr. Michal, prišli s návrhom, vybudovať novú, veľkú školu. Nebolo to ľahké, avšak chodili, prosili a nakoniec školu postavili. V spoločenskom výbere výstavby novej školy bol aj kr. M. Neupauer. Školu odovzdali v r. 1961 a odtedy celých sedemnásť rokov pracoval v nej ako kurič. Kartu spoločenskej činnosti krajana Michala Neupauera uzatvára práca v roľníckom krúžku, v ktorej bol skoro dešať rokov pokladníkom.

V sesdesiatych rokoch vybudovali aj vlastný dom, v ktorom byvajú podnes.

Dnes šesdesiatosemročný Michal a šesdesiatročná Rozália majú 17 vnukov a jedného pravnuka. Vychovali predsa sedem detí (všetky sa učili slovenčinu). Najstarší Emil je elektrikárom v Obuvníckom závode v Novom Táru, Valent je zváračom a býva v Ošviečime, Jozef skončil lýceum v Jablonke a rádiotelevíznu nadstavbu v Krakove, úspešný športovec, pracuje v Nowom Táru, Ján — skončil strednú stavebnú školu v Zákopanom, býva v Jordanove. František skončil učilište a spolu s rodičmi gazduje. Dcéry Helena a Margita sa vydali a bývajú v Nedeči.

Život rodiny Neupaurovcov však plynie ďalej a prináša nové udalosti a skúsenosti, ktoré, dúfame, budú radostnejšie a prospěšne pre všetkých jej členov.

Text a foto: DOMINIK SURMA

LIDÉ • LÉTA • UDÁLOSTI

ČERVEN — JÚN

1.VI. Mezinárodní den dětí.

1.VI.1942. Prohlášení Polské dělnické strany vyzývající polský národ k zesílení ozbrojeného boje s hitlerovskými okupanty.

1.VI.1822. V Hnúšti se narodil Ján Francisci-Rimavský, slovenský talentovaný básnik a prozaik, pedagog, publicista a politik. V revolučním roce 1848 s S.M. Daxnerem a M. Bakulinem organizoval v Gemerskej stolici národní gardy; byl vězněn a odsouzen. Když ho propustili z vězení, stal se kapitánem slovenského debrovolnického oddílu. Po revoluci, v březnu 1861 vydával Pešťabudinské vědomosti. Byl předsedou prozatímního výboru Matice slovenské a potom doživotním čestným místopředsedou. Krátkou dobu působil jako župan Liptovské stolice (1864–65). Po rakousko-maďarském vyrovnání byl penzionován a zanedlouho se trvale usadil v Martině, kde se stal předsedou knihtiskárskeho spolku. Své básně uveřejňoval mj. v ročníku Nitry; některé jeho básně vyšly ve sbírce Iskry zo zaviatej pahreby v r. 1889. Jeho historická próza Janko Podhorský (1844) byla první v nové štúrovské slovenštine a je důkazem vysokého umění Francisciho vyprávěckého umění. Patřil k nejhorlivějším sběratelům lidových rozprávek; vydával je ve svazku Slovenských povesti. Překládal a zeslovenšťoval divadelní hry, redigoval edici Slovenský divadelní ochothník, Slovenska národná knižnica a Slovensky národný zábav-

nik. Svoje celoživotní úsilí své generace (zejména závažné fáze národního vývoje, revoluční leta 1848–49 a memorandové období) bilancoval ve vzpomínkové préze, především ve Vlastním životopise (zemřel 7.III. 1905 v Martině).

1.VI.1942. V Praze — Kobylisich nacisté opravili Vladislava Vančuru, významného českého pokrokového spisovatele a dramatika, experimentátora formy, mistra uměleckého jazyka, komunistu, bojevníka ilegálního odboje. Jeho životopis uvedl Život č. 7/1986. (nar. 26.VI.1891 v Háji u Opavy).

2.VI.1847. V Londýně začal I. kongres Svatu komunistů, první mezinárodní proletářské organizace, založené Karlem Marxem a Bedřichem Engelsem.

2.VI.1882. Na italském ostrově Caprera zemřel Giuseppe Garibaldi, italský generál, bojevník za osvobození a sjednocení Itálie, demokrat a republikán (nar. 4.VII.1807 v Nisce).

2.VI.1922. Zemřel Josef Václav Myslbek, vynikající český sochař, profesor akademie v Praze. Jeho realistická a monumentální tvorba se utvárela v ovzduší české národní ideje 2. poloviny 19. století. Témata čerpala z českých povestí a dějin (4 alegorické skupiny na Palackého mstě 1881–97 a pomník sv. Václava v Praze). Tvořil též expresívni portrétni sochy (náhrobek kardinála F. Schwarzenberga v chámu sv. Víta v Praze 1891–95, autopořtrét 1902–03) a jiné. Silně

ovlivnil pozdější vývoj českého sochařství (nar. 20.VI.1848).

3.VI.1902. V Grodzisku Mazowieckém zemřel Adolf Dygasinski, romanopisec, novelista a pedagog; přední představitel naturalismu v polské literatuře; ve své tvorbě ukazoval život vesnice, dvoru a malého městečka, tvrdý život rolníků a morální vztahy, které ve městě vytvořil kapitalismus; byl výborným malířem přírody a autorem románů o zvířatech (nar. 7.III.1839 v Niegoslawicích na Kielecku).

3.–5.VI.1942. V oblasti atolu Midway v západní části Havajských ostrovů japonská úderná seskupení svedla velkou námořní a leteckou bitvu s americkou flotilou; bitva skončila japonskou porážkou. Ztráty způsobené Američany oslabily sílu a aktivitu japonského loďstva a zadrážely další agresi na Tichém oceáne.

4.VI.1872. Ve Varšavě zemřel Stanisław Moniuszko, významný polský hudební skladatel, varhaník, dirigent a pedagog, tvůrce polské národní opery. K. Moniuszkovým nejznámějším operám patří Halka, která znamenala přelom ve vývoji polské operní tvorby, Strašný dvůr, Vorař, Hraběnka, Verbum Nobile aj., jakož i jiná hudební a dramatická tvorba (nar. 5.5.1813 na statku v Ubli v Bělorusku).

5.–11.VI.1967. Izraelská agrese na arabské státy: Egypt, Sýria a Jordánsko (třetí izraelsko-arabská válka).

6.VI.1944. Na normandském pobřeží ve

Nevšedné osudy

Manželia Bachledovci s vnukmi Katarínkou a Andrejom

Krajanská rodina Heleny a Jána Bachledovcov z Jurgova žije tak ako ostatné rodiny v obci. Ich život je poznačený predovšetkým tvrdou možnosťou pracovat na malých horských gazdovstvach a mimo nich. Na prvý pohľad sa život Bachledovcov zdá byť jednoduchý, no v skutočnosti je pestrý, bohatý a chvíľami aj zložitý. Veď aj jar sa jari podobá, a predsa je každá iná, neopakovateľná.

Ján Bachleda sa narodil 3. decembra 1910 v Jurgove v slovenskej roľníckej rodine Antónie a Andreja ako prvý zo šiestich detí. Rodičia mali neveľké gazdovstvo, ktoré muselo vyživiť početnú rodinu. Od najmladších rokov Ján pásol kravy a neskôr musel chodiť za zárobkom. V letnom období kosiť lúky v Podspádoch a v zime pracoval v lese. Učil sa v maďarskej, slovenskej a poľskej škole. Na dvojročné vojenskú službu narukoval v r. 1932 do Sanoka, kde bol vojakom II. podhalanského pluku. Neskôr ho odvelili do Żytnia a potom do Osowca. Po návrate do Jurgova gazdoval spolu s otcom a nadalej chodieval zarabáť, ak chcel mať dajaky groš na vlastné trovy.

V roku 1938 si vzal za ženu osemnásťročnú krajanu Helenu Mlynáříkovú z Čiernej Hory. Každý dostal kúsok z otcovizne a dovedna mali hektár pôdy, ktorú začali spolu obrábať. No dlho sa z manželského šťastia netešili, pretože v auguste 1939 Ján dostal mobilizačný rozkaz a zaradili ho do I. podhalanského pluku v Novom Sáčku. So svojou jednotkou sa zúčastnil septembrovej kampane a obranných bojov. Po porážke ich pluku

pri Przemyšli a obsadení Poľska nemeckým okupantom, dostal sa do zajatia, z ktorého sa mu podarilo ujsť. Domov, kde ho čakala manželka a práca na roli sa vrácal 5. novembra. Bachledovci začali myslieť o stavbe domu, ktorý si vo vtedajších časoch vyžadoval mnoho odriekania a dodatočnej práce. V 1942 sa im narodila dcéra Helena a pribudli aj starosti s jej výchovou. Koncom roka 1942 Jána povolali do slovenskej armády. Keď v r. 1944 vypuklo Slovenské národné povstanie, jeho jednotka sa pridala k povstalciam a bojoval od 28. augusta do 1. novembra 1944 na úseku Biely Potok v VI. bojovej skupine, ktorej veliteľom bol plk. Černák. 1. novembra ho Nemci zajali, vyviezli do zajateckého tábora v Nemecku, odkiaľ sa vrátil domov až po osloboodení 29. júla 1945. V tábore boli spolu s ním Spišiaci Vojtech Hudáček z Čiernej Hory a Andrej Budz z Repíška. Ako spomína krajan Ján Bachleda, na vojne prežil 48 mesiacov. Boli to otriasné dni, plné hladu, strachu a neistoty. Jeho život nezriedka visel na vlásku. Zo všetkých strán číhal na nich gulkky, kanóny či lietadlá. To, čo prežil, sa priam nedá opísat.

Po vojne nemal čas myslieť na zotavovanie, pretože nadrábal straty po tých strašných rokoch. Hospodárstvo potrebovalo dobrú mužskú ruku. Tak sa začal každodenný kolotoč na rodinnom gazdovstve. V roku 1946 prežili manželia Bachledovci tragické chvíle. Ich jediná štvorročná dcéra Helena sa počas detskej hry utopila v Jurgovskom potôčiku. No, život pokračoval ďalej. O rok neskôr sa im narodil syn Emil, o štyri roky dcéra Mo-

nika a v r. 1962 najmladší syn Marián. Ich malíčké gazdovstvo nebolo v stave vyžiť päťlennú rodinu, preto bol Ján Bachleda nútene dodatočne pracovať. Od r. 1960 bol pracovníkom stavebného podniku v Zakopanom. V rokoch 1962–1978 pracoval v TANAPe v Podspádoch. Keď deti podrástli, Helena Bachledová sa v roku 1968 taktiež zamestnala v TANAPe, kde odpracovala šesťnásť rokov. V súčasnosti sú obidva na zasluženom dôchodku.

Ako hovoria manželia Bachledovci, vo svojich rodinách boli vychovaní v slovenskom duchu a národné povedomie sa snažili všebej aj svojim deťom. V päťdesiatych rokoch v Jurgove boli dve základné školy – slovenská a poľská. Oni posielali svoje deti do slovenskej. Syn Emil po základnej škole navštievoval slovenské gymnázium v Jablonke, potom absolvoval Akademiu telesnej výchovy v Krakove. Dcera Monika skončila stredné odbornú školu. Najmladší Marián začal chodiť do strednej školy, ale ťažko onemocnel na rakovinu. Ako šesťnásťročný chlapec opustil rodinu navždy. Bolo to opäť ďalšie neštastie v ich rodine. Emil a Monika si už založili vlastné rodiny. Syn s rodinou býva v Przemyšli a pracuje v Kuratóriu osvety a výchovy, zase dcéra s rodinou žije spolu s rodičmi. Bachledovci majú štyroch vnukov a najstarší z nich sa učí slovenčinu v základnej škole.

Manželia Bachledovci sa hned po vzniku Spoločnosti stali jej členmi. Krajan Ján sa ochotne zúčastňuje schôdzí MS. Živo si pamätá prvé ťažké roky a obetavú prácu bývalého predsedu, zosnulého Vojtecha Mačičáka, ba aj kultúrnú činnosť krajana Augustína Bryju a súčasného obvodného predsedu krajana Františka Kurnáta. Rád chodieval na slovenské filmy, divadelné predstavenia a vystúpenia súborov, ktoré sa konali v klubovni MS. Od vzniku časopisu Život, sú manželia jeho vrelými čitateľmi a netrpezliovo čakajú na každé nové číslo.

Helena a Ján Bachledovci sa delia medzi sebou o svoje radosti, starosti a trápenia už pekných štyridsaťdeväť rokov. Napriek všetkým prekážkam, ktoré im život postavil do cesty, dokázali vytvoriť a udržať teplé, srdečné ovzdušie, ktoré je oporou pre celú rodinu.

Text a foto: ANNA KRIŠTOFEKOVÁ

Francii se vylodila britskoamerická invazní armáda. Byla to největší výsadkářská operační ve druhé světové válce pod krycím jménem „Overlord“; vznikla západoevropská fronta pravidelných ozbrojených spojeneckých sil, které osvobodily okupované státy západní Evropy a obsadily Německo až k Labi. Této invaze se zúčastnila polská armáda a československá armáda na Západě. 4.V.1945 se spojenecká vojska setkala na Labi.

6.VI.1982. Izraelská invaze na Libanon, jejímž cílem bylo rozdrcení palestinského odboje. Počátek páté izraelsko-arabské války.

7.VI. Lidový svátek.

7.VI.1887. Narodil se Sidor A. Kovpak, sovětský generál, dvojnásobný hrdina Sovětského svazu, účastník občanské války v Rusku; organizátor partyzánského hnutí na Ukrajině za druhé světové války (zemřel 11. XII.1967). Výročí UNESCO.

7.VI.1982. Podepsání smlouvy mezi PLR a SSSR o hospodářské a technické spolupráci při výstavbě první linky metra ve Varšavě.

8.–14.VI.1987. Třetí návštěva papeže Jana Pavla II. ve vlasti.

Papež Jan Pavel II. navštívil Polsko poprvé ve dnech 2.–10.VI.1979 a podruhé ve dnech 16.–23.VI.1983.

9.VI.1972. V Moskvě se narodil Piotr I. Velký, ruský car; tvůrce mohutného Ruska; reformátor státu, armády a námořní floty.

tily; zakladatel Petrohradu (Leningrad); vítěz nad Švédskem v severní válce (zemřel 8.II.1725 v Petrohradě).

9.VI.1942. V Praze nacisté popravili dr. J. Auerhana, prvního předsedu Československého ústavu zahraničního.

10.VI. Den pohraničníků.

10.VI.1942. Pacifikace hornické obce 20 km od Prahy; byla to nacistická odveta za atentát na Reichsprotektora R. Heydricha, generála SS a policie, válečného zločince; atentát provedli 27. května parašutisté poslaní z Londýna, Čech Jan Kubíš a Slovák Jozef Grabčík. Obec, která měla 494 obyvatel, barbarsky nadilidě spálili a její trosky srovnali se zemi. Všech 184 mužů zastřelili a pochovali ve společném hrobě. Ze 196 žen ovlivněných do koncentračního tábora v Ravensbrücku 60 zaplatilo životem. Ze 104 lidických dětí odvezenců do koncentračního tábora v Chelmu přežilo jen 16. Po válce vedle zničených Lidic vznikly nové.

14.VI.1947. Toho dne, k sedmému výročí příchodu prvního transportu vězňů do Osvětimi, bylo v tomto vyhľazovacím táboru otevřeno Muzeum mučedníctví polského národa.

15.VI.1902. V Očové se narodil Ján Rob Poničan, významný slovenský básnik, dramatik a prozaik. Národní umělec (zemřel 25.II.1978 v Bratislavě).

18.VI.1882. V bulharské vesnici Kovačevci se narodil Georgij Dimitrov, významný činitel bulharského a mezinárodního dělnického hnutí, spolutvůrce a generální tajemník Bulhar-

ské komunistické strany (zemřel 2.VII.1949 v sanatoriu nedaleko Moskvy).

22.VI.1941. Toho dne fašistické Německo bez vypovězení války zaútočilo mohutnou vojenskou mašinerií na Sovětský svaz. Hitler a jeho generálové plánovali dobytí Moskvy a dosažení rozhodujúciho vítězství pred příchozem zimy. Po počátečních neúspěších však sovětská armáda zastavila nepřitele a přesila do protiútoku. Po čtyřech letech bojů zasaďila rozhodujúci úder německým ozbrojeným silám. Dosáhla historického vítězství na troskách Berlína a nacistické III. říše. Toto vítězství přineslo svobodu Polsku, Československu a dalším evropským národům. Stalo se zvratným bodem v dějinách německého národa, který na západ od Odry a Nisy vytvořil poprvé mírový, socialistický stát.

23.VI.1972. Měšek I. porazil německé vojsko v bitvě u Cedyň.

28.VI.1577. Ve westfálském Siegenu se narodil Peter Paul Rubens, největší flámský malíř období baroka. V jeho tvorbě dominovaly náboženské a mytologické námety, mnohofigurální kompozice, portréty a krajinky. Je autorem asi dvou tisíc obrazů, návrhů goblenů, kresek a náčrtů, které patří k nejcennějším sbírkám světového muzejnictví (zemřel 30.V.1640 v Antverpách).

28.VI.1914. V Sarajevu (Jugoslávie) byl spáchan atentát na rakousko-uherského následníka trůnu Františka Ferdinanda a jeho manželku, což se stalo zámkou pro vypuknutí první světové války.

Učiteľský dom v Malej Lipnici. Foto: DS

V spoločnom záujme

Najdôležitejšou otázkou a úlohou číslo jedna je v dnešnej Malej Lipnici výstavba zdravotného strediska. Pripravujú sa k nej vytrvale, aj keď nie bez ťažkostí. Výstavbu mali začať už v minulom roku, avšak pre nedostatok stavebných materiálov sa im nepodařilo, hoci výstavba je uvedená v gminnom pláne. Všetci však pevne veria, že v tomto roku s výstavbou strediska pohnú. V tejto viere ich uistujú niekoľkoročné prípravy. Už v roku 1984 miestny urbár zabezpečil na stavbu 100 kubických metrov dreva a Lipničania za vlastné kúpili 30 tisíc tehál. V roku 1985 pripravovali stavebnú dokumentáciu a vlastní Gminný úrad v Jablonke odovzdal na účet výstavby 450 tis. zl. Zas v tomto roku sa Lipničania zaviazali svojpomocne odpracovať 1000 dní a prispieť sumou 500 tis. zl. Začiatkom tohto roka mali už na sklede 60 ton cementu. Svojpomocnú výstavbu zdravotného strediska zabezpečuje spoločenský stavebný výbor, ktorého predsedom je Vendelin Bohaczky. Predpokladá sa, že stredisko vybudujú v priebehu 5 rokov (stavať bude stavebná brigáda gminného úradu).

Rozmýšľal som odkiaľ sa u Lipničanov berie toľké nadšenie pre výstavbu tohto, povedzme si úprimne, veľmi potrebného objektu. Je sice pravda, že doterajšie miestnosti zdravotného strediska sú nevyhovujúce, malé, tesné a plesivé, ale nie vo všetkých obciach by to bol dostatočný dôvod na výstavbu nového strediska, ktorá určite nebudé ľahká a vyžiada si od obyvateľov veľa námahy, a najmä vytrvalosti. Pochopil som však, keď som sa dozvedel, že tu majú výborného lekára a zubára. K lekárovi Zbigniewovi Dziedzikovi a zubárovi Jerzemu Cabanovi prichádzajú pacienti skoro z celej Oravy. LUDIA si ich nevedia vynahváliť, vraj sú to skutočne lekári z povolania. Aj ich prístup a práca povzbudzuje Lipničanov k činu.

Hoci obec sa volá Malá Lipnica, malá určite nie je. Býva tu 2840 ľudí (613 čisiel). Dedina je dlhá skoro desať kilometrov, pritom nie je ani príliš roztrúsená. Tiahne sa pozdĺž cest a meandrovitého potoka Syhlec. Domky stojí skoro vždy štítom do cesty. Pomerne hustá zastavba je aj po druhej strane potoka.

Lipničania, to sú prelovenský malí a strední rolníci, ktorí vlastnia priemerne 5–7 hektárov pôdy. Vyše desaťhektárové gazdovstvá možno spočítať na prstoch. Pôda, podobne ako na celej Orave, je málo úrodná – V. a VI. triedy, hoci neveľa je aj IV. triedy. Nečudo, že skoro z každého domu niek-

to pracuje mimo gazdovstva — v Obuvníckych závodoch v Novom Targu, na Slovensku, v Odevnom závode v Jablonke, ale aj na Slezsku. Od prírody sú to tvrdí ľudia a v súčasnosti aj veľmi podnikaví, často hľadajú aj na úkor rodiny a vlastného zdravia. Totiž tie celotýždenné výpravy za prácou určite neprospevajú rodinnému životu, výchove detí a gazdovstvu, keďže v tom čase všetky povinnosti spočívajú najčastejšie na jednej osobe. Kým v niektorých prípadoch je to nutnosťou, v iných je to však silnejšia vidina prospechu.

Keď som však už pri rolníkoch, nemôžem obísť ich problém. Tunajší rolníci gazdujú na veľmi rozdrobených poliach, často je 5 hektárov v 70 — 80 kúskoch. Teda potrebná je komasácia, ale ako hovoria Lipničania, perspektívy nie sú žiadne. Na scelovanie pôdy je potrebný súhlas a jednota všetkých obyvateľov. V Malej Lipnici jedni by chceli, druhí však radšej budú gazdovať po starom a sú spokojní s danou situáciou. Často však z takýchto názorov pramení strach, že by sa im dostala horšia pôda ako majú, vraj nikdy sa spravidlo nedá sceliť. Majú na to príklady a skúsenosti rolníkov z iných obcí. Zdá sa však, že život a stále rastúce nároky na efektivitu gazdovania otvoria oči aj tým najzatvrdlejším. Napokon v najbližšej budúcnosti aj tak nie sú prostriedky na takúto investíciu.

Oveľa naľahavejšia je meliorácia lipnických polí. Do teraz majú meliorovaný iba chotár pri Jablonke.

Starší rolníci, a to nielen lipnickí, ktorí nechcú buď nemôžu odovzdať pôdu štátu, nemajú nástupecov, budú ju chvíľu rozdeliť pomedzi viaceré deti (lebo ako ináč rolník zabezpečí svoje deti, keď nie pôdou), sú rozhorčení na nesprávnu podľa nich realizáciu zákona o dôchodkovom zabezpečení rolníkov. Dôchodok by mali dostávať po dovršení stanoveného veku, bez ohľadu na to, či gazdovstvo odovzdali alebo nie. Odôvodňujú to tým, že na dôchodok prispievajú po celý čas gazdovania, a po druhé, keď robotník vo fabrike dovrší 65 rokov, automaticky dostáva dôchodok bez toho, aby niečo štátu odovzdával. ROlník však nedostane nič.

Pre rolníkov je veľmi cíteľný nedostatok poľnohospodárskych strojov a stavebných materiálov. Dnes už skoro všetky stroje a stavebné materiály okrem traktorov, eternitu a plechu sú vo voľnom predaji. To znamená, že ich neprideľuje gminný úrad. Kúpiť ich možno spravidla len na čiernom trhu. Napriek takýmto nedostatkom sa buduje vo veľ-

kom, potrebná je však tá príslovečná podnikavosť. Drevo majú ľudia vlastné, tehu si vyrobia sami, ostatné doslova zháňajú a najčastejšie pozaháňajú. Iba oni vedia ako. Keď však ide o gminný rozdeľovník za rok dostanú prídel na dva traktory a to na tie ľahšie C-360 a Fergusony, ktoré sú nielen drahšie, ale ani na tunajšie podmienky nie najvhodnejšie. Žiadosti o prídel je však počas roka prinajmenšom 15. Komu teda pridelí? Najlepším gazdom? Ostatní sú zasa rozhorečení, neveria v spravodlivosť.

Lipničania však gazdujú nie najhoršie. V minulom roku boli v gminnom rebríčku na črhuom mieste v dodávke mlieka a jatočného dobytka. Od minulého roku majú vlastnú zberňu mlieka, s dobytkom zatiaľ chodia do výkupného strediska vo Veľkej Lipnici, ale v budúcnosti by chceli mať aj vlastné výkupné stredisko.

Keďže sa tunajší rolníci zameriavajú na chov mliečneho a jatočného dobytka, majú preto najviac lúk. Obilia sejú neveľa — ovsa, jačmeň a žita, podobne ako zemiakov. V tomto roku však gminné agrotechnické služby zaspali. Rolníci ešte koncom marca nemali osevný materiál, najmä nové odrody a vyhľadávané pšenčníky.

Na čo sa Lipničania nesťažujú? Hadám na jablonskú GS, ktorá vraj robí čo môže, aby uspokojať ich požiadavky. Pravda, po uhlie treba stať, ale takáto situácia bola všade. Umelých hnojiv však bolo dosť, pomerne dobre zásobované sú aj tri miestne obchody.

Pokiaľ ide o spoločenský život, v obci pôsobí miestna skupina našej Spoločnosti, mládežnícke organizácie, krúžok vidieckych gadziniek, ľudový športový krúžok. Kým sa napríklad krúžok vidieckych gazdiničiek zaoberá distribúciami mladej hydiny, športový krúžok vede neveľkú činnosť a naša miestna skupina vďaka krajanke V. Smrečákovenej sa snaží rozhýbať kultúrny život, mládežníkov akosi nevidno. Najčastejšie sa ich činnosť obmedzuje na organizovanie zábav, hoci zorganizovať 2 zábavy počas roka môžu podľa tunajších zásad všetky organizácie.

Mládež tu všeobecne nemá najlepšie meno. Starší ju upozorňujú na nadmerné pítia, výtržníctva a holdovania zábave. Mladí sa vraj snažia čo najrýchlejšie získať nejaké remeslo, veľa zarábať a potom vyčíňať v miestnom hostinci. Aké však má možnosti tunajšia mládež na kultúrne vyžitie? Určite to neuumožňuje tunajšia kultúrna miestnosť alebo lepšie povedané hľadisko s neveľkou scénou, ktoré sa skutočne nehodi ani na organizovanie zábav. Pre kultúrne účely by sa mohla využiť prázdná miestnosť nad miestnym hostincom, aspoň pre klub alebo nejakú kaviareň. Potrebne je však konáť a predovšetkým pochopenie potrieb mladeži.

Miestna skupina Spoločnosti sa v osobe kr. V. Smrečákovenej usiluje udržať folklórny súbor a rozhýbať divadelný krúžok. Často bez úspechu. Prekážkou je najčastejšie nedostatok záujemcov, lebo po prvé, masovo odchádzajú za prácu mimo Malej Lipnici a po druhé, spoločenský život si viac cenia ako kultúrnu prácu. Nemá teda kr. V. Smrečáková ľahkú prácu. A tak mimochodom, zdá sa mi, že práve miestna skupina Spoločnosti v Malej Lipnici najlepšie pracuje spomedzi ostatných spoločenských organizácií, aspoň na kultúrnom poli.

Keby sme sa ešte viac zahľbili do života Malej Lipnici, našli by sme ešte viac problémov a viac potrieb napr. vodovody, automatické telefónne spojenie, nová škola a pod. Všetci si však uvedomujú, že v súčasnej situácii nemôžu žiadať príliš veľa. Určite sú si vedomí toho, že nemôžu čakať so založenými rukami a čakať nevedno dokial, že im niekto splní ich požiadavky. Preto sa dnes sústredili na najdôležitejšiu úlohu — spoločne a v spoločnom záujme vybudovať zdravotné stredisko a potom príde čas aj na realizáciu ďalších potrieb. Doteraz nič nedostali zadarmo, o všetko museli doslova bojovať a potom najčastejšie to odpracovať. Dnes pracovať chču, musia však vidieť, že sa nadarmo ich prácou neplytvá a zbytočne nesľubuje.

DOMINIK SURMA

MUŽ A ŽENA

Každý cytolog nám vysvětlí, že hlavní rozdíly mezi ženou a mužem se skrývají v buňkém jádře. U ženy v každé buňce mezi 46 chromozomy je dvojice tzv. chromozomů X (XX), u muže v takové dvojici máme místo jednoho chromozomu X jeden chromozom Y (XY). Na první pohled by se zdálo, že to je nepatrný rozdíl, ale právě on rozhoduje o všem, mj. o tom, že každé pohlaví vytváří jiný hormon: muži androgeny, ženy estrogeny.

To však není všechno. Na řadu otázek nemáme tak jednoduchou odpověď; musíme se spokojit s hypotézami. Na příklad jeden z problémů: odkud se vzaly rozdíly mezi ženou a mužem?

Lze předpokládat, že v počátečním stadiu evoluce v živé přírodě se množily podobné organismy a teprve později došlo k odlišení dvou pohlaví. Pokusíme-li si představit nejdávnější živé organismy, bude to cosi ženského, plnícího mateřské funkce. Nesouhlasí to sice s biblickým vyprávěním o stvoření Evy z Adamova zebra, ale odpovídá různým výzkumům a pokusům.

Při bezpohlavním rozmnožování nový jednotlivce vzniká z jedné nebo několika buněk mateřského organismu. Při pohlavním rozmnožování nový organismus vzniká ze spojení dvou buněk — mužské a ženské, zvaných gamety, v jednu, zvanou zygotu, z níž se pak rozvíjí potomek. Pohlavní rozmnožování má řadu přednosti. Při bezpohlavním rozmnožování potomstvo dědí všechny vlastnosti mateřského organismu, bez přidání čehokoliv nového. Při pohlavním rozmnožování se spojují vlastnosti otce a matky; potomstvo je rozmanitější a má větší schopnost připrůsobování.

Jak vznikl tento způsob rozmnožování? Kdy se objevily první ženské a mužské vlastnosti?

Prohlížíme-li pod mikroskopem chromozomy člověka, všimneme si, že chromozomy Y jsou značně menší než chromozomy X. Obsahují rovněž menší počet genů. Můžeme soudit, že vznik mužského pohlaví je prostě chromozomovou mutací, v níž jeden z chromozomů X ztratil svou část i s příslušnými geny. Vzniklo cosi jako mužská buňka. Jinak

řečeno, mužské pohlaví je jakýmsi defektem přírody, což je ostatně dodnes vidět v menší odolnosti mužského pohlaví a jeho schopnosti přežít. U lidí podobně jako u mnoha zvířat mužské pohlaví je náchylnější k chorobám.

K mutaci muselo dojít právě v chromozamu X, nikoliv v jakémkoliv jiném. Tento chromozom totiž obsahuje geny související se syntézou pohlavních hormonů. Není vyloučeno, že v důsledku změny chromozomové bilance jsou jedinci mužského pohlaví mohutnější, mají lépe rozvinutou svalovou tkáň, což má význam pro ochranu ženského pohlaví jako tělesně slabšího a rovněž společného potomstva.

Genetické změny měly jistě vliv i na povahu. Muži se méně ovládají než ženy. V kritických situacích se u mužů vyučuje do krve více adrenalinu, což zrychluje látkovou výměnu a aktivitu a napomáhá plnění změněných obranných funkcí.

Středověké výchovné systémy, odlišné pro obě pohlaví, si jistě zaslouží pozornost. Jejich cílem bylo vychovat z muže rytíře, člověka, který dovedl řídit své činy, ovládat city a dodržovat psané i nepsané zásady. Tyto zásady tvořily určitý morálně etický regulátor jednání mužů.

U dívek nebylo cílem vychovat chlapce v sukni, ale jemnou bytost plně oddanou své rodině.

Dnes jsme tyto zásady opustili. Společné školy pro chlapce a dívky jistě nebudi v nikom pochybnosti ani výhrady, ale je zde ještě druhá stránka: není správné ve škole ani v rodině přistupovat stejně k výchově chlapce jako k výchově dívky, nepřihlížet k biologickým rozdílům. Není snad výchovnou chybou, že dnes těžko můžeme odlišit dívku od chlapce nejen podle oblečení a účesu, ale i podle chování? A nesvědčí o úpadku mužského pohlaví skutečnost, že mnohý muž ráději přejde na druhou stranu ulice, když vidí, že opilý chuligán obtěžuje dívku? A časté rozvody v soudech — nesvědčí o tom, že stejná výchova obou pohlaví je nenaucila chlapce biologickou odlišnost?

Muž a žena prošli společně mnoha tisíciletími lidských dějin, a čeká je ještě dlouhá cesta. Měla by být šťastná pro každého muže a každou ženu.

JAK VZNIKL MĚSÍC?

V padesátých letech prohlásil americký chemik, nositel Nobelovy ceny Harolds Clayton Urey: „Dejte mi kousek Měsíce a já vám řeknu, jak vznikla celá sluneční soustava.“ Podobný optimismus sdílela celá řada věd-

ců. Přinejmenším se domnívali, že přijdou na klub otázce, jak vznikla naše přirozená družice Země — Měsíc. V té době si mohli vybrat mezi několika teoriemi:

- Měsíc byl zachycen Zemí,
- vznikl zároveň se Zemí na nynější dráze,
- rychle rotující Prazemě ze sebe vyvrhla hmotu, z níž vznikl Měsíc,
- Země vyvrhla Měsíc v důsledku srážky s jiným nebeským tělesem.

Když byly na Zemi dopraveny první vzorky měsíční horniny, splnilo se Ureyovo očekávání jenom částečně. Chemická analýza dokázala, že teorie, podle níž Měsíc vznikl někde jinde ve sluneční soustavě a byl zachycen Zemí, je naprosto neudržitelná. Dodatečné rozbory vědce přesvědčily, že měsíční horniny i zemská kůra jsou si podobné. „Měsíc se musel vytvořit,“ prohlásili kosmonautické Heinrich Wänke a Gerlind Dreibus (NSR), „z hmoty zemského pláště poté, co se zformovalo zemské jádro.“

Zatím nejsou ujednoceny názory, jak k tomu došlo. Budť se horlká roztavená Prazemě otáčela tak rychle, že Měsíc vyvrhla jako jednu obrovskou kapku nebo jako několik menších kapek do prostoru. Tato teorie má však jeden háček. Před vyvržením tak velké hmoty by se uvnitř Země muselo zformovat zemské jádro z niklu a železa. Prazemě by se musela na jedné straně velmi rychle otáčet, aby se Měsíc mohl odtrhnout. Na druhé straně by se toto odtržení muselo tak dlouho „odkládat“, dokud se neusadily zmíněné kovy v zemském jádru. Takový dlouhý časový interval je nepravděpodobný.

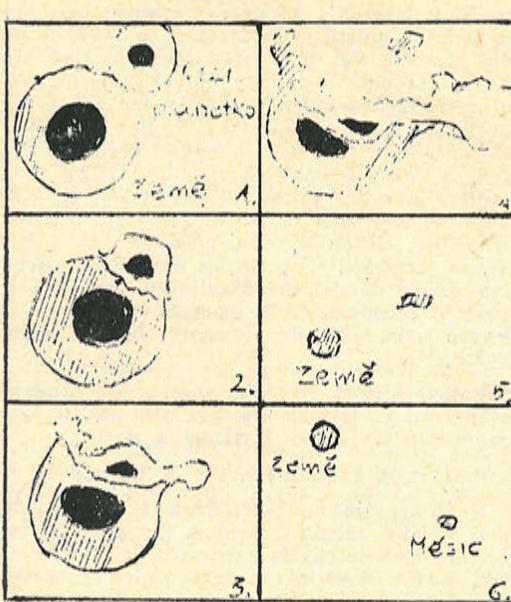
A tak zůstává poslední možnost: na malou Zemi narazilo cizí těleso o hmotnosti

několika Měsíců. V důsledku srážky vytryskalo do kosmu značnou část hmoty, která se dostala na oběžnou dráhu kolem Země. Vytvořila nejdřív kolem naší planety prstenec, který se nakonec „sbalil“ v Měsíc. Zbylý materiál se rozptýlil v kosmickém prostoru.

Tato poslední představa o vzniku Měsice zatím u vědců převažuje. Řeší mnohé nejasné problémy, které provázely domněnku o přímém vyvržení Měsice ze Země a opírá se na druhé straně o procesy, k nimž muselo docházet při zhuštování planetární hmoty. Opatrnost je samozřejmě matkou moudrosti. Stoprocentně platná teorie o vzniku Měsice zatím ještě přijata nebyla...

Před nedávnem se pokusili američtí vědci s pomocí superpočítače vytvořit scénár pravděpodobného vzniku Měsice před čtyřmi a půl miliardami let. Obrázky od 1. do 4. ukazují situaci prvních dvacet minut po srážce s cizím tělesem, obrázky 5. a 6. první fáze vytváření Měsice.

1. Planetka, asi tak velká jako Mars, narazila na Zemi, jejíž vnější plášť se právě začal zpěvňovat. 2. Po šesti minutách: Planetka nenarazila na Zemi frontálně, ale prorazila zemský plášť pod šikmým úhlem. 3. Po dvanácti minutách: Nárazem se část obou těles vypařila. Uvolněná hmota byla vyvržena do vesmíru. 4. Po osmnácti minutách: Pochodně hmoty rozřavené na 6700 °C se roztahly a začaly se ochlazovat. 5. Deset hodin po kolizi: Hmota vyvržená do vesmíru se opět působením gravitačních sil zhuštěuje. Velký prstenec hmoty krouží kolem Země. 6. Po třicítaceti hodinách: Začíná se zhuštěvat Měsíc.

Jiří Marek

Kdo šetří, má za tří

Na věži štěpánského kostela bylo právě devět hodin, když pan Stein, zástupce zlatnické firmy Fuchs (Fuchs, klenoty, Václavské náměstí), vstoupil do domu. Řekl si: — Akořát je devět, to už pana prokuristu nevezbudi, a ještě ho zastihnu doma.

Zástupce firmy musí vědět, kdy má navštívit zákazníka.

Když vystoupil do druhého poschodi (jak uvedl v protokolu na policejním ředitelství), zjistil, že před dveřmi bytu pana prokuristy Sepekovského už kdosi stojí. Poznal v onom muži pana Kavana, zástupce firmy Reimer (Reimer, zlato-šperky, Příkop). Neuvedl však do protokolu, co ho přitom napadlo. Pan Stein si totiž tiše a jenom pro sebe řekl: Co tu dělá ten žid Kavan od Reimerů? Co má tady co pohledávat? Co se má zástupce od Reimerů plést do kšeťtu naší firmy?

Pan Stein považoval za svou povinnost nemít rád kohokoliv od konkurence.

Nemohl ovšem dělat nic jiného než mítout pana Kavana, čekajícího za zavřenými dveřmi, a stoupat o patro výš, tvářit se nejvýše zaměstnané a odvracet svou tvář.

Pan Kavan od firmy Reimer samozřejmě poznal taky pana Steina a pomyslel si, co ten nebich Stein tady má co pohledávat, když je tu už zástupce pořádné firmy, ale tváří se, že ho nevidí.

Tak se oba párové zástupci minuli, aniž se pozdravili, a pan Stein předstíral o patro výš, že tam něco hledá. Pan Kavan o patro niž se rozhodl počkat radši před domem; je docela dobré možné, že pan prokurista si odbehhl na snídani. Svobodný bohatý mládežec před svatbou má právo na podivné nápadы.

Pan Stein poté sešel z třetího patra do druhého a začal pro změnu zase on vytrvale zvonit u dveří, opatřených vizitkou.

I. SEPEKOVSKÝ, prokurista bank, závodu. Tím závodem byl miněn soukromý bankovní dům Halánek a spol., zařízený na nejvyšší diskrétní a ne výzvou jednoduché obchody. Pan Sepekovský sám byl ovšem muž nad veškerou pochybnost bezúhonné, jak dokázaly dosavadní jeho obchodní styky s firmou Fuchs. Ze by měl pan prokurista co činit i s firmou Reimer, to panu Steinovi dosud nebylo známo a právem ho to popuzovalo.

Cas plynul, zvonek zvonil a nikdo neotvíral. Pan Stein pochopil, že mu nezbude nic jiného než udělat to, co ten žid Kavan: čekat venku, nebo přijít později.

Zasunul si konec ocelového řetízku, který mu koukal z rukávu, a jal se sestupovat po schodech dolů. Ten řetízek bylo prostě a účelně zařízení. Kdykoliv nesl k zákazníkovi kazetu s ukázkovými klenoty, připínal si ji na řetízek, a kdyby mu ji někdo chtěl vytřhnout, musel by to učinit i s rukou. A co by kdo dělal s rukou pana Steina?

Před domem si stejný řetízek stejným pochodem zastrčil i pan Kavan, neboť pochopil, že se něco stalo a že si tu kazetu, kterou sem včera přinesl na ukázkou, asi teď ráno neodnese.

Jenže v tom okamžiku vyšel pan Stein a pan Kavan na něho vrhl zkoumavý pohled. Taky pan Stein se podíval na pana Kavana, neboť nemohl dělat nic jiného. Konkurenční

nevrlost je jedna věc — a starost, co se vlastně stalo s prokuristou Sepekovským, to je věc druhá.

Oba párové se proti sobě nerohodně postavili.

— Ehm, řekl pan Stein. — Tak vy... A ukázal očima nahoru do druhého patra.

— Ehm, odvětil pan Kavan. — Jo, mám tam to... A ukázal na kousek řetízku vyčuhujícího z rukávu.

Pan Stein se podíval na hodiny na kostelní věži. Pan Kavan sledoval jeho pohled. Pak se zase podíval jeden za druhého.

Z domu vyšla paní a jala se zamétat chodník.

Pan Kavan zdvořile zvedl klobouk: — Kavan mé jméno. Nerače vědět, jestli je pan prokurista doma?

Paní pokrčila rameny: — Nevím. Ale asi ne, protože včera vez od něho špedítér dva veliký kufry.

Tato zpráva zapůsobila na oba pány...

— Dva kufry? vykřikli najednou. — Jak to? A kam?

— Copak on mně něco povídá? rozhořčila se paní. — Ale ty kufry byly jako hrom.

Pan Stein byl rychlejší a nevyčkal ani, až paní dokončí svou řeč. Vrhl se k nejbližší telefonní budce. Pan Kavan se dostal na rádu jako druhý. Obě firmy se tedy v půl desáté dovedely, že kazety s ukázkovými šperky není možno vyzvednout, protože pan prokurista není doma. Podle zpráv domovnice může vzniknout domněnka, že pan prokurista dokonce odjel!

Disponenti obou firem velmi pravděpodobně docela stejně pobledli. Oba páni zástupci dostali příkaz, aby čekali před domem. A pak naráz zvonily dva telefony na policejní ředitelství.

— Byl to slušnej člověk, řekl zamyšleně pan Stein, odsouzený nyní stát před domem vedle pana Kavana.

— Vypadal jako slušnej člověk, opravil ho pan Kavan. — Dal si od nich předložit něco většího?

— No mohlo toho bejt za jedenkrát stoisí, řekl pan Stein.

— Nemlich to samý u nás, odvětil pan Kavan. Kdyby byl pan Stein řekl částku trojnásobnou, byl by to stejně potvrdil, nešlo se ani v této napjaté chvíli prozrazovat firemní tajemství. Ale pokud věděl, bylo toho u nich jen za osmdesát pět tisic... Pane jo, ani tohle není pakatel!

Pak oba páni, jako by už měli dost toho čekání, vystoupili společně do druhého patra a střídavě zvonili. Zdola je pozorovala správky domu.

Byla přesvědčena, že ti dva jsou věřitelé, a měla škodolibou radost z toho, že jim pan Sepekovský ufoukl. I paní správcové byl totiž prokurista dlužen za klíč od domu už třetí měsíc.

Párové, kteří vytvářeli zvoničky, znali ovšem pana prokuristu z jiné stránky. Kupoval rád a často, takže pan disponent od firmy Fuks (stejně jako pan disponent od firmy Reimer) opakoval při obchodním jednání s panem

prokuristou starý dobrý vtip: — Je to, prosím, pro milostivou paní, nebo to má být něco lepšího?

Nyní je veselost přešla. Neboť policie otevřela byt pana prokuristy a přesvědčila se, že je prázdný. Nábytek v něm byl, mimo chodem nevalný, ale skříně jak vymetené; Jenom v koupelně visel starý kupací plášt.

— Tak takovéhle to je, řekl pan rada Vačátko.

Ukázalo se, že pan prokurista Sepekovský vzal s sebou nejen svoje věci a dvě kazety šperků, jež si dal poslat na ukázkou, ale taky nemalou hotovost z pokladny obchodního domu Halánek a spol. Navíc pak několik transakcí do ciziny nedošlo na místo určení a byly tedy fingované.

— Máme toho, pánoné, kolem čtvrt miliardu. To je moc pěkná suma v dnešní době, prohlásil pan rada a zamnul si ruce. Byl to velký případ a on měl velké případy rád.

U obou klenotnických firem ovšem vypukla panika a ruce si nemnul vůbec nikdo. Séťové vyšetřovali, zdali se jejich disponenti nedopustili trestuhodné neopatrnosti, když poslali panu prokuristovi kazety šperků na výběr. Ukázalo se, že to byla běžná praxe. Konkurence nutí firmy k neustálému zvyšování rizika... Pana Riemera z Příkopů mohlo utěšovat jenom to, že Fuchs z Václaváku je na tom stejně, ne-li hůř než on.

Panika vypukla i v pojíšovně, protože firmy byly samozřejmě pojištěny a ztráta nepostihne tedy je. Byl malá naděje, že se podaří firmám dokázat opomenutí povinné péče.

Panika se však nevyhnula ani policejnímu ředitelství. K velké mrzutosti pana rady se ukázalo, že policie není schopna najít nejmenší stopu po panu prokuristovi. Detektivové zjistili jenom, která zasilatelská firma stěhovala z jeho bytu objemné kufry, jež uložila na Denisové nádraží. Jenže odtud byly za dvě hodiny vyzvednuty jinou firmou, která je dopravila na Masarykovo nádraží. To by ukazovalo zajímavou stopu: vlak na Berlín... Bohužel kufry zde nejen nebyly a ani na Berlín nešly, protože je třetí firma vyzvedla a odvezla na Wilsonovo nádraží.

— Bud' je ten chlap blázen, nebo je moc mazanej, řekl pan rada, když dostal tohle hlášení.

Měl své lidi pochválit, že tak brzo to všechno zjistili, jenže v novinách se začal objevovat jízlivé poznámky:

Policie dosud nic nenašla... Policie neví, kde je Sepekovský... Policie stojí bezmocně nad záhadou...

— Bezmocně! Jakápana je to bezmocnost, když víme, kde vše kufry byly? bručel pan rada, přecházejíce po své kanceláři. — Jenže nevíme, kde mohou být teď.

Policie ovšem nevěděla ani, kde je jejich majitel. Nemohla to vědět, protože pan Sepekovský opustil svou vlast, a to dokonce na cizí pas. S tim pan rada jaksi počítal. On by se nakonec i takový člověk s cizím pasem třeba našel, jenom kdyby ten zatracený svět nebyl tak veliký, říkal si pan rada Vačátko, stojíce před velkou mapou světa, na níž byly v různých barvách vyvedeny různé světadily, jako by přímo vybízely: jen si, člověče, vyber! Máš tu zelenou Afriku, modrou Ameriku, žlutou Evropu, růžovou Asii a běžovou Austrálii. Ten člověk mohl být zrovna tak dobré na ostrově Martiniku jako v Davosu, Ježíšmarjá, to by se spiš našla jehla v kupec sena než jeden mazaný chlap v širém světě!

Policie dosud nenašla stopu... Defraudant stále uniká... Otázka dne pro naši policii: Kde je prokurista firmy Halánek a spol.?

Pan rada zahodil noviny a povzdechl.

Novináři jsou neřádi. Přejí si mit každý den nějaký záhadný případ, ale přejí si taky, aby policie chytla pachatele do čtyřadvaceti hodin. Policie má podle nich pracovat spolehlivě jako pošta.

Měl jsem se stát přednostou na poště, začal pan rada. Nemusel jsem se rozčilovat ... Pak zazvonil na dva detektivy a řekl jim: — Pánové, zaříďte výslechy všech osob, s nimiž se ten člověk stýkal. Snad někde naznačil, kam by asi tak měl chuť odjet ... Třeba někde venku někoho má. Najdete jeho slečny. Měl jich asi dost, když jim kupoval šperky.

Ale kupodivu, slečny pan prokurista neměl; aspoň se žádná nenašla. Měl občas u sebe dámu, ale to byla vždycky jedna z těch, jimž se šperky nekupují. Komu tedy kupoval?

Pan rada navštívil obě klenotnické firmy Dívali se tam na něho zamračeně. Pan Stein dostal z nervového přepětí žlučníkový záchvat. Pan Kavan měl teploty a byl v domácím ošetřování. A policie nic neví!

Ne, policie nic nevěděla, dovidala se pouze zajímavé věci: nákupy pana prokuristy nebyly tak omračující. Byly spíše drobné, zato byly dost časté. Pan Sepetovský byl rozmarý zákazník a rád sekýroval. Za své peníze zákazník sekýroval může, to je fakt. Ale on nejméně dvakrát každou věc vrátil. Tlak konkurence nutil firmy, aby se mu snažily vyjít vstříc. Dneska totiž málodko kupuje šperky...

Pan rada povzdechl. Uvědomil si, nikoliv bez jisté lítosti, že on své ženě nikdy ještě žádný šperk nekoupil. Státní úředník si to prostě nemůže dovolit. Ale jednou by snad i on mohl přinést domů tenký řetízek s červenou silzou ve zlatém fasování...

Pan rada se probíral šperky a začínal jim rozumět. Když má člověk peníze, je to docela pěkná vásen. Jenže u pana Sepetovského to nebyla vásen — ale chytristika.

Zvolna si budoval důvěru v zlatnických obchodech. Přitom prováděl nenápadné transakce ve vlastním závodě. Pak začal prodávat věci a posléze balit kufry. Tu se tempo zrychлиlo: už nešlo o měsíce a týdny, ale o hodiny. Špedítéři byli vázáni na minutu přesně. Obě zlatnické firmy v stejný večer dodaly bohaté kolekce šperků; a pan prokurista naznačil, že se končí dny jeho svobody a že tenhle dárek bude něco většího.

— Dni jeho svobody, povzdechl si pan rada. — Zatím jich má až moc, mizera.

— Teda sekýrovat, to on dovedl, řekla o panu Sepetovském správkyně domu, které zůstal dlužen za klíč. — A taky byl blázen, pane inspektoru! Pan domácí z něho byl zoufalec.

Skutečně, pan domácí měl mnoho důvodů k zoufalství, protože pan prokurista udělal jednou v domě takovou paniku, že lidé přestali platiti činži. A to je horší nežli vzpoura!

Přiběhl napřed k domovnici, aby hned šla s ním do jeho bytu, že mu praská stěna pokoje a že se celý dům zříti.

Paní tedy běžela nahoru, náležitě vyjevená, a pan Sepetovský ji na stěně svého pokoje ukázal malou puklinu, jaká na zdi samozřejmě bývá. Přitom křičel, že nechce zahynout v troskách baráku, a paní správcová musela k domácímu. Domácí přiběhl, Sepetovský už zvonil u partají v prvním poschoďi a všechny tak postrašil, že lidé vybíhali přece dům. Domácí musel zavolat komisi z magistrátu.

— A proč myslíte, že to dělá? Chtěl na vás vynutit nějakou slevu? zeptal se pan rada Vacátko.

— To nevím, ale on mi stejně zůstal dlužen za minulý kvartál, zakončil svou výpověď domácí pán.

Pan policejní rada si to poznamenal. Všechno se tu podivuhodně doplňovalo: Sepetovský nezapomněl na žádnou maličkost, šetřil od koruny. Věděl, že uteče, a zdálo se mu nesprávně někomu něco platit.

Představa, že se zříti dům, ve kterém žije, zřejmě pana prokuristu pronásledovala vytr-

Kresba: A. Fedaková

vale. I ve svém zaměstnání prý jednou projevil obavy, že se zříti pavlač, přes kterou chodil na jistou místnost — neboť si všiml v její podlaze docela nevinné škvíry.

Případ pro psychiatra? Snad... Ale pan rada byl toho názoru, že člověk, který tak mazaně všechno připraví, je moc zdravý a jediná správná věc je posadit ho za katr.

Jenže to bychom ho museli mít, povzdechl si.

Byl vydán mezinárodní zatykač — samozřejmě marně, jak všechny noviny neopomněly zdůraznit.

Pan rada se při ranním raportu díval na své lidi tak vyčítavě, že starí detektivové v rozcpacích klopili oči.

Ale hledaný pachatel se definitivně ztratil v širém světě.

DOKONČENÍ V PŘÍSTÍM ČÍSLE

Tento článok
možno prečítať
za štvrt hodiny.
Za takú istú dobu
umrie od hladu
tisíc ľudí...

Človek oddávna bojoval s prízrakom hladu, ale šancu mu dalo až naše storočie a pokrok, ktorý v ňom ľudstvo dosiahlo. Avšak rad nepriaznivých faktorov spôsobuje, že táto príležitosť zostáva stále nevyužitá.

Podľa nariem, ktoré vypracovali odbornici z Harvardovej univerzity, dospelý, priemerne aktívny muž potrebuje k svojej výžive 12 500 kilojoulov denne. V rozvojových krajinách však dosahuje priemerná spotreba 6000—8000 kilojoulov. Všimnime si však, že je to iba priemer a že napríklad v Ázii sa viac než tretina obyvateľov musí uspokojiť s oveľa nižšími dávkami, ako je toto minimum.

IMPÉRIUM HLADU

Na smutnom zozname krajín, ktorých obyvateľstvo žije na veľmi nízkej úrovni, vedú v Ázii Bangladéš a Indonézia, v Latinskej Amerike Brazília a Kolumbia, ale skutočné „impérium“ hladu je v Afrike. Po oboch stranach rovnika, zhruba do 80 stupňov severnej a južnej šírky, značná a mnohokrát prevažná časť obyvateľov trpi chronickou podvýživou alebo dokonca hladom.

Použitie kritéria nutritívnej hodnoty je dôležité preto, že pojem „hlad“ nemožno vždy brať doslovnne, v zmysle prostého nedostatku obživy. Najčastejšie ide práve o zloženie konzumovaných potravín, o nedostatok bielkovín a vitamínov, bez ktorých ľudský organizmus nemôže dobre pracovať, čo skôr alebo neskôr vedie k jeho oslabeniu, náhľadnosti na najrozmanitejšie choroby a nezriedka k úplnému koncu.

KDE HĽADAŤ KORENE?

V rozvojových krajinách začína podvýživa ľudského jedinca už pred jeho narodením. Ženy v týchto krajinách pribírá počas tehotenstva len tri-štyri kilogramy. Prevažná väčšina hypotrofických novorodencov sa rodí práve v najchudobnejších rozvojových krajinách. Existuje tiež nepochybňá súvislosť medzi hodnotou výživy a dĺžkou ľudského života. Zatial čo v krajinách s vysokou životnou úrovňou už dávno prekročila sedemdesiatku, v rozvojových krajinách sa ľudia dožívajú priemerne 55 rokov, a v niektorých z nich, napr. v západnej a východnej Afrike, umierajú vo veku, ktorý sa u nás pokladá za vrchol životnej aktivity.

Aké sú príčiny tohto poľutovania hodného stavu? Zopakujme — kde hľadať jeho korene? Niektorí z nich, ale nie tie hlavné, možno považovať za takzvané objektívne. Je známe, že subtropicke a tropické pásma je vystavené extrémnym rozmarom prírody — vyčíňajú tam tajfúny, záplavy, suchá a to všetko v závislosti od monzúnového rytmu. Už o niečo menej objektívne sú také faktory, ako erózia pôdy, šírenie púšťových oblastí, epidemické choroby decimujúce ľudi a zvieratá a rôzne iné pohromy ako napr. invázia škodcov, ktoré ničia úrodu. Patrí sem

taktiež nedostatok infraštruktúry — spojovej techniky, zjazdných ciest — a dopravných prostriedkov, ktoré výrazne chýbajú nielen v prípadoch, kedy ľudské životy závisia na okamžitej záchrannej akcii.

PRÍRASTOK OBYVATEĽSTVA POHODLNÝM ARGUMENTOM

Najväčšiu publicitu si pravdaže v kapitalistickom svete získalo tvrdenie, že hlavnou príčinou hladu je nadmerný prírastok obyvateľstva. Ruka v ruke s tým ide názor, že keby sa podarilo obmedziť pôrodnosť, teda keby rast počtu obyvateľstva držal krok s rastom úrodnosti pôdy, mohla by ho Zem užiť. Tieto úvahy — zdánivo logické — sú predovšetkým povrchné, a podľa toho, či sa zverejňujú v dobrej alebo zlej viere, sú bud' naivné alebo cynické, ale v každom prípade škodlivé a seistené.

Demografické tlaky majú, samozrejme, krajne negatívne dôsledky, ale rozhodne to nie je prírastok obyvateľstva, ktorý by mal byť hlavným obzvláštaním v tejto dráme písanej hladom. Vedci už pred časom bezpečne zistili, že i pri dnešnom vysokom prírastku počtu obyvateľstva by sa prakticky všetky rozvojové krajinám mohli same užiť, keby sa im podarilo zmobilizovať všetky vlastné rezervy. Podstata veci je pravdaže v tom, že to zatial nemôžu dosiahnuť, pretože svetový ekonomický systém je ešte stále tak usporiadany, že ich úsilie značne ochromuje.

POZOSTATKY KOLONIÁLNEJ NADVLÁDY

Rozvojové krajinám boli olupované o svoje bohatstvá v koloniálnej époche a sú zapletené do siete najrôznejších druhov závislostí od priemyselných vyspelých kapitalistických štátov a nadnárodných spoločností, z ktorých sa nemôžu uvoľniť. Pre ilustráciu uvedme, že napríklad najkvalitnejšia pôda v Afrike už dlhé desaťročia plodi kávu, tabak, kakaove bôby, bavlnu a podzemné olejné, keďže práve po týchto produktoch je najväčší dobyt na svetovom trhu. Väčšina priemyselne

vyspelých krajín si ich totiž nemôže sama vysteňovať pre svoju zemepisnú polohu. Pre rozvojové krajinám je to však často jediný zdroj devíz. Je tomu tak v Afrike, stredoamerických štátach a Ázii.

Napríklad Mexico predáva viac ako polovicu svojej poľnej a skleníkovej zeleniny a ďalších plodín Spojeným štátom americkým. Avšak ceny tohto tovaru diktujú, samozrejme, obrovské koncerny, podobne ako ceny priemyselných výrobkov, ktoré sú rozvojové krajinám nútene od nich kupovať. Bohatý, priemyselne vyspelý Západ exploatuje pre vlastné potreby celú štrvatinu obrábanej pôdy rozvojového sveta.

Avšak ani táto forma priameho odčerpávania poľnohospodárskych výrobkov veľkemu kapitálu nesťačí. Napríklad americká firma Del Monte vykupuje prvotriednu pôdu v severnom Mexiku, na ktorej tamojší roľníci pestovali predtým kukuricu a fazuľu, a zakladá tam obrovské plantáže špargľí. Tie potom putujú predovšetkým na stoly západoeurópskych labužníkov. Podobná firma ruijuje filipinských roľníkov, aby na ich pozemkoch mohla v priemyselnom meradle produkovať banány a ananasy. Zase nadnárodná spoločnosť Cargill získava polia v Brazílii a pestuje na nich sóju, ktoréj semená vyváža na kŕmenie hospodárskych zvierat v Európe. Predtým tieto polia rodili čiernu fazuľu, ktorá bola „chlebom a mäsom“ brazílskej chudoby.

KTO MÁ Z TOHO OSOH?

Bezohľadný egoizmus viedie väčšinou aj tých, čo na Západe organizujú rôzne úverové programy a potravinovú pomoc, veľmi hlasne proklamovanú a balenú do fantastických pestrých fražíz o humanizme. Totiž po-

moc býva spravidla „viazaná“, čo je špecifikované v klauzulách zmlúv, ktoré sa však pochopiteľne už nezverejňujú. Výmenou za poskytnutú pomoc sa rozvojové krajiny väzujú kupovať na trhu „darcov“ tovary, ktoré táto krajina nie je schopná realizovať normálnou cestou. Napríklad nedávno musel Egypt kúpiť v USA vyše dva milióny ton pšenice za dodávku určitého množstva potravín, ktoré nutne potreboval, aby zabránil hladomoru v krajine. India dostala od americkej vlády potraviny, ale musela odobrat priemyselné hnojivá od koncernu Standard Oil, a to pochopiteľne za ceny stanovené týmto koncernom.

Skoro klasickým príkladom toho, ako v praxi vyzerajú početné „rozvojové“ programy, môže byť ukážka z Kolumbie. Spoločnosť Columbiania (filiálka najväčšieho svetového výrobcu krmív Ralston Purina) poskytla tamojším roľníkom veľkú pôžičku v rámci tzv. Coleyho programu, ale tí sa museli zaviazať k chovu hydin. Za ziskané úvery kupovali od Puriny krmivá a kurčatá, ktoré po vykŕmení predávali opäť Purine. V Kolumbii žije väčšina ľudu v biede a základnou potravinou a súčasne zdrojom bielkovín je pre nich fazuľa. V dôsledku expanzie hydinárstva sa však plôcha polí, na ktorých sa teraz fazuľa pestuje, drasticky zmenšila. Výsledok? Viac ako polovica kolumbijských detí trpí nedostatkom bielkovín. Teda samo mechanické zvyšovanie poľnohospodárskej výroby v tej budú innej krajine ešte neznamená, že z toho budú mať úžitok práve ich obyvatelia.

V záujme spravodlivosti uvedme, že mnoho majú v niektorých rozvojových krajinách na svedomí vnútorné sily — vlastní neschopní budú skorumpovaní úradníci alebo mocenská elita, pozostatok koloniálnej nadvlády, spreneverujúci pomoc, určenú ľudu, a hodnoty ním vyrobene. Potraviny, vyrobene v krajine alebo získané za devízové prostriedky a naviac za rôzne ústupy, sa tiež často kazia nevhodným skladovaním a prepravou. V mnohých prípadoch taktiež zoštávajú iba na papieri rôzne poľnohospodárske reformy. Pôda je v rukách latifundistov a zámožných roľníkov. Napríklad v Indii polovicu obrábanej pôdy vlastní iba osem percent „roľníkov“, tzv. landlordov, zatiaľ čo tri štvrtiny roľníkov majú ani nie hektárové polička. Väčšina „zelených revolúcii“ je oveľa výhodnejšia pre veľké hospodárstva, ktorých majitelia majú dostatok finančných prostriedkov na nákup mechanizácie, priemyselných hnojív, pesticídov, budovanie zavlažovacích sústav a na nákup zariadenia a drahých kvalitných osív. Výsledkom je, že malorolníci neobstoja v tejto konkurencii, sú vytlačovaní zo svojich hospodársstiev a uchýľujú sa do miest, kde rozširujú rady chudobných a nezamestnaných.

o semegalskej dedine nadišli potraviny

Hladujúce ženy a deti z kmeňa Turkana v Keni

HLAD A PREBYTKY

Obráťme sa však k situácii, v ktorej sa nachádza druhá polovica svetovej populácie — tá bohatá a „topiaca sa“ dnes v hromadiacich sa zásobách prebytkov mäsa, mliečnych výrobkov, ale predovšetkým obilia.

Podľa očadu Organizácie pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO) sa v sezóne 1986/87, ktorá trvá od júla do júna, sa vo svete zožbiera rekordné množstvo obilia, očadnuté na záver minulého roka na 1856 miliónov ton. K nim však treba ešte pripočítať jeho zásoby (ktoré možno nazvať prebytkami), výčislené na začiatku terajšej sezóny na 238 miliónov ton. Celková ponuka obilia presahuje teda po prvý raz v dejinách Zeme dve miliardy ton, presnejšie 2094 miliónov ton.

Významný pokrok vo výrobe obilia dosiahli aj niektoré rozvojové krajinu, ktoré boli predtým závislé na jeho dovoze a pomaly sa prepracovávajú nielen k sebestanosti, ale začínajú prechádzať do radov vývozcov. Patrí sem predovšetkým Čína a India, o ktorej niektorí odborníci dokonca tvrdia, že sa stane obilnicou Ázie.

Kam s týmto množstvom? Jediným obrovským odbytišom by mohla byť väčšina

rozvojových krajín. Mohli by byť... Keby pravdaže mali dostatok finančných prostriedkov na nákup, ktorý je pre ne niekedy otázkou života a smrti ich obyvateľov. A práve tu nastupuje politické a ekonomicke vydieranie v najrozmanitejších formách, ktorými sa snaží jeden veľký vývozca pretormfrúti druhého. Avšak ani za nízke ceny vývozcovia nie sú schopní realizovať svoj tovar. Zadlženosť väčšiny rozvojových krajín sa nie každým rokom, ale každým mesiacom zvyšuje a stúpa aj počet hladujúcich a podvýživených.

JEDINÁ CESTA PRE ZAISTENIE VÝŽIVY

Odborníkom je úplne jasné, že východiskom z tejto situácie nie je žiadna pomoc vo forme hotových produktov, na dôvode poskytovaná neochotne a poďmieňovaná politickými bud hospodárskymi ústupkami.

Ide samozrejme, že hlbšie spoločenské premeny nie sú ľahké a že ani krajinu, ktoré si zvolili socialistickú cestu ďalšieho vývoja, sa často nevyhnúťa ťažkostiam a chybám. Od bohatých a sýtych nemožno očakávať ďalekosiahlu veľkorysosť a ani pomoc vo forme almužný zo súčitu nie je riešením; podkopáva hrđosť obdarovaných a budúcu samostatnosť rozvojových krajín. Tie by mali byť partnermi a nie presebníkmi. Teda pomoc by mala povzbudzovať ich rozvoj, odstraňovať nedostatky, analphabetizmus a budovať široko chápajú potravinársku základňu. Totiž bez pokroku v chudobných častiach sveta nemôžno vôbec hovoriť o pokroku ľudstva ako takého.

Ide tu aj o spätnú väzbu, pretože rozvojové krajinu sú medziiným veľkým potenciálnym trhom, ale aj zásobárňou obrovských surovinových zdrojov. Svet je dnes do značnej miery skrátka odkázaný na spoluprácu a vzájomnú závislosť rôznych ekonomických sústav sa neustále zvyšuje.

Uvoľnenie dostatočných technických a ekonomických prostriedkov a morálnej sily je teda jediným riešením svetového potravinového problém a súčasne aj problému prebytkov. K tomu je pravdaže potrebné zastavenie zbrojení, ktoré by tieto prostriedky poskytlo. Problémy rozvojových krajín sú veľkou spoločenskou výzvou našej doby, výzvou, ktorá však zároveň úzko súvisí s otázkou najdôležitejšou — s microm na celom svete.

Pripravil: ACH

JÁN JONÁŠ

JEDENÁSTE
PRIKÁZANIE

(17)

POKRAČOVANIE Z PREDOŠLÉHO ČÍSLA

Ráno bolo celkom iné ako večer. Na Všechných bolo teplo a zváčša jasno. Okolo polnoci zahučala Vítková hora. Nad ránom zapleskal na okenné table hrubožrnný dážď, ktorý na svitaní začal mrznúť vo vzduchu. Na stromy sa priliepala priesvitná inovatka. Haluze vŕzgali pod jej farchou. Do nečasu miesala sa ešte aj hustá, sivá hmla.

Šimon sa v noci často prebúdzal. Ešte v prími išiel na obecný dom. Vendelinu Črevu privítala už vyhriata miestnosť, Šimon rozložil oheň v kachliach.

Nepamäťám, že by na Dušičky voľakedy boló súce počasie, — dúchal si Vendelinu na ruky. — Vždy alebo fujavica, alebo čvachtanica. Ako dnes...

— Za chvíľu nám nebude zima, — Šimon sa pokúsil o úsmev.

— A možno, že vykupovači neprídu, — meditoval Vendelin a z plechovice od konzervy polieval rokm už zodratú dlážku, aby sa z nej nedvíhal pri zamietaní prach. — Ja by som na ich mieste do takého nečasu nešiel ani na krok. S takou dobrotom môžu ešte pári dni počkať...

Bolo to všetko ináč, ako si Šimon vari sto ráz predstavoval. Oproti očakávaniu prišli zástupcovia výkupného závodu zavčas. Prišli na osobnom aute a neveľmi sa im chcelo liežiť do nečasu. Lantaj im vyšiel v ústrety. Šimon a Černodrozd ho sledovali cez okno. Chvíľu sa s nimi zhováral a potom dal Šimonovi znamenie, že ide s nimi napred, aby on s Černodrodzom išli za nimi peši.

Ked' prišli k múru, ktorým bol dvor na Podkose ohradený, riekoval Černodrozd:

— Ako stredoveká pevnosť. Iba strielne chýbajú!

Auto, v ktorom sa priviezli vykupovači, stálo na opačnej strane cesty, pred bránonou do dvora. Vodič v nôm sedel sám. Ostatní boli už dnu, a Šimon si oddýchol; teda pred bránonou nemusí postávať. Starý Brinkoš občas ešte zaštekal spoza stĺpa, pod ktorým bola jeho búda. Ked' zaňuchal Šimona, zarazil sa. Trvalo mu to, pokým sa jeho slabnúci čuch dohodol s ešte slabším zrakom, že je to naozaj Šimon. Potom sa chlpán rozbehol k nemu, neohrabane sa prevaľujúc.

— Brinkoš! Naspäť! — skrikol odkialsi starý gazda. Šimon nerozoznal, či to bolo z konskej maštale alebo z komory za veľkou kuchyňou.

Pes neochotne zastal. Hlavu jednostaj obrácal k Šimonovi. Poznal ho už, preto nechápal, prečo by si nemohol poskákať vedľa neho, obližať mu aspoň ruku na privítanie.

— Počul si, mátoha...? Povedal som ti nasväľ...! Povedal. Lahnút do budu... Lahnút...!

Šimon už poznal, že starý gazda volá na psa cez nezasklené okienko komory, z ktorého bol vchod aj do veľkej pivnice a ktorá siahala až pod izbietku, kde spávali paholci, a pod výmenkársky byt starého gazdu i starej gázdinej.

„Starý varuje pivnicu,“ pomysel si. (...)

Nevedel, kam zašiel Lantaj s vykupovačmi. Mohli vojsť aj vľavo cez malú kuchyňu do veľkej. Takisto mohli otvoriť dvere do predsiene, do malej izby, ako sa jej hovorilo na Podkose.

Daniel Guban sa po smrti svojej druhej ženy dlhý čas neučoval v dedine. Ked' sa po čase vybral s mliekom do zberne, dozvedel sa, že bezpečnosť zatkla Ludoša Ďuríka, u ktorého našli zlato ku koncu vojny zavraždenej konteske a jej sluhu. Gubanovi sa uľavilo, lebo to znamenalo, že jeho syn Samuel je nevinný a neoprávnene ho upodozrievali. Táto novina priniesla úľavu aj samému Samuelovi, ale aj Benjaminovi, hoci ju prijali mlčky. Ignáča Beňáka vytiahol Vendelin Črevo priamo z posteľ. Ked' vstúpil do Ludošovho domu, bol zarazený. Ludoš sedel medzi dvomi príslušníckimi bezpečnosťami a na stole boli strieborné a zlaté predmety zrabované zavraždeným. Našli ich zamurované v komíne. Beňáka vypočúvali ako vtedajšieho starostu obce. Až teraz sa vyjasnilo, za čo Ludoš kúpil pôdu od Armina Birkmana. Uľahčilo sa aj Beňákovi, lebo to znamenalo, že otec jeho vnučky Bernardíny je bez viny a mohol by sa oženiť s jeho dcérou Annou, ktorá mala už tridsať rokov. Nikto nevedel, čo sa stalo s jej lúbostou k mladému Gubanovi. Vyhýbali sa nazvájom, a keď sa už náhodou stretli, obchádzali sa bez slov. Anna neukázala radosť z noviny, lebo, čo keď Ludoš mal spoločníkov, hútala.

— Prvý raz, keď sa mi urodí. Druhý raz, keď budem chcieť! — vyrieckla Helena pokojne, nevzrušene, akoby hovorila paholkom: „Dnes budeš oráti na Mičanovom poli!“ Alebo: „Zajtra začnete kosiť seno na Hrdličej lúke!“

Černodrozd sa nahlas rozosmial. Nikto si jeho smiech nevšímal.

— Tož... Gazdiná, my sme tu úradne... Z rozhodnutia... — začal Lantaj veľmi neisto. Helena ho nenechala pokračovať:

— Vzala som na vedomie. Čo ešte...? Ak ma chcete vyrabovať, vyrabujte! — Hodila z miesta od skrine preď nich na stôl zväzok kľúčov. — Otváraje si, prehrabávať sa! Berte všetko! Po zrobote i tak nepôjdem! — zakosila iskrivým pohľadom na Šimona.

Nepamäťá, že by jeho hluchonemá mati išla niekedy od prahu k prahu. Biedne sa živila, ale to neurobila nikdy. Pravda, niektoré gázdiné jej posielali raz, dva razy do roka v plachietke trocha mýky, masti, maku, fazule, a mat nikdy neodmetla. Nemohla odmietnuť, aj keby práve nebola treba núdzu. Chudák si nemohol dovoliť odmietnuť milosrdenstvo majetných!

— Zaistme dodávky! Na mieste! — povedal Šimon tvrdosťou.

— Počkajte! — zastavil ich Černodrozd. — Pani, — pozrel na Helenu. Nepokračoval. Premeriavaťa si ho, on zase ju. — Pani... Teraz už rozumne. Koľko chcete odovzdať hned' teraz...? Ozajstne.

Skrútila pohľad do okien, za ktorými sa opäť pritomnilo. Vo veľkej izbe panovalo ticho. Obaja vykupovači napoly sedeli — napoly stali. Nevedeli, ako sa majú chovať.

— Dala som vám kľúče? Čo ešte odo mňa chcete...?

Šimonovi sa pozdalo, že v hľase, voľakde tam na jeho samom dne, zažiblkal pláč. Obrátil sa, prvý vyšiel do pitvora. Ostatní ho nasledovali. (...)

K Hrašnému mlynu patrilo približne pätnásť jutár orného poľa. Všetko prvotriedne nebolo. Gubanovci mali dobré lúky i tú časť roli, ktoré ležali na temene neveľkého chlumu medzi dedinou a Zvodnou dolinou. Pole na prvom svahu doliny dostávalo málo slnka, obilie na ňom dozrievalo neskôr, i sneh tu ležal zvyčajne ešte aj vtedy, keď sa na iných miestach veselo sialo. Guban často striedal na týchto roliach d'atelinu, viku či ispargetu. Ak sa hospodári v Hrašnom mlyne väčšinu venovali chovu dobytka ako pestovaniu obilia, nevyplývalo to z osobitného záujmu. Diktovalo im tak pole.

Tento spôsob hospodárenia však veľmi potrebuje ženské ruky. Od smrti druhej Gubanovej ženy v Hrašnom mlyne chýbali. Starý Guban a obaja synovia robili, čo vedeli a čo mohli, aby gazdovstvo neupadlo. Nedarilo sa im. Za necelé dva roky nevedeli odchovať viac ako pár odstavčiat. Hydina im vyhynula.

Daniel Guban videl východisko: v ženbe niektorého syna, Samuel mu nedával veľké nádeje. Dúfal, že keď sa dokázala synova nevina, veci s Annou Beňákovou sa vyriešia.

Všetko stálo na svojom mieste, ako to zariadila Helena, keď sa stala gázdinou. Nič sa nezmenilo. (...)

Helena tam stála, ako ju vídaval takmer vždy pri tých zriedkavých príležitosťach, keď mohol vstúpiť do veľkej izby: vinšovať Nový rok, vinšovať Veľkú noc, Turice, Vianoce a zdravie; keď pokrstili dievčaťka. Zlaha sa opierala o mohutnú nevysokú skriňu, a Simona poštekliala v nose drážlivá vôňa roztretych suchých muškátových listov, ktoré gázdiná vo vrecúškach ukladala medzi bieližen. Na tomto mieste, pri tejto nevysokej skrini čakala na vinšovanie paholkov. Pri nej im na Nový rok krátko d'akúvala za službu. Šimon ju videl, hoci jeho oči blúdili okolo veľkého štvorcového, nahladko vylešteného brestového stola s vysústruhovanými agátovými nohami. Tam sedeli vykupovači s mladým úradníkom v okuliarech. Kúsok od nich sedel Lantaj.

Simona neprivítala, neodpovedala na jeho pozdrav.

Černodrozd sa naklonil k Šimonovi a takmer šeptom sa ho opýtal:

— To je majiteľka...?

„Majiteľka!“ pomysel si Šimon. „Kráľovná, bohyňa!“ Všetky cnosti a všetky hriechy v jednom tele, tak tam Helene stála. Hoci bolo pochmúrne ráno a veľká izba sa ani v tých najjasnejších dňoch nezalievala svetlom, Šimon videl Helene každú rosičku, ktorá jej vystúpila na hornú peru vždy, keď bola vzrusená. Vedel, že jej hlboké blankytné oči pod smelou klenutým obočím, teraz hnevom a neváhavou vypálenou až do temna, oňho nezavadzia. Čierne ručník, ktorý zložila z hľavy presne rok po Štefanovej smrti, zobraza si náročky pre túto chvíľu. Nie pre zlutovanie, na to bola príliš hrdá, ale aby vrhla Šimonovi do tváre jeho nevýdarenosť!

Čierne šaty ju robili ešte štíhlejšou, bezbrannejšou a Šimonovi stislo srdce. Všetka potláčaná túžba po tejto teraz na pohľad takej krehkej žene prepukla v ňom každým pôrom. Napäli sa mu svaly na nohách, aby sa obrátil. Aby zutekal.

— Tož... teda... Aby sme začali, prečo sme prišli, — riekoval v tej sekunde Lantaj. Jeho inokedy miernu hlas zaznel pod trámami drevenej povály tak, akoby mocou, tvrdou vyrabenou dlaňou tlieskal na storočnú hradu Adamicovej kúrie. — Súdruh tajomník, pristúp bližšie a vymenuj podlhnosti v dodávkach Heleny Adamicovej z domu číslo jedna!

Oloveným krokom podšiel Šimon k stolu. Cítil, ako sa mu chvýľajúce prsty, keď hmatal vo vrecku výkazy o dodávkach Heleny Adamicovej z domu číslo jedna, akto povedal Lantaj, aby podčiarkol úradný význam výkonu.

— Netreba, — ozvala sa Helena.

Všetci k nej obrátili oči. Stála bez pohnutia pri nízkej skrini a plecom sa zlaha opierala o ňu. Aj Šimon sa musel obrátiť za tým hlasom.

— Viem rátať. Splním. Na dva razy! — riekovala.

Zo všetkých akoby razom spadla obrovská farcha. Černodrozd sa polohlasne zasmial.

— Kedy...? — pýtal sa mladý úradníček v okuliarech hotoviac sa zapisovať.

Ukázalo sa však, že obaja majú tvrdé nátury. Vyhýbali sa jeden druhému ešte vytrvalejšie ako predtým.

— Nakoniec budú z oboch iba ostarky, — hundral si pre seba, keď ubiehal dni i týždne a Samuel nepričádzal s vytúženým: „Idem sa ženíť!“

Benjamín bol rúči šuhaj. Vedel sa chyti každej roboty. Nebyť jeho, vari by to už v príbytku nevyzeralo na ľudské obydlie. Bol však veľmi ostýchavý pred ľuďmi. Akoby mu ani nešlo na dvadsiaty rok. A tak si Guban nerobil priskoré nádeje, že by Benjamín priviedol v dohľadnom čase nevestu do mlyna. Vedel už dobre, že synovi nemôže dojednať manželstvo takým spôsobom, akým to robievali jeho predkovia; vybrať sa jednoducho za horu a povyzvedať sa v luteránskych dedinách, v ktorom gázdovstve by bola súča dievčina. Potom si obdaleč obzrieť gázdovstvo, aký veľký kopec hnoja majú na hnojisku. Veľký kopec hnoja predpovedal veľa chvostov dobytka v maštali. Potom si prizvať z príbuzenstva skúseného starého svata a strčiť ruku do rukáva. Tak sa ženil on, jeho otec, dedo i pradedo.

Všetky role Hrašného mlyna, ktoré ležali na odvrátenom úboči hory za Zvodnou dolinou, opierali sa úvratami o polia bývalého majera Dolina. (...)

Malému družstvu v Doline sa začalo dať. Dovedna nemalo viac ako stopäťdesiat hektárov polí a lúk. Guban pozorne sledoval, ako sa vzmáha. Prvé dva roky ľutoval slabé stádo kráv, ktoré vyhnali zjari na podhorskú lúku. Boli v ňom kravy a jalovice nielen všelijskej srsti, ale aj všelijského plemena. Všetky boli chudé, že si mohol pastier poseti klobúk hociktoré na zadný kľb. Guban zahvídzal od začúdovania, keď videl túto jar vyháňať na lúky dobre živené stádo plavých simentálok, zväčša mladých jalovic pred prvým otelením. Dlh očí, kym sa jedného nedeľného popoludnia vybral do Doliny. Z toho, čo videl, a najmä čím sa chváli Dolinčania, nevedel sa vysomáriť. Styristo litrov mlieka od päťdesiatich dojnic každý deň. Toľko sa nenadoji v celých Drienkovciach!

Guban hútal. Dojenie mlieka nie je robota pre gázdu. Kto to kedy videl, aby si chlap sadol pod kravu? Keby nemal Benjamína, veru by musel dojiť sám. V Doline zaviedli dojenie na elektriku. Na takú novotu vybral sa s otcom pozriec aj Samuel.

— Zenská je len ženská! — krútil Guban hlavou. (...)

Simon ani nezdvihol hlavu, keď sa ozvalo zaklopanie na dvere kancelárie obecného domu. Zo zvuku zvolal:

— Ďalej...

Každú chvíľu prichádzali z niektorého domu, lebo sa blížil čas zakálačiek. Aby mohli dostať povolenie, museli mať ako-tak vyrovnane dodávky. Obyčajne prichádzali gazdiné. „Povyzvedať sa, ako stoja,“ hovorilevali. Pravdaže, všetky veľmi dobre vedeli, ako stoja; návšteva gázdinej bola akýmsi zdvorilostným činom. Povzdychla si, aké je len ľahké splniť tie kontingenty. Kravy nedoja ako kedysi, sliepy neznášajú ako znášavalí, ošipané iba žerú a žerú, a nič na sebe nepriberajú. Až potom nasledovalo vlastné pozvanie: — Nože sa príď Šimonko, pozriec sám. Tak bude najlepšie. Sám sa presvedčí. Budeš vitaný v našom dome... — Boli vytrvalé. Simon nezašiel ani do jediného domu. Ony ho však pozvali ďalej. A dodávky plnili tak na polovičku; aby bol vln sýty a baran celý.

Simon pozrel ku dverám až vtedy, keď počul známe zašúštanie listerej zástryky. To mu už Gubanov pozdrav letel v ústrety:

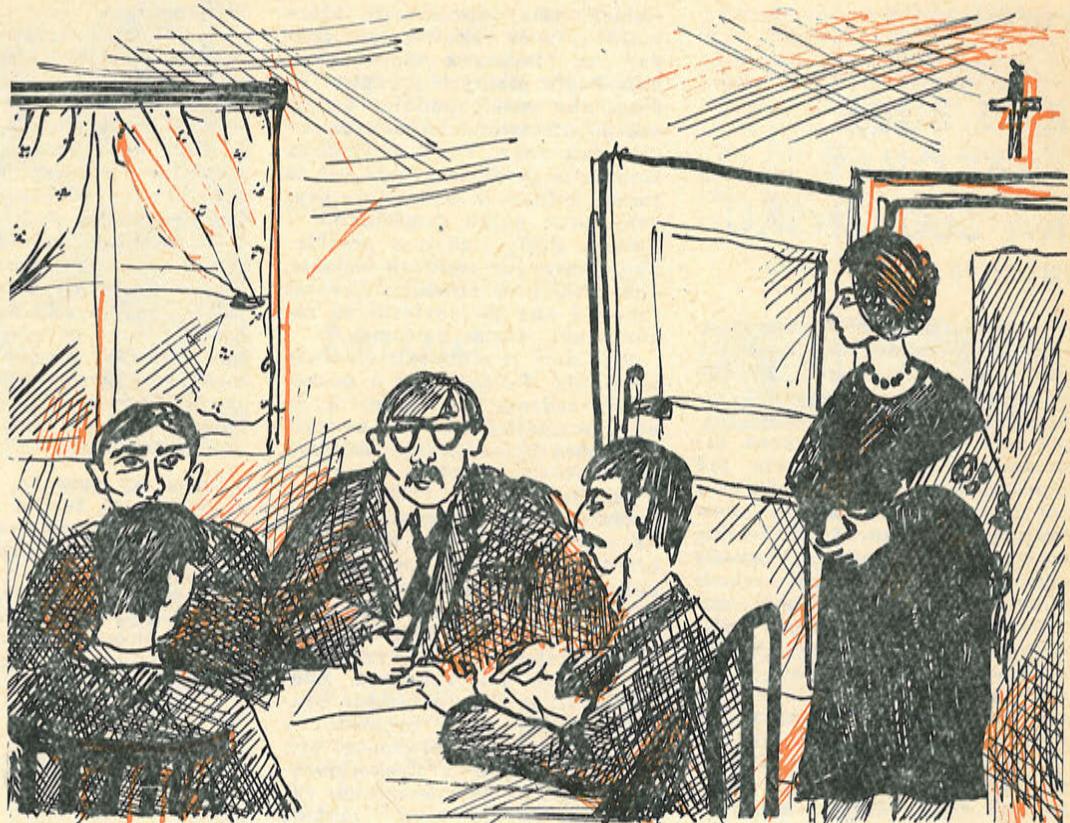
— Dobrý navečer. Už som sa strachoval, že ťa nezastihнем!

— Sedávam tu do noci, keď nie som na volajakej porade. — Simon sa ozrel, kam by Gubana posadil. Na všetkých stoličkách, ktoré boli v miestnosti, mal rozložené papiere. (...)

— Čo ste mi priniesli? — opýtal sa Šimon, aby skrátil ceremoniu.

Guban nerobil okolky. Odpovedal rovno:

— Odnesť by som chcel. Dobrú radu a aj súhlas. Ak národný výbor uzna. Chcem sa

Kresba: Areta Fedaková

pripojiť k družstvu na Doline... S roľami, so všetkým, ako stojím a ležím.

Simon by sa menej čudoval metelici uprostred leta ako takejto pričine Gubanovej návštevy. V prvej chvíli si pomyslel, že Guban si robi z neho dobrý deň. Neveriaci a aj trocha nazlosteňe pozrel starému gázdovi do očí. Vyčítal z nich však iba väžnosť a pevné rozhodnutie.

— Nie je to nijaký vrtoch ani kapric. Jednoducho, sami už nestacie. V poli, v maštaliach... domácnosť... aj seba obriadit. Niečo musíme vypustiť. Pozerám na Dolinských už dlhší čas. Ide im dobre... Pôjdeme robiť s nimi. Väčšina mojich rolí susedí s ich poľom. Ostatné by som vari voľajako povymieňal. — hovoril Guban ako o hotovej veci.

Simon sa spätmál z prekvapenia. Sledoval gázdu reč a čoraz väčším nadobúdal presvedčenie, že Guban sa už rozhodol. Na národný výbor si prišiel iba po požehnanie.

— Myslim, že to nebude také jednoduché, — začal Šimon. — Dolinské polia ležia v inom katastri ako vaše...

— Nie je to jedno, v ktorej obci sa budú plniť kontingenty? I tak ide všetko do jedného vreca, — bral Guban záležitosť jednoducho zo svojej strany.

— Celkove áno, — odpovedal mu Šimon.

— Keby to záležalo len na nás, vybavili by sme vec krátkou cestou. Bude treba prijať uznesenie, nechať ho schváliť vyšším orgánom...

— Prosím fa, aké orgány my zaujímame... Traja chlapí v starom mlyne... — Guban hodil rukou. — Ani elektriky, ani cesty...

Simon si prezrel Gubana, ktorý vytrval hľadel do zeme. Dozaista sa v ňom ľahko rodilo takéto rozhodnutie, v ňom, pyšnom gázdovi z Hrašného mlyna. Keďkoľvek sa Gubanoviči zjavili v dedine, niesol sa pred nimi neviditeľný záves utkaný z tajnôstok a chýrov, ale aj z úcty a väžnosti. Gubanoviči sa držali samostatne a na Drienkovciach nezávisle. Uchovali si svoju luteránsku vieru. Ich ženy nosili svoje kraje a nezbavili sa ani svojho nárečia z dedín v kopcoch a dolinách za horou. Chlapí veľeli urobiť všetky remeselnické práce, ktoré sa vyskytli pri gázdovaní. Všetci boli známi veľkou pracovitosťou. V dedine sa šuškalo o ich veľkom bohatstve. (...)

Strojové družstvo hospodárislo gázdovským spôsobom, teda na tých pár kúskoch roli, ktoré mali gázdovia donedávna v árende od takých majiteľov, ktorí sa alebo vystáhovali,

alebo prestali jednoducho hospodáriť. Okrem toho obrábalo prakticky celú pôdu po Samovi Birkovi, lebo väčšina árendátorov od Eudoša Duríka odskočila, keď ho odhalili ako páchaného lúpežnej vraždy. V jeseni pooralo a obsialo družstvo aj Eudošove vlastné role. Eudoša odsúdili na päť rokov. Aj Genofévu žalovali za utajovanie zločinu, súd ju však na základe dobrozdania obce oslobodil. Sama jediná nebola v stave gázdovať na pomerne veľkom a ešte k tomu takom zanedbanom majetku.

Ani všetky tieto polia spolu nestačili na súci začiatok družstevného hospodárenia. Aj keby sa k nim pridal pole Hrašného mlyna.

— S čím máte ľahkosti...? — opýtal sa Gubana.

— Jedine s ošipanými. Neviem ich chovať... To vieš chlapí. Miesto vajec odovzdám mlieko. Buď mi ešte aj prevyšovať. Na obilie sme my nikdy nešli, — vysvetľoval Guban.

— Dali by sme to voľajako jedno s druhým. Niečo by sme vám aj pozhovali do národného výboru, — slúboval Šimon.

— Čo mi s tým pomôžeš...? — opýtal sa Guban. — Len ma ešte väčšmi ohneš k zemi...

— Dovtedy založíme družstvo aj v Drienkovciach, — vyhľkol.

Guban uprel pohľad na Šimona. Skúmal mu tvár s takou sústredenosťou, s akou gázda skúma večernú oblohu. Nepohol obrvou, nemihol sa mu sval na tvári.

— Iba ak by bolo tak, — rieko zamyslel. — Pôjdem teda, ako som prišiel. Nič v rukách, nič v hlave.. Budem si pamätať, čo si povedal. A... zastav sa dakedy... Vídavam, že občas chodíš do polí... Zbohom!

Krátku rozlúčku s Gubanom si Šimon uložil hlboko do pamäti. Mal na papieroch plán postupu zdržávateľovania. Spolu s Lantajom a Černočrodom napísali si aj rozvrh. Očisovali si jednotlivých gázdov a odhadli príležitosti, kedy ich začnú presviedčať. Do Gubanovej návštevy neurobili takmer nič. Ukázalo sa, že onen výkup u Heleny Adamicovej neznamenal veľa. V plnení dodávok pokročili neurobili. Na dohováranie gázdovia odpovedali sľubmi, po dohováraní na ne zábúdali. Jedným uchom dnu, druhým von. Až vtedy, keď v pitvore stíhli Gubanove rázne kroky, Šimon si uvedomil, že sľub Gubanovi bude musieť splniť.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

POŽIADAVKY

KTO BUDÉ
PRACOVÁŤ
NA SLOVENSKU

(2)

V minulom čísle Života som písal o intervencii Spoločnosti v súvislosti s prepustením 13 žien zo spišských obcí v závode Tatrasvit na Slovensku. Svoje „rozprávanie“ som skončil pred zasadnutím komisie v Úrade pre zamestnanie a sociálne otázky v Novom Sáči, ktorá mala rozhodnúť o ďalšom osude týchto pracovníčok. Zasadanie komisie však neprinieslo žiadne rozhodnutia, lebo závod Tatrasvit rozhodne odmietol opäťovane prijať spomínané pracovníčky. Vďaka pochopeniu námestníka novosáčskejho vojvodu s. J. Niemca a vedúcej úradu pre zamestnanie sme mohli osobne spoznati stanovisko vedenia závodu Tatrasvit na stretnutí 3. apríla t.r. v Novom Sáči. Zúčastnili sa ho: námestník vojvodu s. J. Niemec, vedúca úradu pre zamestnanie a sociálne otázky Bronislava Walligórová, vedúca polskej skupiny pracovníkov v Tatrasvite Anna Oleksyová, riaditeľ závodu Tatrasvit Jozef Milon, vedúci prevádzky v tomto závode Peter Gaučík, ako aj predseda a úradujúci člen ÚV a ja ako predstaviteľ redakcie.

Pripomeňme, že sme vystupovali v mene prepustených žien,

členiek našej Spoločnosti, ktoré majú vyše 50 rokov a prepracovali na Slovensku skoro 9 rokov. Podľa platných predpisov do toho, aby mohli ďalej pracovať na Slovensku, chýbali im celé dva roky. Prvú podmienku stanovenú predpisom, teda vek 50 rokov, splňali. Z ohľadu na svoj vek, sotva nájdú zamestnanie v Poľsku. Preto žiadali o predĺženie pracovných zmlúv o obdobie, aby mali prepracovaných desať rokov a aby po dovršení 60 rokov mohli dostať dôchodok.

Veľa sme si slubovali od tohto stretnutia. Počítali sme s pochopením vedenia Tatrasvitu, o to viac, že riaditeľ pochádza zo spišskej obce Tribš. Avšak sklamali sme sa.

Riaditeľ závodu Tatrasvit v Spišskej Starej Vsi hned na úvode vyhlásil, že naša Spoločnosť nie je preňho partnerom a vraj nemá sa čo zaoberať týmto problémom a intervenovať priamo v závode a u politických orgánov Popradského okresu. Vyznalo to momentami ako vyhľadávka. Zdôvodňoval, že tieto a ostatné pracovníčky zo Spiša prepustili v súlade s platnými predpismi prijatými Poľskom a Československom a podľa harmonogramu vypracovaného na tomto základe spolu s Úradom pre zamestnanie a sociálne otázky v Novom Sáči. Prepustené pracovníčky vraj súhlasili s odchodom zo závodu. Predpisy a smernice sú predsa najdôležitejšie a treba ich prísne dodržiavať. Dokazovali nám, že tieto staršie pracovníčky sú vraj neproduktívne, keby totiž pracovali priamo vo výrobe, ako to stanovi dohoda, neplnili by stanovenú normu. Riaditeľ by bol tiež zlým obchodníkom, keby

opäť zamestnal tieto ženy a upustil z mladej pracovnej sily, ktorú mu na oplatku ponúka poľská strana, hoci aj kvôli principu. Výnimky nebudú. Hoci na druhej strane, krivdil by som riaditeľovi, keby som neuviedol, že prepušťanie starých pracovníkov a prijímanie nových, je pre závod nevyhodné. Najradšej by nechali všetkých pracovníkov, keby im to predpisy umožňovali. Vednových pracovníkov treba najprv zaškoliť do práce, k čomu ich dokonca nútí podpísaná dohoda. Nakoniec však prisľubil, že sa porozpráva s tými staršími pracovníkmi, ktorých ešte neprepustili. Ostatné by vraj ani vrátnik do závodu nepustil.

Chcel by som tu pripomenú aj riaditeľovi, že keď pred deviatimi rokmi osobne choďil po spišských obciach a „nahováral“ tieto ženy do práce v Tatrasvite, nazaujímal sa o ich vek a schopnosti (vtedy bolo len málo ochotných na prácu na Slovensku). Nikomu taktiež nevadilo, že tiež ženy mali vlastné gazdovstvá. Dnes, keď tieto ženy odpracovali na Slovensku vyše 8 rokov a stratili tam aj čas svojho zdravia, majú za to pykat stratou nárokov na akékoľvek dôchodkové zabezpečenie.

Predpisy a smernice sú nielen preto, aby sa dodržiaval, ale sú predovšetkým pre ľudí, v ich záujme a nie proti nim. Je sice pravdu, že tieto ženy spĺňajú len jednu z dvoch podmienok stanovených predpismi — majú vyše 50 rokov. Teda, či pri dobrej vôle zainteresovaných nebolo im možné predĺžiť pracovnú zmluvu a priať naspať do práce? Myslím, že to bolo možné. Po

prvé preto, že súhlasila jedna zo strán, ktorá podpísala dohodu, (poľské orgány) a po druhé preto, že je to jeden z tzv. ľudských prípadov, hoden zvláštneho prístupu. Ved pracovníka nemožno považovať iba za pracovnú silu, treba v ňom vidieť aj človeka s jeho problémami a starostlami. Zíjem je predsa v socialistických spoločnostiach, ktoré na rozdiel od kapitalizmu sú povinné chrániť predovšetkým záujmy pracujúcich.

Prečo sme sa zaobrali touto otázkou? Naša Spoločnosť je celoštátnou kultúrno-spoločenskou organizáciou a jej konanie je podmienené stanovami a potrebami i požiadavkami jej členov. Práve takou požiadavkou prihlásenou na ústredný výbor bola aj táto ľudská otázka. Tieto prepustené pracovníky sú členkami Spoločnosti a Slovenkami.

Z POSLEDNEJ CHVÍLE: Už po uzávierke tohto čísla sme sa dozvedeli, že závod Tatrasvit predsa predĺžil pracovnú zmluvu tým starším ženám, ktoré ešte domája nestihli prepustiť. Domnievam sa, že je to zásluha a výsledok rokovania námestníka novosáčskejho vojvodu s. J. Niemca s riaditeľom Tatrasvitu s. J. Milonom, ktorý zmenil svoje tvrdé stanovisko. Moju mienku v článku nemením, nech je dokazom našej starostlivosti o členov Spoločnosti a svedectvom našej reakcie na ľudskú krivdu. Cítime sa potrochu spoluautomoritej čiastočne vyriešenej záležitosti, čo nám však nebráni podákať sa všetkým, ktorí nám a predovšetkým pracovníčkam pomohli v tejto zložitej ale ľudskej záležitosti.

DOMINIK SURMA

JÚRGOV

Od septembra minulého roka je verejnosi a najmä turistom sprístupnená usadlosť Šoltýsovco v Jurgove, v ktorej sa nachádza múzeum kultúry spišskej dediny. Jurgovské múzeum má na starosti Oddelenie ochrany pamiatok Tatranského múzea v Zakopanom. Usadlosť zariaďovala a v súčasnosti ju vede pracovníčka Tatranského múzea, krajanka Zofia Chalupková.

Majiteľom usadlosti bol Jakub Šoltýs z Jurgova. Dom a hospodárske stavby boli postavené z dreva v r. 1861 a zachovali sa podnes vo svojej pôvodnej podobe. Dom má jednu izbu, pitvor, komoru, sieň, malú pivnicu a pôjd na povale. Hospodárske stavby tvoria — ovčiareň, maštáľ, stodola a voziareň. Dom a hospodárske stavby sú spojené a tvoria jeden celok. Pred domom je nevelká záhradka. Zariadenie a vybavenie usadlosti predstavuje typický chudobný roľnícku rodinu. V izbe sa nachádza sporák s vetránim, posteľ, lavice, stôl, truhla a žŕdky na odev. Police a steny sú ozdobené svätými ob-

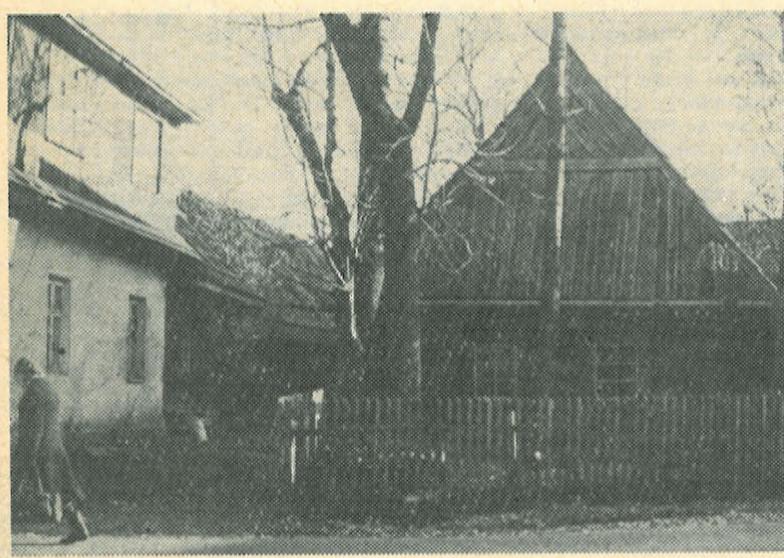
rázkami, maľovanými taniermi a hrnčkami. Bystré oko návštěvníka si všimne aj každodenné a sviatočné oblečenie, kde na prednom mieste visí pekný jurgovský kroj. V ďalších častiach domu sa nachádzajú rôzne drevene predmety a iné hospodárske stroje a zariadenia, ktoré kedysi používali predkovia a sám Jakub Šoltýs. Časť exponátov pochádza priamo z toho domu a ostatné boli kúpené v Jurgove.

Počas návštěvy jurgovskej usadlosti je cítiť, že vybavenie, zariadenie a život v tomto dome patria už minulosti. Všetkým, ktorí chváliku vidieť, ako kedysi žila chudobná roľnícka rodina na Spiši, odporúčame navštíviť usadlosť Korkošovcov v Ciernej Hore a usadlosť Šoltýsovco v Jurgove. Tá posledná pozýva všetkých Spišiakov a turistov v stredy, štvrtky, piatky, soboty a nedeľe v hodinách 10—15. Vstupné pre deti 20 zl a pre dospelých 40 zl, v stredu je vstup voľný. Na snímke: najstarší zachovaný dom v Jurgove, dnes múzeum.

AMK

MALÁ LIPNICA

Kultúrna činnosť na vidieku sa vo veľkej miere vyvíja predovšetkým vďaka obetavosti a nezistnej práci ochotníkov, ktorí

Záběr z besedy s výherci v redakci Československého světa (třetí zprava Karel Pospíšil).

Foto T.A. ORBIS

PSALI O NÁS

Československý svět

Č. 1/87
SETKÁNÍ V ČESKOSLOVENSKU

Loni u příležitosti Mezinárodního roku míru vyhlašila Tisková agentura Orbis anketu „Zpívám zpěv míru“. Úlohy organizátorů se ujaly redakce měsíčníku Československý svět, Socialistické Československo a Československý život. Lidé různých národností, názorů a přesvědčení, jež sjednotila touha zachovat největší hodnotu lidstva — mír, upřímně podpořili myšlenku ankety. Svědčí o tom stovky dopisů na adresu agentury z různých koutů světa.

První cenu — týdenní pobyt v Československu — získali: Karel Pospíšil z PLR, Irina Michajlovna Rožkovová z SSSR, Andreas Röhrl z NDR, Gerhard Ziegeler z NSR a David Slattery z Velké Británie.

„Vlak Praha-Varšava přijíždí na třetí nástupiště...“ hlásí rozhlas na Hlavním nádraží v Praze a vzápětí se ve výchozích tunelech objeví davy lidí. Zmocnily se nás obavy. Tady se máme sejít s výhercem ankety, krajem ze Zelova z Polské lidové republiky. Napadla nás však spásná myšlenka a ozlobili jsme se tabulkami, na nichž je napísáno jméno: Karel Pospíšil.

Tak došlo k našemu seznámení. Starší, štíhlý pán, který se u naší cedulky zastavil, si nás na první pohled získal. Již cestou do hotelu jsme se dozvěděli, s jakými pocity do Prahy přijížděl. Zúčastnil se ankety hlavně proto, že má za sebou hodně zkušeností, prožil druhou světovou válku se všemi jejimi hrůzami. Viděl odvážet své sousedy do koncentračních táborů — nikdy se již nevrátili. Poznal strach sužující každého z Poláků v době okupace, hlad a bídou. Proto vzal nyní pero do ruky a přihlásil se se vší odpovědností do řad těch, kteří hlasují pro mír, pro šťastnou budoucnost lidstva.

Byli jsme rádi, že los určil za výherce hlavní ceny právě jeho. Clavéka, který nemá rád velká slova, moudře přijímajícího ži-

vot s jeho radostmi i soukromými starostmi. Ale hledíciho s důvěrou do budoucnosti, s přesvědčením, že když se spojí dobrá vůle a lidský rozum, mít musí zvítězit.

KAREL POSPÍŠIL: „Svůj osobní přínos pro uhájení světového míru spatřuji především v práci pro společnost. V mé případě pro Polskou lidovou republiku, v níž žije od svého narození.

Již z přírody je známo, že silnější neútočí na stejně silného, ale vybírá si slabší. V mezinárodní politice to dokazují USA — například invazi na Grenadu, v poslední době pak pirátským činem vůči Libyi. Proto mne mrzí situace, která nastala u nás a která přímo nahrála tému, kteří nám chtějí nejvíce uškodit. Jsme s manželkou v důchodovém věku a proto alespoň syna vedu k tomu, aby svoji prací přispěl k silnějšímu Polsku a tím také k silnému socialistickému táboru.“ (Z příspěvku na anketu „Zpívám zpěv míru“).

DUNAJEC

Č. 13/87

Nowosączský týždenník Dunajec uvádí článok — Dedina na konci sveta, v ktorom sa jeho autorka Zofia Szlachtová delí s čitateľmi postrehom z pobytu v jednej spišskej obci počas najtažšieho zimného obdobia. Autorka po nie najlepších skúsenostach zo zimných dní v meste, s prekvapením konštatuje, že v tejto obci život prebiehal normálne. Tento stav pripisuje na vrub podnikavosti a zodpovednosti tu najších ľudí. Chváli Spišiakov za ich dobrý vzťah a srdečne voči zvieratám a za dôveru voči samým sebe. V tejto obci, poznávanou autorou, ľudia nezavárajú dvere na kľúč, alebo len veľmi zriedkavo, nehádajú sa a nehašteria medzi sebou, spolužívajú v zhode a vo všetkých prešavzatiach si nazvájom pomáhajú. Vyzdvihuje tiež pracovitosť a usilovnosť ľudí tejto anonymnej spišskej obce, lebo neuvedza jej názov. Jedným slovom, autorka podlahla čaru obce a jej ľudí. Na záver piše, že táto dedina sa vôbec nevolá Utopiou, existuje v skutočnosti, alebo aspoň jej sa to takto zdá.

Možno si domyslieť názov tejto obce, ale predsa vieme, že na Spiši sú takéto všetky obce a ich obyvatelia. Teší nás takyto pravdivý obraz, ktorý priniesla na strankách Dunajca, osoba spoza Spiša.

OHLASY

PEKELNIČANIA ŽALUJÚ

V tomto čísle uverejňujeme ďalší list, ktorý nádväzuje na dva predošlé príspevky (Život č. 2 a 4) publikované v súvislosti so staženosťou na prácu gminného družstva a miestneho obchodu v Pekelniku.

* * *

So záujmom som si prečítal list uverejnený v Živote, v ktorom sa hovorilo o našej obci, a najmä o situácii v našom obchode. Aj ja by som chcel niekoľkými slovami prispieť k objasneniu tejto situácie. Je sice pravdu, že obchod v Pekelniku vybudovalo Gminné družstvo Roľnícka svojpomoc z Jablonky, ale keď Pekelník pričlenili do gminy v Czarnom Dunajci, tak podľa mňa aj obchod mal by patriť tamojšiemu gminnému družstvu.

Pokiaľ ide o predavačky, dobré sa stalo, že ich prepustili. Spôsobili totiž v činnosti obchodu značný finančný schodok. A keby pracovali ešte dlhšie, urobili by väčšiu škodu sebe, ako aj Gminnému družstvu v Czarnom Dunajci. Na druhej strane však treba povedať, že ešte sa taký nenarodil, aby všetkým vyhovel. Dnes totiž ľudia často na seba zlorečia. Nechce sa mi však veriť, žeby v obchode predávali slaninu s cervíkmi. Keby sa to aj vyskytlo, to predsa zákazník musí vidieť čo kupuje a mal by tiež vedieť, čo sa s takým tovarom stane počas horúcich letných dní. Pokiaľ ide o čierne koreniny a kávu, sú to úzkoprofilové tovary, a pokiaľ viem, k takýmto prípadom dochádzalo aj v iných obchodoch, nielen u nás.

JÁN ŠVIENTEK

DURŠTÍN

V súvislosti s vašim článkom v mesačníku Život č. 12/86 pod názvom Zabudnutý Durštin chcem vám na túto tému niečo napísat. Ale najprv sa predstavím. Volám sa Tadeusz Kubuszek, som synom Alojza Kubuszyka, predsedu miestnej skupiny KSSCaS v Durštine. Nie som členom Spoločnosti ani predplatiteľom vášho mesačníka, ale rád si ho niekedy prečítam. Čítam slovensky dosť dobre a rozumiem tomu. Keď ide o materiál Zabudnutý Durštin môžem poznamenať, že gminné orgány asi zabúdajú na našu dedinu, lebo keď podnikajú nejaké investície, ide to slimačím tempom a „smerom raka“. Taká je pravda. Chcem sa však pochváliť tým, že u nás existuje kultúrny život. Tak napr. mnišky zo Szymanowa, ktoré vedia u nás zotavovať, spolu s našim Krúžkom vidieckych gádziniek založili divadelno-recitačný krúžok. V januári tento krúžok predviedol pre obyvateľov Durština predstavenie Spišská svadba v originálnych krojoch. Bolo veľa smiechu. Všetci ochotne šli na predstavenie. Záujem bol skutočne veľký. Kultúrnych podujatí by bolo viac, ale sú problém s miestnosťou, ktorá nám chýba. Za dobré vystúpenie naše ochotníčky zožali veľké ovácie a majú pozvanie do Novej Belej. K najhorlivejším divadelníkom staršieho pokolenia, medzi ktorými je aj mládež, patria: Helena Bratkowska, Maria Kaczmarczykova, Teresa Piteková so synmi a dcérmi a ďalšie. Ďakujem im v mene celej dediny.

TADEUSZ KOBUSZEK

Scéna zo Spišskej svadby, ktorú predviedol Krúžok vidieckych gádziniek v Durštine Foto: T. Kubuszek

Aby zvieratá boli zdravšie

Tohoročné ceny ministra poľnohospodárstva, lesného a potravinárskeho hospodárstva za úspechy v živočíšnej oblasti dostali predovšetkým predstaviteľa zverolekárstva. Znamenité výsledky dosiahol najmä Veterinársky ústav v Pulawach, ktorý za svoje výskumy a pokusy získal cenu prvého stupňa a dve ceny druhého stupňa. Okrem toho druhú cenu dostal Štátny závod bioveterinárskeho priemyslu v Pulawach so spomínaným Veterinárskym ústavom za spracovanie a zavedenie do výroby očkovacej látky Contivac proti ovčím kiahňam.

Cenu prvého stupňa získala práca kolektív pod vedením prof. dr. hab. Jozefa Góreckého, ktorej výsledkom je poľská vakcina proti myxomatóze zajacov. Hoci sa to na prvý pohľad nezdá, je to veľmi dôležitý problém. Iba zo samého Opolského vojvodstva sa ročne vyváža do cudziny 1,5 mil. zajacov, nechovoriac o veľkom množstve vkusne balených zajačích mäsi posielaného do svetu. A zatiaľ myxomatóza, nebezpečná nákalzivá choroba zajacov, spôsobovala medzi

týmito zvieratami obrovské škody. Pre obmedzenie týchto citelných strát Poľsko dovážalo vakcínu z Francúzska a Československa.

Už dva roky, práve vďaka veľcom z Veterinárneho ústavu, máme vlastnú očkovacie látku proti myxomatóze a — čo je najdôležitejšie — pulawský Biowet ju už vyrába. Len vlni zaočkovali týmto prostriedkom vyše 100 tis. zajacov. Poľská vakcina, čo zdôrazňuje zverolekári — je účinná nielen pri profilaktických zákrokoch, ale aj pri liečení zajacov nakazených touto chorobou, teda je lepšia ako vakcina dovážaná.

Druhú cenu získal kolektív pod vedením prof. dr. hab. Zbigniewa Baczyńskiego, taktiež z Veterinárneho ústavu, ktorý vypracoval vakcínu proti chripke koní. Táto, zdalo by sa nevelmi nebezpečná choroba, lebo sa len zriedkavo končí smrťou, je však pre chovateľov, najmä vývozcom koní, veľkým problémom. Spôsobuje totiž dlhodobú prácenoschopnosť koní a vyžaduje drahé liečenie a dlhú rekonvalescenciu. Pre človeka nie je

nákalzivá. Veľa starostí robí ochorenie na chripku plemenných stád, pretekárskych koní bud koni určených na vývoz. Keď sa v niektorých z vývoznych základní vyskytne prípad chripky, zahraniční odberatelia vyžadujú dlhodobú a nákladnú karanténu.

Nová očkovacia látka bude iste účinne predchádzať chripke. Jej prvá partia, vyrobená v Pulawach, už zanedlho bude dostupná pre všetky kone. Aj táto vakcina umožní ušetriť hodne devíz. Treba hľa očkovať mladé kone, od druhého mesiaca života, najprv štyrikrát do roka, potom raz ročne.

Najnovším úspechom pulawského Biovetu je už spomínaná očkovacia látka proti ovčím kiahňam Contivac, ktorú vypracoval a zaviedol do výroby kolektív zverolekárov pod vedením Andreja Pochodyla. Kiahne spôsobujú chovateľom oviec veľa starostí. Chorlavejú na ne predovšetkým jahňatá. Hoci hynutie zvierat chorých na kiahne je zriedkavé, jednako straty spôsobené touto chorobou, najmä spomalený rast, slabší rozvoj a menšia produkcia vlny, sú veľmi veľké. V uplynulých rokoch sme dovážali túto vakcínou za ok. 100 tis. dolárov ročne, pričom sme si mohli dovoliť iba 500 tis. dávok, určených hlavne pre jahňatá. Vďaka novej poľskej vakcine sa už tento rok bude môcť zaočkovať vyše milión jahniat.

NEDOSTATOČNÉ DODÁVKY

Roľníci sa nadálej sťažujú... Totiž od výroby hnojív a prostriedkov na ochranu rastlín závisí v čoraz väčšej mieru budúca úroda. A zatiaľ úrovňou hnojenia v posledných rokoch neustále čúvame. V tomto hospodárskom roku sme mali prekonáť tento dlhý regres. Priemysel sluboval dodať o 9 perc. viacé dusíkatých hnojív ako vlni. Došlo však k obmedzeniu dodávok plynu a elektrickej energie, — napriek skorším príslušnom prednosti v zásobovaní, — ako aj k prestojom vo viacerých závodoch. Preto na koniec januára k stanovenému plánu chybovalo 70 tis. dusíkatých hnojív. Ani vo februári plán neboli splnené. Poľnohospodárstvo dostalo doteraz iba o niečo viac ako polovicu potrebných dusíkatých hnojív a a celé dve tretiny fosforečných.

Veľmi znepokojovala situácia v zásobovaní vápnom. Vyše 60 perc. našich pôd je príliš kyslá. Vedci už oddávna upozorňujú, že nedostatok vápna v pôde znižuje o 25 perc. úrodu rastlín citlivých na prekyslenie, a ostatných asi o 15 perc. Zároveň znižujú zdrovotnosť hospodárskych zvierat a efektívnosť živočíšnej výroby. Prof. dr. Mariusz Fotyma dokazuje, že iba samým vápenením pôdy možno dosiahnuť celý prirastok rastlinnej výroby, plánovaný do roku 1990. Zase roľníci tvrdia, že každá zlatka vydaná na vápenenie, sa vráti so 14,5-násobným nadbytkom.

A zatiaľ zásobovanie hnojivo-vým vápnom sa zmenšilo z 3 mil. ton v roku 1980 do 2,6 mil. ton v roku 1985. Na dôvažok zásoby hnojivo-vým vápna sú dnes menšie o 38 perc. ako pred rokom.

Ešte horšie vyzerá situácia s prostredkami na ochranu rastlín. Napr. do konca marca poľnohospodárstvo dostalo len 4 perc. tohtoročných dodávok. Nadálej sú problémy s náhradnými súčasťami najmä pre traktory C-360 a C-385, ako aj nakladače, rozhadzovače vŕapna a maštaľného hnoja, postrekovače a privesy.

Nuž čože, aj tento rok nám zostáva len nádej na dobré počasie a pracovitosť roľníkov.

TRÁVNE MIEŠANKY

Bohaté hnojenie rastlín, najmä trávy, používané v posledných rokoch, zaistilo väčšie množstvo krmív. Výskumy však dokázali, že vhodné trávne miešanky spolu s vŕapovými rastlinami môžu — pri zmenšenom dusíkatom hnojení, teda aj nižších nákladoch — poskytnúť taktiež veľké množstvo hodnotných krmív. Dodatačným kladom vysievania takýchto miešaniek je i to, že vŕapové rastlinky a tráva zanechávajú v pôde množstvo korenín a pozátevných pozostatkov, pritom vŕapové na dôvažok aj hodne dusíka. Tieto miešanky možno využívať na striedanie osevného postupu, buďto ako 2–3-ročné pastviny alebo ako medzikultúry.

Zootechnický pokusný ústav v Grodčiciach robi porovnávacie výskumy a vysieváva osvu samu trávu, ako aj trávnu miešanku s odrodou dáteliny bielej Rema. Na hektár vysiali 80 kg fosforečných a 100 kg draselných hnojív, naproti tomu dusíkaté hnojenie bolo diferencované — na samu trávu použili 240 kg, ktorý na miešanku len 120 kg. Miešanky dali však oveľa väčšiu úrodu tak zelených, ako aj su-

chých krmív a na dôvažok aj viac bielkovín. V miešankach bol tiež viacé minerálnych zložiek ako vŕapnik, fosfor, magnézium a sodík. Vyššie boli aj súčinitele straviteľnosti.

Počas výskumu straviteľnosti na škopcoch sa zistilo, že siláž z miešanky mätonohu mnohokvetého a bielej dáteliny je straviteľnejšia ako siláž zo samej trávy.

Rentabilitu pestovania trávnych miešaniek s dátelinou bielou potvrdilo získanie primeraného množstva hodnotného krmiva pri zmenšených nákladoch na hnojenie.

Pripomeňme, že trávne miešanky s dátelinou bielou možno vysievať v jarnom i v letnom období buďto medzi ochranné rastlinky alebo osve. Z obilních je najlepšou takouto rastlinou jarný jačmeň. Miešanky možno vysievať spolu s obilím alebo aj neskôr, keď jačmeň začína kličiť.

Letnú sejbu miešaniek bez ochranných rastlín by sme nemali robiť neskôr ako 15. augusta. Pri pestovaní trávnych miešaniek s dátelinou bielou sa odporúča vysievať na hektár: 50 kg mätonohu mnohokvetého (žycica wiełokwiatowa) a 4 kg dáteliny bielej, buď 42 kg kostravy lúčnej (kostrzawa ląkowa) a 4 kg dáteliny bielej alebo 42 kg mätonohu trváceho (žycica trwala) a 4 kg dáteliny.

POL'NOHOSPODÁRSTVO V ČÍSLACH

Hlavný štatistický úrad preveril údaje týkajúce sa počtu súkromných gazdovstiev. Vysvitlo, že vlni bolo 2,755 mil. týchto gazdovstiev, teda o 86 tis. mennej ako v roku 1985. Vďaka to-

muto poklesu stúpla plocha poľnohospodárskej pôdy pripadajúca na jedno gazdovstvo o 0,2 ha, teda zo 4,9 ha na 5,1 ha.

Vlaňajšie výskumy ukázali, že asi 20 perc. gazdovstiev je kraje zanechaných. Celkove zaberajú asi 15 perc. poľnohospodárskej pôdy. Najčastejšie sú to malé gazdovstvá — od 2 do 5 ha. Sú príliš malé na to, aby majiteľom zaistili dostatočné príjmy na živobytie, ale súčasne príliš veľké, aby boli náležite obhospodárené, keď základným zdrojom príjmov ich majiteľov je práca mimo poľnohospodárstvo. Preto sa počet gazdovstiev od 2 do 5 ha najrýchlejšie zmenšuje. Gazdovstvá tej veľkosti zaberajú celkove až 40 perc. poľnohospodárskej pôdy v takých vojvodstvách ako: premyšlské, tarnowské, rzeszowské, tarnobrzeské, nowosączské a krosnianske.

Poľnohospodárska daň nadálej nespĺňa náležite svoju úlohu. Dokazuje to o.i. plocha úhorov, ktorá bola vlni dvojnásobne väčšia ako v roku 1985 a dosahovala 45,7 tis. ha. Teda ako vidíme, vyplati sa mat pôdu a pritom ju neobrábať. Samozrejme, úhorom leží spravidla najhoršia pôda, z ktorej sú aj daňové poplatky pomere nízke. Možno teda konštatovať, že miestne orgány štátnej správy majú veľmi liberálny vzťah k povinnosti náležitého využívania poľnohospodárskej pôdy.

Stránku pripravil:
ZBIGNIEW RUTA

dobie rekonvalescence a od prvých dní mája mohla začať tréning.

Tréner Miroslav Kváč, s ktorým spolupracovala skoro dvadsať rokov, urobil teraz všetko možné, aby sa Jarmila opäť došala do dôvnej vysokej formy. Nebola to však ľahká úloha, vedľa musel postaviť na nohy pretekárku, ktorá má dnes už vyše 36 rokov. Na dôvažok pretekárku najvyššej svetovej triedy, ktorá skoro 50-krát prekonávala rekordy ČSRS, a viackrát svetové rekordy na 400 a 800 m, pričom jej výsledok 1.53,28 min. na 800 m, dosiahnutý v júli 1983 v Mnichove, nedokázal podnešenikto zlepšiť.

Pripomeňme, že k najväčším úspechom tejto vynikajúcej spor-

na OH 1948, Holandčanku Fanny Blankers-Koenovú, bývalú kráľovnu v skoku do výšky, Rumunku Iolandu Balaszovú (nožnicami dotiahla svetový rekord na 1.90 m), Irenu Szewińskú a Maritu Kochovú, ktoré nemusíme bližšie predstavovať.

Tento rok, ako sme už hovorili, Jarmila Kratochvílová končí svoju aktívnu športovú činnosť. Nestihla sa náležite pripraviť na Európsky pohár v júni, a tak

vyštartuje až na druhých majstrovstvách sveta v Ríme, samozrejme, na 800 m. No jej prípadný start na Stadio Olimpico bude závisieť od toho, či sa jej podarí predtým zabehnúť osemstovku aspoň za 1.57,0. Keďže podľa Kratochvílovej je v poslednom čase v tejto disciplíne istá stagnácia, jej šance sú veľké. Lenže či Achillová řlacha vydrží ešte tých niekoľko mesiacov?

JÁN KACVINSKÝ

Posledná sezóna

V minulom čísle Života sme písali o odchode zo športu slávnej atlétky NDR Marity Kochovej, ktorú nie vek (30 rokov), ale čoraz častejšie zranenia Achillovej řlachy prinutili vziať sa aktívnej športovej činnosti. Zdá sa, že pre tú istú príčinu bude končiť športovú kariéru rovnako slávna atlétka, mnohonásobná svetová rekordérka JARMILA KRATOCHVÍLOVÁ.

Posledný raz štartovala na silne obsadených pretekoch v hale Madison Square Garden v New Yorku vo februári minulého roka. Bola vo vysokej forme. Počas behu na 800 m sa zrazu — po prebehnutí asi dvoch tretín trate — musela zastaviť a zísť z dráhy. Pokrivkávanie jednoznačne poukazovalo, že ide o zranenie, ako neskôr vysvetlo, práve achillovky. Dostala sa do nemocnice, kde ju podrobili zložitej operácii. Potom ešte krátke ob-

tokyne patria o.i. dva tituly majsterky sveta v behu na 400 a 800 m, vybojané na prvých MS (1983) v Helsinkách, strieborná olympijská medaila z OH v Moskve, ako aj niekoľko zlatých i strieborných medailí získaných na európskych atletických šampionátoch, halových a letných. Stačí uviesť jej osobné rekordy: 100 m — 11,09 sek., 200 m — 21,97 sek., 400 m — 47,99 sek., ktoré so spomínaným už výsledkom na 800 m sú, samozrejme, rekordami ČSSR, aby sme plne docenili všestrannosť a najvyššiu svetovú triedu tejto jednej z najlepších ľahkých atletiek v dejinách športu.

Prednedávnom J. Kratochvílová poskytla interviel, v ktorom za najlepšie pretekárky v dejinách svetovej ľahkej atletiky uznala štyri slávne športovkyne; držiteľku štyroch zlatých medailí

TOHTOROČNÉ MAJSTROVSTVÁ SVETA V LADOVOM HOKEJI vo Viedni (skup. A) sa skončili veľkým prekvapením. Majstrovský titul — po 25 rokoch — opäť vybojovali hokejisti Švédska, ktorí sa najmä v záverečnej časti šampionátu predstavili ako veľmi vyspelé mužstvo, čo dokázali o.i. v poslednom zápase, v ktorom porazili Kanadu až 9:0. Československí hokejisti po vlaňajšom debakli sa tento rok predstavili v oveľa lepšom svetle. Vo finálových zápasoch boli absolútne vyrovnaným superom všetkým účastníkom. Mali však smolu, ktorá ich pripravila o titul. Vedľa ako ináč nazvať zápas práve so Švédskom, v ktorom dlhý čas viedli 3:1, aby nakoniec „len“ remízovali 3:3, alebo stretnutie (posledné) so Sovietskym zväzom, ktoré do 53. min. vyhrali 1:0 a nakoniec ho prehrali 1:2, čo rozhodlo, že obsadili tretie miesto a ZSSR druhé. Je to však mladé mužstvo, ktoré sa už zanedlho môže uchádzať o najvyššie trofeá. Na snímke: tak sa tešili čs. hokejisti po víťazstve nad Fínskom 5:2.

Hviezdy svetovej estrády

WHITNEY HOUSTONOVÁ

Je to mladá, 22-ročná americká čiernošká speváčka, ktorá v poslednom období urobila závratnú kariéru. Niektorí v nej vidia nástupkyňu Leny Horneovej a Diany Rossovej, iní ju volajú skrátku Anjelom z New Jersey. Prislovečnou bodkou nad i k neobyčajnému vzrastu jej popularity sa stal jej veľký show, predvedený na jeseň min. roku v Carnegie Hall, ktorý spôsobil,

že za niekoľko dní z obchodov zmizla jej prvá veľká platňa nazvaná Whitney Houstonová, vydaná v trojmiliiónovom náklade.

Stala sa hviezdou roka. Dvakrát získala americkú cenu Grammy Award: raz ako najlepšia interpretka soulu a rhythm and bluesu, druhýkrát za najzaujímavejší videoclip. Časopis Village Voice písal o nej, že je to „veľký hlas, ktorý vyvoláva súčasne úsmev a slzy“. Osobitné čaro pridáva Houstonovej akýsi konglomerát protikladných čít. Je totiž drobná, jemná, stihlá, sladko krásna a prostá, ale súčasne aj dynamická, zmyselná, spievajúca celým telom. Jej hlas ľahko prechádza od hlbokých, mäkkých fráz až po ostré a dravé zvuky. Slobodne a ľahko sa pohybuje medzi hudbou v štýle pop, soul a gospel song.

Spieval ju naučila predovšetkým matka, Cissy Houstonová, zakladateľka legendárneho kvarteta Sweet Inspiration, ktoré sprevádzalo také hviezdy ako A.

Franklinová alebo E. Presley. So spevom začala pomerne skoro v kostolnom zbere, ktorý viedla jej matka, ale zároveň vystupovala v nočných kluboch. Tam si ju všimol istý producent platní a navrhol jej nahrávanie dôvnych šlágrov Lou Rawlsa a skupiny Neville Brothers, čo jej prineslo prvý väčší úspech. Jej nevšedná krásu však spôsobila, že upútala pozornosť tvorcov módy, ktorí chceli z nej urobiť supermodelku. Nečudo, že množstvo módnich časopisov, o.i. Glamour a Cosmopolitan, sa priam pretekalo v uverejňovaní jej fotografií.

Naštastie W. Houstonová sa skoro späťala a rozhodla sa venovať len hudbe. Angažuje ju Clive Davis, potom nahráva prvý album, ktorý detronizuje také hviezdy USA ako Sade a Sting. Platňa je vynikajúcou kompliaciou hudby v štýle pop, soul, ako aj džezu. Speváčka naďalej býva v New Jersey, spieva v kostolnom zbere skladby gospel song, ktoré, ako sa zdá, sa asi stali klúcom k jej kariére.

BOŽENA NĚMCOVÁ

ČERNOKŇAŽNÍK

POKRAČOVANIE Z PREDOSLÉHO ČÍSLA

— No, prišiel som si po syna! — povedal, keď prišiel na miesto.

— Nože no, — odpovedá černokňažník, — Pravda, sedem rokov minulo. Tak si ho vezmite, ak si ho spoznáte. Tamto, hľa, sedí na streche. Ale ak si ho na prvý raz nespoznáte, ostane pri mne.

Starký sa oprel o palicu, hľadí na kŕdel holubov na streche. Hľadí a poznáva syna, hľa, už ho spoznal.

— Aha, — ukazuje naradované palicou na strechu, — tamto je môj syn, ten krajný v treťom rade, čo krídelko ovesil.

— Pravda, pravda, uhádli ste, — mrzuto utrúsil černokňažník. Ale keď ho otec prosil, aby mu syna dal, začal sa všelikovo vyhovárať, že je teraz holub, že ho nemôže hned na človeka premeniť a onedlho ho vraj domov pošle. A tak musel starý otec bez syna odísť, hoci mu ľažko bolo.

Cernokňažníka veľmi mrzelo, že má vrátiť mládenca a kto vie, čo by s ním bol porobil, ale bystrý mládenec si už našiel čas, keď černokňažník odišiel z domu, vzal mu knihu a dal sa vnohy domov za starým otcom. Dobehol ho na ceste.

— Nuž, syn môj, či si sa vyslobodil? — zvolal naradovaný starý otec.

— Ej, veru som už na slobode a ešte som mu i knihu vzal!

— No, len aby si za ňu drahó nezaplatil, — odpovedal ustarený otec.

— Čože by som zaplatil, ved' som ja väčší černokňažník ako on sám. Ale viete čo, otec môj, ved' nám už jedlo vyšlo a ja sa predsa bojím, že ma černokňažník bude naháňať, nuž sa spravím na pekného koňa a vy si na mňa sadnite a chodťte ma tam do tej dediny predávať. Keď ma už predáte, snímte mi uzdu, lebo keď ju na mne zabudnete, nikdy viac sa nevrátim.

Mládenec sa premenil na krásneho koňa, otec si naňho vysadol a šiel na ňom do blízkej dediny, kde bol práve trh. Hned sa kupci okolo neho zbehli a optyovali sa ho, za koňko by koňa predal. Otec im povedal:

— Za štyristo zlatých.

Nuž, kôň sa kupcom zdal drahý. Vtom pride černokňažník a ako na koňa pozrie, hned vie, aký je to kôň.

— Co stojí ten kôň, starký?

— Oj, veru ja ho od štyristo zlatých lacnejše nedám, — odpovedal starký, ktorý černokňažníka nespoznał.

— A či nespustite nič?

— Veru ani medenáčik.

— Nuž, keď je tak, tu máte štyristo zlatých, a černokňažník hned starcovu peniaze dal do ruky. Starý otec preratával peniaze a zabudol na synove slová. Černokňažník chytil koňa za uzdu, vyšvihol sa naň a odevával. Bol náramne nahneváný a zamieril rovno do najbližšej dediny ku kováčovi.

— Kováč, kuj dvadsaťcentové podkovy a rozpálené ich pribíjaj tomuto koňovi — rozkázal černokňažník, keď pred vyhňou zoskočil z koňa a za uzdu ho pri studni priviazal.

Kováč si šiel hned chystať železo a černokňažník vošiel tiež do vyhne prizerať sa, aby kováč všetko poriadne vykonal. — Kôň ostat vonku sám a chcel sa uzdy zbaviť. Tu vybehlo z domu dievča s krčahom a zamierilo k studni po vodu.

— Pekne fa prosím, dievčička, povolže mi trochu uzdu, budem na teba so všetkým dobrým pamätať, — prosil kôň dievča.

— Vďačne ti to spravím, — odpovedalo dievča, postavilo krčah na zem a uzdu mu povolilo. Keď mu ju povolilo, zošuchol si ju o stôp, na holuba sa premenil a v tej chvíli vyletel do povetria. Dievča pri studni sa začudovalo obzeralo za koňom, ale už i černokňažník vedel, čo sa stal a videl holuba v povetri. Preminil sa na jastrabu a letel za ním.

Neborák holub! Nechýbalo veľa a bol by ho jastrab ulapil. Vtom nazrel v kráľovskom zámku pri obloku sedieť kráľovskú dcéru a premenený na zlatý prsteň spustil sa jej do lona. Kráľovská dcéra sa prsteň veľmi zaraďovala, lebo bol prekrásny a hned bežala za chorým otcom ukázať mu, čo jej do lona spadol. Chorý kráľ sa divil, ale i potešil, keď videl dcérinu radost.

Kým sa spolu o tom prstene zhovárali, vošiel sluha oznamíti, že je tu akýsi cudzí lekár a vraví, že chorému kráľovi zdravie vráti.

Kráľ dal hned lekára k sebe zavolať a pekne ho privítal. Bol to černokňažník. Kráľovská dcéra sa ho hned opýtala, či by jej otec vyliečil.

— Veru by som ho vyliečil, — vraví černokňažník nespúšťajúc oči z prsteňa na princezninom prste, — veru by som ho vyliečil, keby ste mi dali ten prsteň, čo máte na malíčku.

Kráľova dcéra ho sprvu nechcela dať, ale túbila si oca a bála sa, aby v chorobe neumrel, nuž slúbila, že ho černokňažníkovi dá, ak jej oca vylieči.

kých filmoch, medziiným v televíznom seriáli Prilby a kapucne (Przybice i kaptury), ktorý TV vysielala tento rok. Napište nám jeho meno a pošlite do redakcie. Medzi autorov správnych odpovedí vyžrebujueme knižné odmeny.

* * *

V Živote č. 4/87 sme uviedli snímku Davida Nivena. Knihy vyžrebovali: Jolanta Kolodejová z Novej Belej, Tomáš Jersák a Jaroslav Pospišil zo Zelova, Mária Miliániová a Helena Šternogová z Kacviny, Kristína Hola z Peckelnika, Edita Michaličková z Jurkova, Vojtech Sarna z Ciernej Hory, Jadviga Vondráčková z Veľkej Lipnice, Irena Petrášková z Krempach, Vojtech a Monika Šoltýsovej z Jurkova, Jana a Terézia Glistové a Eugen Gogola z Ciernej Hory.

Naša snímka predstavuje známeho poľského atléta, držiteľa zlatej olympijskej medaily z Mnichova (1972) vo vrhu guľou. V poslednom období hral v niekoľ-

MLADÝM K JUBILEU

Keď ste pozorne čítili text našho kvízu v predošom čísle, ľahko odpoviete na dnešnú otázku, ktorá znie: koľko miestnych skupín má naša Spoločnosť. Dokážete ich aj vymenovať? Miestne skupiny Spoločnosti patria k tomu obvodným výborom — oravskému so sídlom v Jablonke, spišskému so sídlom v Novej Belej a českému so sídlom v Zelove, (MS na Sliezsku, v Krakove a vo Varšave sú samostatné) ktoré usmerňujú a koordinujú prácu svojich skupín. Členmi obvodných výborov sú predstavitelia všetkých miestnych skupín, najčastejšie ich predsedovia a zavše aj 2 alebo 3 členovia.

Odpoved' pošlite na adresu redakcie. Autorom správnych odpovedí pošleme slovenské knihy.

Černokňažník nepotreboval veľa liekov a onedlho sa kráľ cítil zdravý. Černokňažník si pýtal prsteň.

Ako mu ho princezná z vďakou podávala, vypadol jej z ruky a v tej chvíli sa na drobné prosové zrnká rozsypal.

Vtom sa černokňažník na holuba premenil a dal sa zrnká zobať. Ale jedno kráľovská dcéra pristúpila a keď holub zobaľ pri jej nohe, spravil sa zo zrnka jastrab, holuba chytil a na kusy ho roztrhal.

Bolo po černokňažníkovi a jeho čaroch.

Ale jastrab sa premenil na krásneho mládenca, poklonil sa princeznej a d'akoval jej.

Král to s údivom pozoroval a potom si dal od mládenca všetko vysvetliť. Napokon mu povedal:

— Nuž, keď si vedel černokňažníka prevest a zmáriť ho, sľubujem ti túto svoju dcéru za ženu a po smrti ti celé kráľovstvo nechám.

Tak sa i stalo. Mládenec si zobrajal kráľovu dcéru za ženu, zašiel za svojím starým otcom a vzal si ho k sebe. A tak žili dlhé roky šťastne spolu a keď im otcovia umreli, kraľovali sami ďalej v pokoji.

— Júj, to sa bude stará jedovať! Ešte nikdy som sa zo Silvestra nevracal tak neskoro!

* * *

— Ten Vladko pracuje ako kôň, aby zarobil veľa peňazí...

— Ano, a potom ich rozhádže ako somár!

ČO JE TO?

Bol raz krásny biely dom, čosi čudné bolo v ňom. Ozval sa raz z neho zvuk: tuki, tuki, tuki, tuk...

Rozbil sa a čudo zlaté vyskočilo, pápernaté! Či ho deti nepoznáte? (okčiaV)

Chod' len rádzej odo mňa, popálím aj bez ohňa! (oknIS)

ELENA ČEPČEKOVÁ

Priateľ'stvo

Priateľ'stvo je ako holub biely,
čo si v srdci hniezdo usnoval.
Križom-krážom preletel svet celý,
nikde pred ním dvere nezavreli,
lebo dobré, krotké oči mal.

Každé pierko je jak listok malý,
čo bez pošty diaľky preletí.
Dneska sme ich všetci dostávali
s označením: Radosť pre deti.

Lietaj, lietaj, holub bieloperý,
vynes našich túžob čistý kvet,
volaj, volaj do každučkých dverí,
že pre deti krajší darček niet.

ako je mier a svet plný slinka,
hudská láska, jasná budúcnosť.
Nech si naša radosť svetom žblinká,
nech jej je vždy v deťských srdciach dosť.

FRANTIŠEK HRUBÍN

Malá pohádka o řepě

Dědek řepu nasadil,
u pole se posadil,
čekal, čekal,
mráz ho lekal,
sluníčka se bál,
dešti jenom lál.

Bez večeře, bez oběda
čeká dědeček,
najednou se hlina zvedá,
rostě kopeček.
„Bábo, roste řepa!“
„Prosím tě, co vidíš?“
„Bábo, což jsi slepá?“
„Dědku, ty mě šidiš!“

POKRAČOVÁNÍ Z PŘEDCHOZÍHO ČÍSLA

„Tak dobré,“ chce říct Vochomůrka, ale pro rýmu mu to vyšlo jako dvě rány z brokovnice.

Křemílek jde zasneným lesem, tiše volá hodiny a jemně je vábi:

„Tik-tak tik-tak tik-tak.“

V tom se mu hodiny s jednou ručičkou ozvaly odnečkud shora: „Tik-tak.“

A on tam vysoko na větví sedí výr Ouško, drží hodiny v pařátcích a dívá se na ně jako na svou nejmilejší sovu.

„Hned mi je přines dolů!“ křikl Křemílek.

„Ty jsi dole, já jsem výš,“ zahuhal výr.

„Jsou to naše hodiny,“ řekl Křemílek.

„Kdo je drží, toho jsou,“ zahuhal výr.

„Neumíš s tím zacházet!“ volá nahoru do větvi Křemílek.

„A kdo umí?“ zahuhal výr Ouško.

„A co když to půjde na světě pozpátku?“ lekl se Křemílek.

Výr Ouško zatočil ručičkou u hodin a zahuhal: „Tak to nepůjde dopředu.“

A udělal rychle za sebou zimu, podzim, léto a jaro. A znova. Zimu, podzim, léto a jaro.

Sníh vylétl zpátky do oblaku, loňské listí se vzneslo ze země na stromy, chvíli se zelenalo a pak se vrátilo zpátky do pupenů. Ptáci

VÁCLAV ČTVRTEK

JAK KŘEMÍLEK S VOCHOMŮRKOU MĚLI HODINY S JEDNOU RUČIČKOU

létali ocáskem dopředu, jsou z nich holátká a zavřelo se za nimi vajíčko. Slunce běželo pozpátku po nebi.

„Nedáš si říct,“ povídá výrovi Křemílek.

„Nedám,“ zahuhal výr Ouško.

A tak si Křemílek došel do chaloupky pro Vochomůrkou a namilil ho nosem na výra. Vochomůrka chvíli táhl vzduch a tříkrát kýchla jako z brokovnice. Výr Ouško pustil hodiny, Křemílek s Vochomůrkou je odnesli domů do světnice a pověsili zpátky na zeď, aby se už nepletlo páté přes deváté.

ALOJZ ČOBEJ

Lastovička chytá rada
v pradlokom lete roje můch.
A když žlté listie padá,
odletí na toply juh.

Škovránok, ten vtáčik známy,
len čo pride od mori,
celé týždne nad poľami
sladkú pieseň švitorí.

Za dedinou na bodliaku
stehlik loví semená.
Videl si už pestrostí takú:
žltá, čierna, červená!

Moji malí kamaráti

Ráno mi vždy v okne píska
na klarinet čierne drozd.
Obzérám si celkom zblízka
čierne krídla, čierne chvost.

Kukulienka na javore
zdiaľky volá na deti.
Ked' však prídu bližšie k hore,
kukulienka odletí.

KŘÍŽOVKA. Ked' do
prázdnych políčok
křížovky vpíšete náz-
vy vecí a zvierat, ob-
javíte tajničku, ktorá
skrýva dve najkraj-
šie slová. Vylúštenú
křížovku pošlite do
redakcie (nezabudni-
te uviesť svoj vek).
Výhercom pošleme
slovenské knihy.

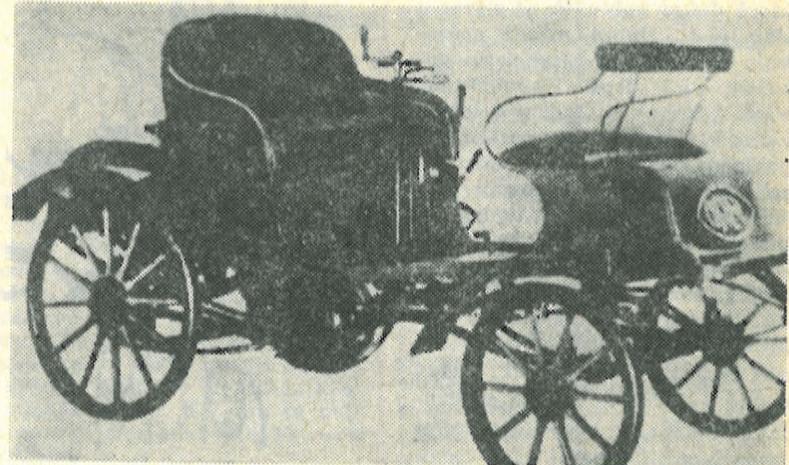
JOSEF KORDOŠ

Leto

Leto nám vonia malinami,
hrá sa a kúpe v rieke s nami.
Leto nám spieva drozdím hlasom,
ked' vánok máva žltým klasom.

Z DEJÍN AUTOMOBILOVEJ DOPRAVY

Karosérie prvých automobilov projektovali na základe existujúcich vozidiel na konský záprah. Na snímke — vozidlo, ktoré v roku 1894 skonštruoval Adam Opel a vyrabila Lutzmannova továreň na konské záprahy v Dessau. Bolo veľmi drahé a dosahovalo rýchlosť 22 km/hod.

ZE ŠÍRÉHO SVĚTA

DÁVNÁ SABA. Italská archeologická výprava objevila nedávno v jihozápadní časti Arabského poloostrova (dnes území Jemenu) trosky starožitného státu Saby, ktorý existoval od 10. storočia p.n.l. do roku 115 p.n.l. Byl to bohatý stát, hrající dôležitou úlohu na obchodnej cestě tří velkých civilizací — egyptské, mezopotámské a indické. Základem hospodárství bylo kromě obchodu zemědělství, opírající se o vysoce zorganizovaný systém navodňování. Rozvíjela se kultura, opírající se o vlastní písmo. Královna tohoto státu, známá z bible jako královna Sába, navštívila izraelského krále Salamouna. Její království zamířilo svou expanzi na území Etiopie.

V troskách dávných měst Saby byly nalezeny výrobky pocházející nejen z Arabského poloostrova, ale rovněž z Indie, Iránu, Mezopotámie, Syrie, Palestiny, Egyptu a rozlehlých území východní Afriky.

LUCEMBURSKO. Mateřským jazykem jeho obyvatel je lucemburský jazyk, jeden z německých dialektů (plattdeutsch), ktorý se v roce 1984 stal úředním jazykem. Mluví jím 70 proc. z 370 tisíc obyvatel Lucemburska. Dva dosavadní úřední jazyky — němčina a francouzština — rovněž zůstaly oficiálními jazyky a jsou všeobecně používány. Kněží v kostelech kážou německy, v soudech převládá francouzština. Děti doma a mezi sebou mluví lucembursky, ve škole v nižších třídách německy a ve vyšších francouzsky. Tradiční tendence studování v Paříži však zeslábla; daleko více mladých Lucemburcanů studuje v NSR. Anglické filmy jsou většinou přeloženy do němčiny, v divadlech převládá francouzština. Debaty v parla-

mentu probíhají v lucemburštině, ale predseda parlamentu čte komuniké francouzsky. Na ulicích se slyší všechny tři jazyky.

TARCHA MINULOSTI. Ked' v septembri 1975 Papua-Nova Guineu získala nezávislost, bola krajinou, ktorá sa len ľahko dvihala z doby kamenej. Trojmišionové obyvateľstvo — predovšetkým domorodi Papuánci a neskôr usídlení Melanézania — hovorí asi 620 nárečiami a delí sa na početné plemenná. Bieli obyvatelia predstavujú nepatrný zlomok celkového počtu. Hospodárstvo, zaťažené reliktami minulosti, je založené na primitívnom roľníctve a na plantážach kokosovej palmy a kaučuku. V málom sa faží zlato, striebro, med, ropa a polodrahokamy (topáz, beryl). Okolo 70 perc. územia zaberejú tropické lesy. Hlavným mestom je Port Moresby, jedno z najbezpečnejších miest Oceánie s labiryntom blatistých uličiek a temných domov. Obyvatelia Papuy si zachovávajú tradičné obrady, pestré maľby tvári a bojové úbory. Casto vedú vojny so susednými kmeňmi. Ich hlavnou zbraňou je luk, oštěp a kyjak — odkladajú si ich iba počas zasadania parlamentu.

MUŠLE-MINCE. Jedným z najstarších platiel, používaným ok. 4 tisíc rokov, bol zvláštny druh nenápadných mušlí, zo spodu bielych, na povrchu bielo-béžovo-ružových s výraznými tmavými bodkami. Ako platiel mali mnoho výhod. Bez ohľadu na rozmeru ich tvar a sfarbenie boli rovnaké a nebolo možné ich faložifikovať. Číňania využívali tiež mušle ako peniaze ok. r. 1500 p.n.l. Dovážali ich zo súostrovia, tiahnúceho sa oblúkom od Ksie po Tchaj-wan a používali ich vyše 1000 rokov. Mušle-mince sa udomácnili v Japonsku, Tibete, Bengálsku a v Indonézii. Dostali sa aj k Perzskému zálivu, do Egypta a Sudánu, odkiaľ sa rozšírili na územie Afriky. Vo vnútrozemí tohto svetadielu sa nimi

platilo ešte v našom storočí. Aj u nás sa nachádzajú takéto mušle, avšak nie ten druh, ktorý bol platobný prostredkom.

LADOVÝ VLNOLAM. Obrovský ladowý vlnolam sa v súčasnosti buduje pred prístavom Chatanga v Severnom ladowom oceáne vo východnej časti poloostrova Tajmýr. Bude dlhý 210 m a široký 26 m. Obyvatelia prístavu ležiaceho za polárnym kruhom budú takto chránení pred bûrkovými vlnami a pred nebezpečnými nárazmi polárnej kryhy. Obrovský vlnolam má dosiahnuť výšku trojposchodového domu.

TAKÝ JE ŽIVOT

CASTO SA STAŽUJEME na zly psychický stav, únavu, znechutenie, podráždenosť a príčiny hľadáme v prudkých zmenách tlaku vzduchu. Kanadskí vedeckí tvrdia, že príčiny sú iné. Domnievajú sa, že na psychický stav človeka rozhodujúco vplyvajú kladné a záporné ióny, čiže elektricky nabité čiastočky, nachádzajúce sa vo vzduchu. Ak sa citíme nanič, znamená to, že číselný pomer iónov je nesprávny. Kanadčania vyuvinuli dokonca prístroj regulujúci takéto poruchy.

24-ROČNÁ PORTORIČANKA Rosa Martinezová je šťastnou matkou troch detí. Nebolo by na tom nič zvláštne, keby nie to, že najstarší syn sa narodil v čakárni železničnej stanice, dcéra prišla na svet v aute a najmladší syn uzrel svetlo dňa v osobnom letadle. Pani Martinezová tvrdí, že d'alšie dieťa sa jej narodi snáď v kozmickej rakete.

NA BIJAGOSKÝCH OSTROVOCH (patria Guinei-Bissau), ležiacich pri západnom pobreží Afriky, existuje neobyčajný, pradávny, ale ešte stále aktuálny

zvyk: ked' sa žena chce vydáť za nejakého muža, ktorý sa jej páči, môže si ho vziať bez toho, či to dotyčný chce alebo nechce.

DRAHÉ NESMYSLY V NASEM VÝVOZU popsal A. Kilian v deníku *Gazeta Robotnicza*. Riční loděnice ve Wroclawiu kupuje až v Holandsku kotevní reťazy, stejně, jaké v Polsku vyrábějí závody v Slupsku a využívají na západ. Podobná situace je s kotevními lany, které kupujeme v Hamburku, ačkoliv ve Włocławku vyrábějí a využívají naprostě stejná lana. Stává se, že v tomtéž resortu a odvetví jeden podnik za mizivé peníze využívá to, co druhý dováží za devizy. Ba dokonce závody sousedící přes plot posílají za hraniční materiály, suroviny, zařízení a součásti, které druhý závod musí kupovat za tvrdou valutu. Neví levice, co činí pravice.

VIEŠ, ŽE...?

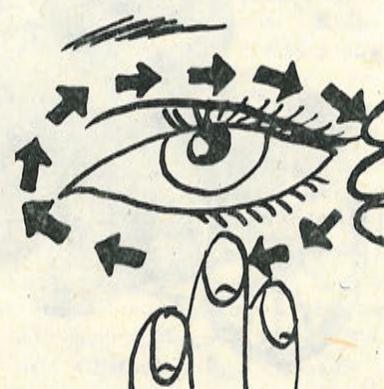
IRÁN PATRÍ K STÁTOM, ktoré majú najvyšší prirodzený prírastok vo svete — 4 proc. ročne. Podľa údajov uverených na začiatku marca t.r., v októbri 1986 mal Irán 50 mil. obyvateľov. Väčšina z nich žije v mestách — 54,5 proc. Najväčším mestom v Iráne je Teherán, hlavné mesto, v ktorom žije 6 mil. obyvateľov. V Iráne je ešte 248 500 kočovníkov. Ked' sa doterajší prírastok nezmenší, už o päť rokov bude mať Irán 60 mil. obyvateľov.

JAPONCOM sa z čísel najviac nepáči štvorka a deviatka. Vyplýva to dokonca z ich fonetickej znenia. Štvorka sa vyslovuje podobne ako smrť, zase deviatka podobne ako bolest bud utrpenie. V súvislosti s tým v niektorých nemocničiach prestali používať štvorku a deviatku na číslovanie nemocničných sál.

MASÁŽ TVÁRE, KRKU A POPRSIA

Staršie ženy, ktorých pokožka tráti svoju pružnosť, by si mali častejšie robiť masáže pokožky, ktoré dobre vplývajú na výzor a stav pleti. Dobrá masáž spôsobuje rovnomenné rozohriatie pokožky, jej lepšie prekrvenie. Všetky krémky sa lepšie a hlbšie vstrebávajú, keď ich roztierame poklepávaním a hladkaním tváre. Vstrebávanie krémov je lepšie po predchádzajúcej teplej bylinkovej maske alebo po bylinkovom nápare. Pri pokožke s rozširými a popraskanými cievami, by sme masáž nemali robiť, pretože ľahko vzniká podráždenie. Masáž možno robiť každý druhý deň. Suchá pleť sa masíruje jemnejšie a hrubšia pokožka intenzívnejšie.

Masáž oka

Masáž čela

Masáž nosa

Masáž lic

to napína svaly. Pokožku dookoła oka masírujeme tretím a štvrtým prstom a začíname od vnútorného kútika oka cez hornú mihalnicu, vonkajší kútik a dolnú mihalnicu. Všetky pohyby masáže robíme so zrakom a snažíme sa o uvoľnenie svalov. Ženy, ktoré ukončili 25 rokov, by mali stále používať vrstvu krému dookola očí, pretože pokožka na tomto mieste je obyčajne tenká, suchá, vystavená na skoršie vráskavenie.

Tentoraz v našej rubrike mladým nevestám ponúkame návrhy svadobných doplnkov, bez ktorých si nevieme predstaviť tento slávostný deň. Kvety symbolizujú lásku, nehu, pozornosť a sú dôležitými ozdobnými prvkami výzoru každej nevesty. Také kytičky si môžete upraviť same, prípadne objednať u kvetinárstva. Jednoduché biele umelé kvietky, upnuté vo vlasoch sú elegantné a vhodne zvýraznia celkový výzor nevesty.

Kostymček jednoduchého strihu štýlu Chanel sa uplatní aj ako svadobné oblečenie. Môže byť z hodvábu, madeiry, slotery, buretu alebo z čipky drobného vzoru. Kabátik je vždy rovný, často bez zapínania, lemovaný saténom. Neodmysliteľným doplnkom je hodvábna blúzka. Takéto oblečenie odporúčame najmä nevestám, ktoré nie sú najmladšie a prípadne sa vydávajú druhýkrát.

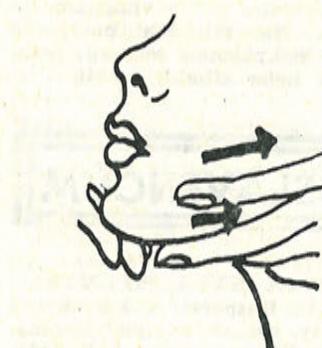
Nie všetky dievčatá si obľúbili romantický štýl svadobných šiat. Práve pre ne sme vybrali jednoduchý kostým doplnený klobúčikom so závojom. Kostým je ušitý zo syntetickej štruktúrovej tkaniny a podšitý i lemovaný bielym saténom. Hodi sa k nemu nenápadná bižutéria a malá kytička.

Masáž čela začíname od stredu druhým a tretím prstom smerom k spánkom. Potom druhým a tretím prstom oboch dlaní masírujeme boky nosa od nozdier smerom k obočiam. Tak na čele ako dookola očí, by to mali byť pochyby jemného roztierania, kruhové. Energicky masírujeme kořen nosa, kde sa zrastá obočie.

Masáž linie smútku

Masáž podbradka

Po oboch stranach úst smerom k brade masírujeme kruhovo prstami oboch dlaní (druhým a tretím) od brady, cez kútky, až ku koreniu nosa.

Masáž podbradka vykonávame druhým a tretím prstom od stredu brady. Obvykle rýchlo starne krk, na ktorom sa tvoria vrásky. Masáž robíme striedavo — raz jednou, raz druhou dlanou, všetkými prstami okrem palca, od stredu krku šíkmo k bokom, pričom obchádzame štítnu žľazu.

Poprsie masírujeme taktiež striedavo raz jednou, raz druhou dlanou, plocho priliehajúcou k pokožke.

Masáž krku

Po skončení masáže zbytok krému z tváre utierame do ligninovej servítky. Preparát na masáž si môžeme pripraviť doma. Spájame dve balenia dobrého mastného krému s jedným balením kozmetickej vazelíny a polovičkou flašičky detského kozmetického oleja. K tomu sa môže pridať ešte niekoľko kvapiek vitamínu A + E.

MYŠLENKY

Obchodník často vděčí za úspěch své první manželce, a za druhou manželku tomuto úspěchu. (Maurice Garçon)

Všechno dělá sice špatně, ale velmi svědomitě. (Alf Scorell)

Ten, kdo je velmi spokojen sám se sebou, není spokojen s jinými. (Filip Halen)

Každý je takový, jakého ho pánbůh stvořil, a obyčejně ještě horší. (Cervantes)

Zeny se na přivítanou libají, protože se nemohou pokousat. (Magdalena Samozwaniec)

Nepochopitelné ženy neexistují, jsou jen nemyslitelné. (Magdalena Samozwaniec)

Často nám manželova přítelkyně neublíží tak, jako naše nejvěrnější a nejoddanější. (Magdalena Samozwaniec)

Rozvodová pře: historie plná myšlů. (Ivan Mikula)

NIEDOBORY WITAMIN U OWIEC

Witaminy stanowią specjalną grupę substancji organicznych, dzięki którym organizm zwierzęcia reguluje wiele procesów i lepiej przyswaja zjedzony pokarm. Mają one zasadniczy wpływ na rozwój organizmów i utrzymują w harmonii funkcje organizmu dorosłego. Zwierzęta posiadają również zdolność wytwarzania z poszczególnych składników niektórych witamin. Nasze zwierzęta gospodarskie w normalnych warunkach powinny otrzymać odpowiednie ilości wszystkich witamin niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania organizmu.

WITAMINA A — warunkuje wzrost, normalną płodność i przyczynia się do powstawania naturalnej odporności na choroby. Znajduje się ona w produktach pochodzenia zwierzęcego, przede wszystkim w maśle, żółtku jaja, wątrobie, śledzionie, w owczym tłuszczu wątrobowym, w mleku oraz jako prowitaminę w zielonych roślinach i owocach. Witamina ta jest mało odporna na gorąco i światło. Sucha para, nawet dobrze zebrane siano, zawiera bardzo mało tej witaminy. W okresie jesiennym gdy następuje wiadnięcie roślin, zni-

ka również witamina A i C. Niedobór witaminy A powstaje przy trzymaniu owiec w owczarniach i przy braku dostatecznej ilości paszy zielonej. Jednym z pierwszych objawów niedoboru jest wystąpienie zmian w oczach, takich jak zesznicie spojówki i rogówka oraz ślepoty zmierzchowej. Dalsze objawy to wypływy z oczu i nosa, niezborność ruchów, napady skurczów, wyginanie głowy ku tyłowi, suchość skóry. Czasem mogą wystąpić biegunki. Popęd piciowy może się utrzymywać, ale samice trudno zachodzią w ciążę. U młodzieży brak tej witaminy powoduje trwałą ślepotę.

Niedobór witaminy A usunąć można przez podawanie trunu, zielonych pasz, roślin okopowych, marchwi oraz preparatów aptecznych.

WITAMINA D — reguluje w ustroju zwierzęcia przemianę i gospodarkę wapniowo-fosforową. Braki tej witaminy przy jednoczesnym braku bezpośredniego naświetlania promieniami słonecznymi powodują powstawanie krzywicy. Krzywica polega na utrudnionym odkładaniu wapnia w tworzącej się kości u młodzieży. Dlatego też dostarczanie dostatecznej ilości witaminy D szczególnie młodym zwierzętom jest niezbędne. Objawy krzywicy rozpoczynają się obrzękiem kończyn i stawów oraz skrzywieniem kości. Po upływie krótkiego czasu szczególnie przednie nogi ulegają wygięciu do przodu lub w bok. Spotyka się też zniekształcenie kręgosłupa. W dalszym przebiegu choroby zwierzę powłóczy nogami tylnymi, ma objawy tężyczki, utrudniony oddech, zahamowanie wzrostu oraz przejawia

nieczęć do jadła. Leczenie zaleca się podawanie dużej ilości zielonej paszy, wapnia i trunu (0,1 q na 1 kg zwierzęcia na dzień) oraz preparatów gotowych. **WITAMINA B** — znajduje się w produktach roślinnych (otreby, drożdże, kiełki pszenne, marchew). Braki tej witaminy powodują zapalenie warg, suchość jamy ustnej, zapalenie języka i wypryski koło nosa. Prawdopodobnie zwierzęta w wieku ponad dwa miesiące, po ustaleniu się u nich normalnego działania żwaczka, nie wymagają dodatkowego podawania tej witaminy. Jednak w przypadkach ostrego niedoboru białka i innych zaburzeń pokarmowych może wystąpić nieprzyswajalność tej witaminy i wtedy należy ją podawać z zewnątrz.

WITAMINA C — znajduje się w owocach i jarzynach. Przy przechowywaniu, przy suszeniu i gotowaniu — ginie. U większości młodych zwierząt witamina jest uzupełniana z zasobów zawartych w mleku matki. Krew noworodków zawiera znacznie więcej tej witaminy, niż krew zwierząt starszych. Chroni ona noworodka przed zakażeniem pępowiny i otrzewnej. Najwięcej tej witaminy zawiera mleko owece. Niedobór jej daje objawy gnilne w postaci krwawień i owrzodzeń dziąseł, zmian w jamie ustnej oraz zaburzeń w formie osłabienia serca, wychudzenia i biegunki.

WITAMINA E — znajduje się w produktach roślinnych (kiełki pszenicy, jęczmienia, owies) i zwierzęcych. Braki tej witaminy prowadzą do nieplodności i do porażenia układu nerwowego mięśni-

ni. Jednym z objawów braku tej witaminy, to nieprawidłowy przebieg ciąży, oraz częste padnięcie płodu. Zapotrzebowanie organizmu zwierzęcia na tę witaminę jest dość niskie, a normalna para zawiera wystarczające jej ilości.

WITAMINA K — znajduje się ona w wątrobie wieprzowej, nasieniu konopi i niektórych jarzynach. Niedobór jej sprzyja występowaniu krwawień, co przy jakimkolwiek zranieniu się zwierzęcia stwarza duże problemy, gdyż bardzo trudno jest zatać krwotok.

WITAMINA H — jest w drożdżach, wątrobie i nerkach. Brak jej powoduje żołątkowe schorzenia skóry, co może mieć wpływ na jakość wełny i skóry.

CHOROBY PRZEWODU POKARMOWEGO ŚWIŃ

PRZEŁADOWANIE ŻOŁĄDKA. Zjedzenie przez zwierzę znacznej ilości karmy ciężko strawną albo takiej, która łatwo wytwarza gazy w żołądku lub pęcznieje, powoduje przeładowanie i gwałtowne rozszerzenie się żołądka. Do takich pasz należy nadkwaśniała śruta zbożowa, kukurydzy itp. Wskutek przyjęcia karmy łatwo fermentującej — szybko wytwarzającej gaz — żołądek wypełnia się dużą ilością gazu. Przepelnięty i rozszerzony żołądek uciska na pluca i serce, co może spowodować śmierć wskutek uduszenia. Często śmierć następuje także z powodu pęknięcia żołądka. Niebezpieczne jest przenośenie świń bezpośrednio po nakarmieniu, ponieważ wstrząsy podeczas transportu mogą również przyczynić się do pęknięcia żo-

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

DUSENÝ KRÁLIK NA HRÁŠKU. Rozpočet: 1 domáci králik, 1 1/2 lyžice masti, 1 malá cibuľka, 1/4 strúhaného muškátového orecha, 6 lyžic zeleného hrášku, 1 lyžica hladkej mýky, soľ.

Očisteného, umytého králika pokrájame na porcie, na rozplálenej masti oprážime, pridáme postrúhanú cibuľku, muškátový orech, osolíme, podlejeme vodou a dusíme do polomäkká. Potom pridáme hrášok a dusíme. Podávame so zemiakmi alebo dusenou ryžou.

TVAROHOVÉ KNEDLICKY. Rozpočet: 60 g masla, 2 vajcia, 50 g cukru, 400 g tvarohu, soľ, 80–120 g krpice, maslo, strúhanka, práškový cukor, lekvár, vanilkový cukor.

Maslo vymiešame s cukrom do spnenia, pridáme soľ, vajíčka, pretlačený tvaroh, krupicu a spolu premiešame. Keď je tvaroh suchý, pridáme menej krupice a naopak. Z cesta formujeme malé knedličky, ktoré vyrávame vo vriacej vode. Vyvarené obalime v opráženej strúhanke, poukladáme na misu, posypeme práškovým cukrom, pomiešaným s va-

nilkovým cukrom, a polejeme rozpusteným maslom.

Podávame s riedkym lekvárom alebo džemom. Môžeme ich aj plniť slivkami, čerešňami alebo polovičkami marshúľ.

ZELŇAČKA S ČOČKOU A HOBAMI. Rozpočet: 50 g čočky, 10 g sušených hub, 300 g kyselého zeli, 60 g slaniny, 20 g cibule, 30 g hladké mouky, bobkový list, kmín, mletá paprika.

Predem namočenou čočku dáme vařiť. Pridáme spařené nakrájené ľahouby, kmín a bobkový list. Když je čočka polomäkká, dáme k ní vařiť kyselé zeli. V kastrolku rozskvaříme na kostičky nakrájenou slaninu, zasypeme moukou a usekanou cibulou a trochu zapräžíme. Potom přimícháme mletou paprikou, zalijeme vodou a dáme k uvařenému zeli, a čočce. Ještě krátce pováříme.

SALÁT

SÝROVÝ SALÁT. Rozpočet: 300 g sýra (gouda, ementál), 3 vejce natvrdo, 250 g ředkviček, 2 zelené papriky, 200 g majonézy, citrónová šáva, sůl, cukr, petrželka nebo pažitka.

Sýr nakrájíme na kostičky, přidáme na kostky nakrájená natvrdo vařená vejce, na plátky nakrájené ředkvičky, na krátké nudličky nakrájenou paprikou, zlehka promícháme. Majonézu ochutíme trochu citrónové šávy, cukrem a solí a v mícháme do salátu. Na talířích posypeme jemně nakrájenou zelenou petrželkou nebo cibulovou náti.

OSLAVENCÚM

SKOPOVÁ KÝTA PO MYSLIVECKU. Rozpočet: 600 g skopové kýty, sůl, 60 g uzené slaniny, 30 g sádla; marináda: 3 dl vody, 1 dl octa, 50 g mrkve, 30 g petržele, 30 g celeru, 40 g cibule, 28 zrnok celého pepře, 1/4 kůry z citrónu, tymián, bobkový list, omáčka: 1,5 dl kyselé smetany, 40 g hladké mouky, 0,5 dl bílého vína, 10 g cukru, citrónová šáva.

Do nádoby dáme vodu, oct, pokrájenou mrkev, petržel, celer, cibul, celý pepř, tymián, bobkový list a citrónovou kůru a vše asi deset minut pováříme a necháme vychladnout. Do takto připravené marinády vložíme odblaněnou kýtu a na dva dny dáme do chladu. Maso z mariná-

dy vyjmeme, dáme do kastrolu se sádlem, slaninou, přidáme zeleninu z marinády a sůl a dusíme asi půldruhé hodiny. Občas podlijeme marinádou. Měkké maso vyjmeme a šávu zahustíme smetanou, ve které rozkvetláme mouku. Povaříme, přidáme víno a ještě chvilku pováříme. Nakonec ochutíme cukrem a citrónovou šávou.

ŽENSKÝ ROZMAR. Rozpočet: 300 g hladkej mýky, 130 g masla alebo rastlinného tuku, 1 lyžica práškového cukru, 4 žltky, 30 g droždia, 6 lyžic mlieka, štipka soli, lekvár, 50 g orechov. Sneh: 4 bielky, 200 g práškového cukru, 1 balíček vanilkového cukru.

Mýku, cukor a soľ preosejeme na dosku, pridáme maslo alebo tuk, žltky, v mlieku rozmiešané droždie a zamiesime cesto. Vypracované cesto vyvalkáme, položíme na vymastené plech a necháme asi hodinu stáť, aby trochu nakyslo. Potom ho natrieme lekvárom a snehom, posypeme nahrubo posekanými orechami a v mierne teplej rúre upečieme. Upečené a vychladnuté pokrájame.

Sneh: Z bielkov ušľaháme tuhý sneh, pridáme práškový cukor a vanilkový cukor a dotuha vyšľaháme. Sneh nesmie tieč.

iądka. Świnie z przeladowanym żołądkiem stękają, mają ciężki, świszczący oddech, kręcą się po chlewie. Czasem przyjmują pozycję siedzącą psa. Leczenie polega na podawaniu środków wymiotnych i przeczyszczających, które przepisze lekarz. Chorą świną przez 24 godziny daje się tylko czystą wodę do picia a po 24 godzinach można podać dużą garść owsa. Jeśli je zje, jest nadzieję na szybki powrót do zdrowia. Karmę trzeba dawać w następujący sposób: zacząć od ilości jak najmniejszej, przez kilka dni stopniowo zwiększać дажkę, aby wreszcie dojść do normalnego żywienia. Najważniejsze jest w tym przypadku zapobieganie. Aby zapobiec przeładowaniu żołądka, nie podaje się raz duzych ilości śrutu, oraz innych pasz pęczniących, oraz unika się zmiany paszy. Po zakupieniu świnia na targu i przewiezieniu do domu nie podawać od razu dużych dawek karmy, lecz przyzwyczajać świnę do nowej karmy. Nigdy nie wiadomo, czym żywili świnę poprzedni hodowca, a na nowym miejscu, z powodu nagłej zmiany pokarmu, świnia może zachorować.

ZAPARCIE — u świń jest spotykane często. Brak ruchu wskutek stałego trzymania w chlewie sprzyja jego występowaniu. Bezpośrednią przyczyną jest zjedzenie przez świnę karmy zbyt suchej lub zabrudzonej piaskiem. Objawem jest tu brak apetytu, napinanie się i czasem oddanie zbitego i suchego kału. W celu usunięcia tego schorzenia robi się lewatwyę z 1 do 4 litrów czystej, ciepłej wody.

HENRYK MĄCZKA

PRAWNIK

POSAG Z POLISY

Często pytają nas Czytelnicy jaką zawrzeć z PZU umowę, by zapewnić dzieciom po latach zaświadczenie finansowe.

Polisę ubezpieczeniową zaopatrzenia dzieci (zwana popularnie ubezpieczeniem posagowym) można założyć u pośrednika ubezpieczeniowego, który z upoważnienia PZU działa w danym rejonie. Można również stosowną umowę zawrzeć w każdym (najlepiej we właściwym ze względem na miejsce zamieszkania) inspektoracie PZU.

Tzw. polisa posagowa ma przeźwiskiem zabezpieczyć przyszłość dziecka — ułatwienie mu po latach startu życiowego bądź też zapewnienie pomocy w formie renty lub renty stypendialnej, wypłacanej w wypadku śmierci rodziców, opiekunów, itp.

Zależnie od wariantu (taryfy) ubezpieczenia, każde dziecko może być uposażone przez rodziców, opiekunów, dziadków, innych krewnych i powinowatych, a nawet przez osoby obce, pod warunkiem, że przy składaniu wniosku o ubezpieczenie, nie przekroczyli oni 65 roku życia. Umowa z PZU może być zawarta przez jednego lub równocześnie przez oboje rodziców. I jeszcze jedno: w chwili zawierania umowy z PZU dziecko musi mieć mniej niż 18 lat, a w chwili, gdy upływa okres ubezpieczenia — nie więcej niż 25 lat.

Wysokość posagu zależy od woli rodziców, którzy sami określają podstawową sumę ubezpieczenia. Warto tu posłużyć się przykładem: matka w wieku 30 lat zawiera umowę ubezpieczenia na 100 tysięcy zł na okres 20 lat. Składka miesięczna będzie wówczas wynosić 440 zł. Po 20 latach dziecko otrzyma jednorazowo kwotę 276 tysięcy zł. Warto dodać, że wnosząc przez 20 lat składkę miesięczną w wysokości 440 zł wypłacamy jedynie 105,6 tys. zł, reszta zaś — to premia PZU.

Jeżeli dziecko byłoby zainteresowane studiami wyższymi, to zamiast ubezpieczenia może w okresie nauki pobierać miesięczną rentę stypendialną.

MLADÝM GAZDINÁM

Red'kovku na ozdobowanie nakońcim do krzyża a vložíme na chvíľu do slanej vody. Kožka sa skrúti a red'kovka dostane tvar tulipána.

Na prípravu ovocných rôsolov sú najlepšie ríbezle, egreše, brusnice, kyslé jablká a duly.

Hrozienska a kandizované owoce do mûčníkov pridávame vždy premiešané s mûkou, aby zostali v ceste rovnomerne rozložené.

Zemiakové cesto na knedličky, pirohy a lokše przygotujeme z uvarených a postruhanych zemiakov a hrubej mûky, do której môžeme primiešať krupicu. Pridávame soľ a vajce (môžeme pripravovať aj bez vajca). Plníme čerstvým, mrazeným alebo kompotovým ovocím, príp. aj lekvárom. Varíme vo vriacej slanej vode asi 5 minút.

ODPOVED:

ČÍSLA — 3, 4, 18 —
10 — 2, 16, 12.

ubezpieczenia otrzyma pełną sumę tego ubezpieczenia wraz z urealnieniem — czyli 276 tys. zł. Razem więc dziecko otrzymało 1 156 920 zł.

Może być również wypłacana renta dożywotnia, jeżeli w okresie ubezpieczenia dziecko doznało trwałego inwalidztwa (co najmniej 80 proc. utraty zdrowia) wskutek nieszczęśliwego wypadku albo też zostało zaliczone do inwalidów I lub II grupy, bez względu na to, czy wypadek wydarzył się przed czy też po śmierci osoby, która zawarła umowę z PZU.

Oczywiście im wyższa jest suma ubezpieczenia i dłuższy okres umowy — tym wyższe są również i świadczenia PZU.

ODSETKI ZA OPÓZNIONĄ WYPŁATĘ

„Już od kilku miesięcy otrzymujemy wypłatę bardzo nieregularnie. Nasza instytucja tłumaczy to tzw. przyczynami obiektywnymi, a naszym zdaniem jest to po prostu wynikiem panującego w księgowości bałaganu, który powoduje to, że pensje nie są wypłacane na czas. Czy rzeczywiście powinno to nas obchodzić?” — pisze p. M.S. z Zakopanego.

Przypomnijmy przede wszystkim, że zgodnie z art. 85 kodeksu pracy, wypłata wynagrodzenia za pracę powinna być dokonywana przynajmniej raz w miesiącu, z wyjątkiem oczywiście tych składek wynagrodzenia, które przysługują za okresy dłuższe (np. premie kwartalne, nagrody roczne itp.). Termin, miesiąc i czas wypłaty wynagrodzenia każdy zakład pracy jest zobowiązany określić w regulaminie pracy.

Przepisy działu XIII kodeksu pracy określające wykroczenia przeciwko prawom pracownika przewidują przy tym wysoką karę grzywny za niewypłacanie pracownikowi w ustalonym terminie wynagrodzenia za pracę lub innego przysługującego mu świadczenia lub za bezpodstawnie obniżanie tego wynagrodzenia albo dokonywanie z niego bezpodstawnych potrąceń. Tak więc w sytuacji, o której pisze nam nasz Czytelnik, należy interweniować w inspekcji pracy.

Niezależnie od tego, każdy pracownik otrzymujący wynagrodzenie za pracę po ustalonym w zakładzie terminie wypłaty, może żądać odsetek za czas jej opóźnienia. Nie przewidują tego wprawdzie przepisy kodeksu pracy, ale stosownie do art. 300 KP w sprawach nieunormowanych przepisami prawa pracy, do stosunku pracy stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu cywilnego. Na mocy zaś art. 481 par. 1 kodeksu cywilnego, „jeśli dlużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, chociażby nie poniosł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dlużnik odpowiedzialności nie poniosł”.

Jeśli stopa odsetek nie była z góry oznaczona, a przy świadczeniach pracowniczych ustalana nie jest, należą się wówczas odsetki ustawowe, czyli 8 procent w stosunku rocznym, licząc od dnia uchybienia terminu płatności wynagrodzenia.

PRZEDAWNIE KARALNOŚCI

„Słyszałem, że w przypadku popełnienia przestępstwa też jest jakiś okres, po którym ulega ono przedawnieniu. Bardzo proszę o informację, czy jest tak naprawdę”. — pyta nasz Czytelnik z Krośna.

Podobnie jak wszelkie inne kodeksy, terminy przedawnienia ustala również kodeks karny. I tak karalność przestępstwa ustaje jeśli od czasu jego popełnienia upłynęło: 20 lat — gdy czyn stanowi zbrodnię; 10 lat — gdy czyn stanowi występek, zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą pięć lat; — 5 lat w przypadku pozostałych występów.

Przypomnijmy, że zbrodnia jest to czyn przestępny, zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat trzech albo karą surowszą. Natomiast występki są inne czyny zagrożone karą przekraczającą trzy miesiące pozbawienia wolności, trzy miesiące ograniczenia wolności lub karą grzywny 50 tysięcy złotych.

W przypadku przestępstw ściąganych z tzw. oskarżenia prywatnego, karalność przestępstwa ustaje już z upływem trzech miesięcy od czasu, gdy pokrywdzony dowiedział się o osobie sprawcy przestępstwa, nie później jednak niż z upływem pięciu lat od czasu jego popełnienia.

Jeżeli jednak w powyższych okresach wszczęto postępowanie karne w sprawie dokonanego przestępstwa, to karalność przestępstwa ustaje dopiero z upływem pięciu lat od zakończenia tych okresów. Terminy przedawnienia są więc wówczas przedłużone. Przedawnienie jednak nie biegnie, jeżeli przepis ustawy nie pozwala na wszczęcie lub dalsze prowadzenie postępowania karnego, a więc wtedy, gdy istnieje jakaś przeszkoda prawną uniemożliwiającą prowadzenie tego postępowania. Oczywiście nie dotyczy to tzw. przeszótków faktycznych, wiążących się np. z ukrywaniem się sprawcy przestępstwa.

Przepisy kodeksu karnego przewidują także, że nie można wykonać kary wobec skazanego, jeśli od uprawomocnienia się wyroku skazującego upłynęło: 25 lat — w przypadku skazania na karę pozbawienia wolności na czas przekraczający pięć lat lub w przypadku skazania na karę surowszą, 15 lat — w przypadku skazania na karę pozbawienia wolności od lat pięciu; 10 lat — w przypadku skazania na inną karę. Oczywiście przepisy o przedawnieniu nie mają zastosowania wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości.

— Predtým si kolegu Fikejsku len hanil a teraz ho zrazu chváliš, prečo?

— Čo sa divíš? Pred týždňom k nemu utiekla moja žena!

* * *

Matka vyprevádzza syna-pilota do služby so slovami:

— Dávaj na seba pozor, synak! Lietaj pomaly a nízko nad zemou!

* * *

Stretnú sa dve priateľky:

— Ako ten tvoj syn vyrástol! Ved' je z neho už hotový muž.

— Máš pravdu. Ten čas veľmi letí. Onedlho už bude starší ako ja!

MILAN LECHAN AFORIZMY

Na svojom pracovisku sa vždy cítim ako doma. Bohužiaľ.

* * *

Tí, čo chodia do prírody, aby zabudli, obyčajne zablúdia.

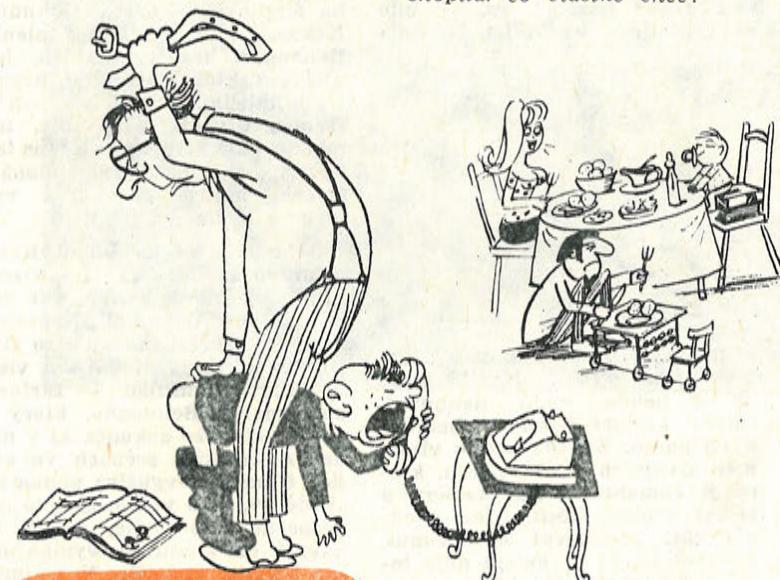
* * *

V tvári som neustále poškriabany. Nečudo, v manželstve mám ustlané na ružiach.

* * *

Rád mením názory. Čo na tom, veď nie sú moje.

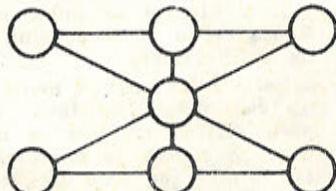
„A predstav si, že bych nepochopila, co vlastne chce!“

DOKÁŽEŠ TO?

ČÍSLA

Do krúžkov vpište čísla 2, 4, 8, 10, 12, 16, 18 tak, aby ste dostali na všetkých piatich spojniciach súčet 30!

MÁŠ POSTREH?

Váš úkol je najít z kostek pět dvojic, které mají stejný počet ok, a dvě kostky, s nimiž nelze hrát.

(Odpoveď na str. 29)

IMÉNO VĚŠTÍ

PAVLA. Většinou je to nevysoká, štíhlá, někdy přímo filigránová blondýnka, převážně velmi světlá. Má chlapeckou postavu s drobnými kostmi. V tom také tkví její nenapodobitelné kouzlo a půvab. Má šedé nebo modré oči, které se divají do světa srdečně, s vírou v lidi a s jakýmsi údívem nad světem. V základní a střední škole úspěšně hraje v ochotnickém divadle chlapecké úlohy. Vždycky je v dobré náladě, ale téměř nikdy neprojevuje své city živelně; je spíše mírná, jemná a citlivá. Dobrě se učí, aniž by se příliš namáhala. Má průměrné schopnosti, spíše humanistické než pro exaktní vědy. Není žádnou hvězdou, ale umí tolík, aby si dovedla v životě poradit a ještě jiným pomoci v potížích. Je ztělesněním dobrosti, srdečnosti a ochoty pomáhat. Pečeje o děti, zvířata, ptáky a rostliny, i když to občas skrývá pod maskou lehkomyslnosti. Obvykle pochází z početné rodiny. Je dost slabá a často stüné (tuberkulóza, srdeční). Vídá se za dobrého člověka, někdy rozvedeného. Je svým způsobem šťastná svým vlastním malým štěstím, které pomáhalo buduje a chrání. Její tchán bývá dobrým člověkem, tchyně je apodiktická, rozkazována. Pavla mává jedno nebo dvě děti, které rodí s komplikacemi. Nežije dlouho. V životě více lidem dává, než od nich bere...

TADMIR

SNÁR

Veríte snom? Nie? Ani my neveríme, ale predsa nič sa nestane, keď sa zavŕše pozrieme do snára. Je to predsa len zábava. A čo, keď sa vám dobrý sen splní? Tak teda, keď sa vám snívali:

Kvetiny — staneš sa čoskoro ženichom alebo nevestou; trhané — pokazíš si štasticie; darované — verné priateľstvo; pestované — peniaze a čest; zviazané do kytic — budeš mať veľkú starosť; vädnúce — utrpenie a nemoc.

Kvočka — dosiahneš veľké štasticie; sediaca na vajciach — robíš si zbytočné starosti.

Gitaru — dostaneš dar.

Návšteva nemocných — nejaká prosba sa ti splní; ošetrovanie — štasticie a radosť; nemocní rodičia — zármutok, horkost; nemocné deti — nevôľa v domácnosti.

Nohy — daj si pozor na protivníkov; krvé — opovrhnutie; zlomené — čaká ťa odklad dôležitých vecí; špinavé — nepriateľstvo; čisté — vyjasnenie nejakéj nepríjemnej situácie.

Obraz — dobrá ženba; snímať obraz — nevdäk; vešať — získaš si uznanie; kupovať — založíš si vlastný domov; maľovať — nadviažeš spojenie; rozbiť — stojíš pred neštastím; vidieť v zrkadle — nemoc.

Obilie kosiť — tvoja bieda sa skončí; v snopoch — štasticie a zisk; vo veľkom množstve — bohatstvo, prebytok; v malom množstve — chudoba.

Oblek — štasticie; čierny — smútok; biely — spokojnosť.

Očistec — dostaneš sa do styku so zákonmi.

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY
00-372 WARSZAWA, UL. FOKSAL 13.
TEL. 26-44-49 (red. nacz.), 26-04-55, 26-42-57

ORGAN TOWARZYSTWA SPOŁECZNO-KULTURALNEGO
CZECHÓW I SLOWAKÓW W POLSCE, adres ZG TSKCIS
31-504 Kraków, ul. Zygmunta Augusta 7/3-4, tel. 22-12-92.

ODZNACZONY: Złoty Medal ze Wstępu Czechosłowackiego Instytutu Kontaktów Miedzynarodowych, Medalem Macierzy Słowackiej Za Zasługi dla Rozwoju Literatury Słowackiej, Złotą Odznaką Za Zasługi dla Ziemi Krakowskiej, Medalem Za Zasługi dla TKCIS.

REDAKCJA: Adam Chalupec (redaktor naczelny), Areta Fedak (opracowanie graficzne), Anna Krzysztofeková, Mieczysław Pożarski (redaktor techniczny), Eva Rudnicka (tłumacz), Alžbeta Stojowska (tłumacz), Dominik Surma, Ján Spernoga (sekretarz redakcji).

WYDAWCZA: Wydawnictwo Współczesne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 00-490 Warszawa, ul. Wilejska 12, tel. 28-24-11.

SPOŁECZNE KOLEGIUM REDAKCYJNE: Augustin Andrašák, Zofia Bogaciuková, Jozef Congva, Ján Haláč, František Harkabuz, Zofia Chalupková, Bronisław Knapčík, Eugen Kott, Eugen Mišinec, Lýdia Mšalová.

WARUNKI PRENUMERATY: Prenumerator na kraj przymiera Oddział RSW „Prasa-Książka-Ruch“, oraz urzędy pocztowe i doręczyciele w terminach: do dnia 10 listopada na I kwartał, I półrocze oraz cały rok następny; do dnia 10 czerwca na II półrocze roku bieżącego.

Cena prenumeraty: kwartalnie 30 zł, rocznie 120 zł. Instytucje i zakłady pracy opłacają prenumeratę w miejscowościach Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch“ lub — w miejscowościach, gdzie Oddziałów nie ma — w urzędach pocztowych. Czytelnicy indywidualni opłacają prenumeratę w urzędach pocztowych i (na wsi) u doręczycieli.

Prenumeratę ze zleceniem wysyłki za granicę przyjmuje RSW „Prasa-Książka-Ruch“ Centrala Kolportażu Prasy i Wydawnictw, ul. Towarowa 28, 00-958 Warszawa, konto NBP XV Oddział w Warszawie Nr 1153-201045-139-11. Prenumerata z wysyłką za granicę jest droższa o 50% dla zleceniodawców indywidualnych i o 100% dla instytucji.

DRUK: Prasowe Zakłady Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch“, 00-375 Warszawa, ul. Smolna 10. Zam. 282.

Nie zamówionych tekstu, fotografii i rysunków Redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo skrótów.

Numer oddano od skladu 3.05.1987, podpisano do druku 12.06.1987.

STÁVA SA ■ STALO SE...

PRACUJÚCE PRINCEZNÉ. V rozprávkach boli princezné vždy krásne, skvostne vyobliekané, ktoré nemuseli platiť komorným, ani za jedlo a šatstvo. Dnešné princezné sa v ničom nepodobajú tým rozprávkovým. Bývajú sice niekedy krásne, netrátia však už väčšinu času vyčkávaním na vysnívaného princa, ktorý by si ich zobraľ. Dnes princezné pracujú, zarábajú na seba.

Napríklad Desiree von Hohenzollernová, 23-ročná pravnúčka posledného nemeckého cisára, pochádzajúca zo starého rodu, zasadajúceho na tróne od r. 1701 do 1918, pracuje — lepí známky na obálky a podáva novinárom kávu. Slečna von Hohenzollernová chcela by sa v budúnosti zaoberať reklameu, zatiaľ je však pomocou silou v západnonemeckej tlačovej agentúre.

Alessandra Borgheseová, talianska princezná, ktorá má v dome dve pápežov a veľké množstvo kardinálov, odišla vo veku 20 rokov z rodinného paláca, aby mohla v New Yorku študovať bankovníctvo. Prenajala si vtedy bytik, ktorého plocha nebola väčšia ako... kúpelňa v jej paláci. Dnes je princezná známa burzovou maklérkou v New Yorku. Jej krajanka, 18-ročná princezná Cinzia Aldobrandiová, chce študovať antropológiu, zatiaľ však pracuje — pomáha matke viest podnik, zaoberajúci sa usporiadávaním a obsluhou večierkov a party.

Princezná Catherine Limburg-Stirumová, vnučka grófa Paríža a priama potomkyňa kráľa Ludovíta Filipa je úspešnou maliarkou, ktorej obrazy idú na odbyt.

Pôvabná Bianka, dcéra kneža Amadea Aosta, je zasa fotomodelkou v Paríži, rovnako ako jej príbuzná, dcéra bývalého kráľa Juhoslávie, Helena, budúca potomkyňa rakúskych cisárov, Sophie Habsburgová. Na snímkach: Sophie Habsburgová reklamuje koňak, dole princezná Bianka.

NEJKRÁSNEJŠÍ PRINCEZNÉ Karoliné Monako, nyní paní Casiraghiové, je tretielet. Západ-

ní tisk pri této príležitosti otiskl mnoho fotografií atraktívnej tričátknice a rôzne podrobnosti z jej soukromého života a zálib. Ukázalo sa, že nejmilejším jidlem princezny je „choucroute“, trochu pripomínajúci polský bigos. Karolina nejradiji vaří, dívá sa na stare filmy v televízi a vykládá pasiánse. Vstává mezi 7 a 7,30, chodí späť pred pôlnoci. Zná 5 jazykov: francúzsky, anglický, italský, nemecký a španielský. Ke kadeňnikovi chodí len pred oficiálnimi príležitostmi, normálne se češe sama. Má tri najlepšie přítelkyně: Ines de la Fressange, manekýnu z firmy Chanel, Sylvii Gumbachovou, novináku, a kniežnu Sabinu Poniatowskou, ktorá bola svědkyní její svatby. Na snímku: tričátknice Karolina.

JEDNA Z CESTOVNÝCH KANCELÁRÍ v New Yorku nabízí k pronajetí luxusný desetiľopokojovou vilu „Les Jolies Eaux“ na Malých Antilách na ostrove Mustique. Pronajeti komfortne zariadené vily stojí 1000 dolarov denne. I na americké pomery je to hodné, ale zájem je presto značný. Dodatečnou atrakciu pro americké zákazníky je skutečnosť, že vila patrí sestre anglické kráľovny Alžbety II., Margaret. Praktická princezna došla k názoru, že vila nemusí stať prázdná. Nepronajímá ji prostredníctvom anglické firmy, ale prostredníctvom Američanov; dobре viedela, co znamená jejich snobismus.

CHLAPČEK-BOŽSTVO. V budhistickom kláštore Kopan v Nepáli sedí na tróne malý chlapček a drobnou ručičkou pozdravuje zástup mníchov kľačiacich pred ním. Správa je senzačná: dvojročný Španiel Osel Torres sa stal dalajlámovou čiže hlavou lamaistickej cirkvi, ktorá je jednou z fo-

riem budhizmu. V súlade s dogmami lamaizmu, uznali ho za bodhisattvu, čiže živé stelesnenie božstva. Dieťa bude v dejinách prvým európskym dalajlámom.

Ako k tomu došlo? Totiž podľa lamaizmu, mŕtvi dalajlámovia sa vtelejú do chlapcov, ktorí sa narodili v deň ich smrti. Rodičia malého Osela — murár žijúci nedaleko Granady a predavačka — hoci sú Španielmi, vyznávajú budhizmus. Ked' sa im v deň smrti posledného dalajlámu Thubtena Yeshea narodilo štvrté dieťa — syn, oznámili to svojim spoluveriacim. Do rodnej dediny Torresovcov pricestoval lamaistický hodnostár, aby overil, či dieťa je skutočne novým stelesnením dalajlámu. Dieťa úspešne prešlo všetkými tradičnými skúškami a uznali ho za božstvo. V marci sa uskutočnila slávostná „korunovácia“ nového dalajlámu, potom s chlapčekom navštívia všetky krajinu, kde žijú vyznávači lamaizmu. Nakoniec sa preňho začne dlhé obdobie výuky, spoznávania zložitých budhistických dogiem. Španielsku obec La Ajujarra, z ktorej pochádza, už nikdy neuvidí... Na snímke: dvojročný dalajlám.

v nedávno vydané knižce „Tajemství mé krásy“. Není to, jak by se někdo mohl domniat, sbírka kosmetických a dietetickej porad. Hviezda piše o vlastných životných skušenostech, ktoré jí pomohly udeľať kariéru a získať osobní štěstí... Její predpis zní: „Zachovat optimismus, radovať se, že se kolem děje tolik zajímavých vecí, ktoré človek vidi a ktorým se může naučit. Krása — to je především práce na sobě samém.“

Sofia je ve věku, v němž mnoho žen začíná pocítovat strach před stářím, ale ona se nebojí. „Vrásky nejsou to nejdůležitější. Od té doby, co mám děti, netrapí mne ubíhající čas.“

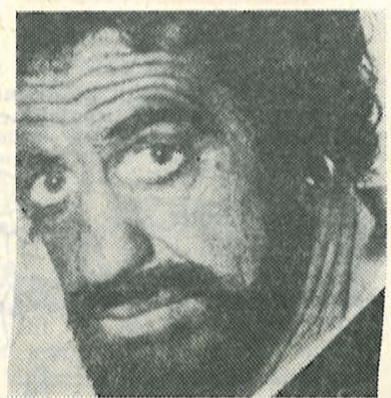
Na snímku: Sophia Lorenová

JEDNÝM Z NAJBOHATŠÍCH DIEVČAT na vydaj v Hollywood je 20-ročná Jennifer Granová, dcéra jedného z najpopulárnejších amerických filmových

hercov Gary Granta, ktorý umrel v novembri min. roku. Jennifer bola jedinou dcérrou pátokrát ženatého Granta, pochádza z jeho štvrtého manželstva s herečkou Dyan Cannonovou. Gary Grant ju zbožňoval, hovorieval, že je jeho najlepším dielom. Po jej narodení už nehral v žiadnom filme (posledný bol Walk, don't run z roku 1965). Mal vtedy 61 rokov a bol plný sile — ale radšej sa venoval vychovávaniu dcérky a zveľaďovaniu majetku, ktorý chcel ponechať jedináčke. Predpokladá sa, že tento majetok je obrovský — 60 miliónov dolárov! Totiž Grant bol v štyridsiatich rokoch najlepšie zarabujúcim hercom v Hollywoode a okrem toho si vedel zaistíť percentá zo ziskov z premietania svojich filmov počas 7 rokov od ich premiéry. Ked' prestal hrať vo filme, úspešne investoval svoj kapitol v rôznych podnikoch a takto násobil svoj majetok — pre milovanú Jennifer. Sice v roku 1981 sa ešte raz oženil, s mladšou o 47 rokov Barborou Harrisovou, ale poslednej manželke nezapísal veľa — generálnou dcérkou je Jennifer.

BELMONDO OPÄT NA SCÉNE. Nedávnu premiéru v divadle Marigny uznali v Paríži za kultúrnu udalosť roka. Každý verejne hradisko preplnené — Francúzi cheú vidieť svojho miláčika — Jean-Paula Belmonda, ktorý sa po 28-ročnej prestávke vrátil na scénu. Divadelnú hru, v ktorej vystupuje Belmondo, napísal v roku 1836 Alexander Dumas očarený postavou slávneho anglického herca Edmunda Keana. Podľa všeobecnej mienky, Belmondo hrá vynikajúco, hoci úloha, v ktorej účinkuje, nepatri k najľahším. Divadelná hra je formou divadla v divadle, Belmondo teda stvára Keana tiež v jeho najlepších úlohach, pričom predstavenie trvá vyše štyroch hodín.

Belmondo sa na úlohu Keana pripravoval niekoľko mesiacov. „Je to najväčšie riziko, aké som kedykoľvek podnikol. Nebezpečnejšie ako preskakovanie zo strechy na strechu, alebo ako visieť na lane z vrtuľníka“ — žartovne pojmenoval Belmondo, ktorý je známy tým, že dokonca aj v najnebezpečnejších scénach vo svojich filmoch nevyužíva pomoc kaskadérov. Ako vidno, aj toto „nebezpečné“ podujatie, akým bol návrat na scénu sa vynikajúcemu hercovi vydarilo. Na snímke: Belmondo v úlohe Otella v hre Keane.

STÁVA SA ■ STALO SE...